107. Torstaina 17 päivänä syyskuuta 1998

kello 18

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Toinen käsittely

1) Hallituksen esitys televisio- ja radiotoimintaa koskevaksi lainsäädännöksi 4265

Hallituksen esitys 34/1998 vp
Suuren valiokunnan mietintö 3/1998 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 6/1998 vp

2) Hallituksen esitys vaalilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 4272

Hallituksen esitys 48/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 5/1998 vp
Lakialoite 47, 50/1998 vp
Toivomusaloite 2, 4—7/1995 vp, 1/1997 vp, 4/1998 vp

3) Hallituksen esitys laiksi elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 3 §:n 21 kohdan kumoamisesta 4292

Hallituksen esitys 81/1998 vp
Talousvaliokunnan mietintö 16/1998 vp

4) Hallituksen esitys laiksi aravalain, vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain muuttamisesta 4294

Hallituksen esitys 90/1998 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 2/1998 vp

Lähetekeskustelu

5) Hallituksen esitys merenkulun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 4294

Hallituksen esitys 106/1998 vp

6) Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta ..... ,,

Hallituksen esitys 107/1998 vp

7) Hallituksen esitys laiksi valtion eläkerahastosta annetun lain 6 §:n 2 momentin kumoamisesta 4300

Hallituksen esitys 108/1998 vp

8) Hallituksen esitys laiksi vaikeavammaisille yrittäjille myönnettävistä veronhuojennuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta ..... ,,

Hallituksen esitys 109/1998 vp

9) Hallituksen esitys laeiksi kiinteistönmuodostamislain, kiinteistörekisterilain 5 ja 14 b §:n ja kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain 49 a §:n muuttamisesta 4301

Hallituksen esitys 110/1998 vp

10) Hallituksen esitys laiksi kalastuslain 88 §:n muuttamisesta ..... ,,

Hallituksen esitys 111/1998 vp

11) Hallituksen esitys laiksi luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetun lain muuttamisesta 4301

Hallituksen esitys 112/1998 vp

12) Hallituksen esitys ajoneuvojen katsastusten ja rekisteröintien järjestämistä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi 4304

Hallituksen esitys 113/1998 vp

13) Eduskunnan tilintarkastajien kertomus vuodelta 1997 4305

Kertomus 12/1998 vp

14) Lakialoite laiksi sosiaalihuoltolain 49 §:n muuttamisesta ..... „

Lakialoite 74/1998 vp (Virpa Puisto /sd ym.)

15) Lakialoite laiksi tuloverolain 69 §:n muuttamisesta ..... „

Lakialoite 75/1998 vp (Arto Bryggare /sd)

16) Lakialoite laiksi rikoslain muuttamisesta 4306

Lakialoite 76/1998 vp (Tuija Brax /vihr ym.)

17) Lakialoite laiksi tieliikennelain 83 §:n muuttamisesta ..... „

Lakialoite 78/1998 vp (Jouko Jääskeläinen /skl ym.)

18) Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Angolaa koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämisestä annetun asetuksen muuttamisesta ..... „

Asetus 3/1998 vp

Mietintöjen pöydällepano

19) Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 1997 ..... „

Kertomus 7/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 12/1998 vp

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi toinen varapuhemies Törnqvist sekä edustajat Alho, Anttila U., Haatainen, Halonen, Huutola, Kallis, Kantalainen, Karhunen, Knaapi, Komi, Korhonen R., Koskinen M., Laaksonen, Laitinen, Lamminen, Lehtosaari, Lindroos, Lipponen, Markkula-Kivisilta, Metsämäki, Myllyniemi, Mönkäre, Peltomo, Penttilä, Pietikäinen S., Pohjola M., Rajamäki, Rantanen, Saarinen, Sasi, Savela, Tahvanainen, Tiilikainen, Tiuri, Tulonen ja Viljamaa.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Penttilä, Alho ja Korhonen R.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat
tästä päivästä virkatehtävien perusteella edustajat Lipponen ja Mönkäre sekä muun syyn perusteella edustajat U. Anttila, Kallis, R. Korhonen, Laitinen, Lamminen ja Viljamaa sekä
tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien perusteella ed. Halonen sekä muun syyn perusteella edustajat M. Koskinen, Lehtosaari, S. Pietikäinen, Tahvanainen ja Törnqvist.

Ensimmäinen varapuhemies: Täysistunto keskeytetään ja sitä jatketaan kello 18.25.

Täysistunto keskeytetään kello 18.02.

Täysistuntoa jatketaan

kello 18.25

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Pesälä.

Edustajat Penttilä ja Alho merkitään läsnä oleviksi.

Päiväjärjestyksessä olevat asiat:

1) Hallituksen esitys televisio- ja radiotoimintaa koskevaksi lainsäädännöksi

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 34/1998 vp
Suuren valiokunnan mietintö 3/1998 vp
Liikennevaliokunnan mietintö 6/1998 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on suuren valiokunnan mietintö n:o 3. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. Vistbacka: Arvoisa puhemies! Itselläni ei ollut mahdollisuutta osallistua ensimmäisessä käsittelyssä televisio- ja radiotoimintaa koskevan lainsäädännön keskusteluun. Sen johdosta esitän omia käsityksiäni hieman siitä, millä tavoin lakiesitystä vietiin liikennevaliokunnassa lävitse keväällä, eli kiire oli erittäin valtaisa, siinä määrin että valiokunnan jäsenillä ei ollut mahdollisuutta perehtyä kirjallisessa muodossa jaettuun ensimmäisen käsittelyn mietintöluonnokseen. Se luettiin siellä vain kerran. Jos halusi pyytää sen pöydälle, ilmoitettiin, että kokous jatkuu sitten muutaman minuutin päästä. Koska periaatteessa ilmeisesti oli tehty sellainen päätös, että mietintö on saatava valmiiksi ennen kesälomia, se vietiin tällä tavoin eteenpäin.

Tämä johti siihen, että mietinnön toisessa käsittelyssä valiokunnan jäsenillä ei ollut mahdollisuutta tehdä perusteellisesti valmisteltuja muutosesityksiä. Valiokunnan jäsenillä ei myöskään ollut käsittelyn aikana todellista tietoa lopullisen mietinnön sisällöstä eli siitä, mitä kaikkea mahdollisesti perusteluihin liittyy. Hankalammaksi ja vakavammaksi asian tekee vielä se, että mielestäni kyseessä on laaja, periaatteellisesti erittäin merkittävä lakikokonaisuus, jolla maassamme ohjaillaan televisio- ja radiotoimintaa tulevina vuosina.

Liikennevaliokunta teki useita perusteltuja muutoksia. Siinä hallitusryhmät neuvottelivat ja pääsivät näistä maksuista yhteisymmärrykseen. Itse olen siltä osin myös valmis hyväksymään sen kompromissin, joka siellä tehtiin maksuista. Mielestäni se on tasapuolinen verrattuna siihen, mitä hallitus esitti.

Lisäksi mietinnössä on lausuttu lyhyesti eräitä käsityksiä noudatettavista viestintäpoliittisista periaatteista, mutta valiokunnan olisi mielestäni tullut tarkemmin ja perusteellisemmin selvittää esimerkiksi se, mitä todellisuudessa tarkoitetaan mietintöön liitetyllä kannalla tekstityksen lisäämisestä suomenkielisiin ohjelmiin. Vaikka siellä pyysi selvitystä, mitä tällä todellisuudessa tarkoitetaan, mitään yksioikoista vastausta siihen ei tullut. Tarkoitushan nimenomaan oli se, että tällä sanonnalla lisätään kuulovammaisia varten suomenkielistä tekstitystä. Nyt valiokunnan mietintöön kirjattu lyhyt lause voisi tarkoittaa vaikkapa ruotsin-, saamen-, romanin- tai somalinkielistä tekstitystä. Mielestäni kirjausten, silloin kun ne tehdään perusteluina valiokunnan mietintöön, pitäisi olla sellaisia, että niistä ei synny minkäänlaisia tulkintaerimielisyyksiä. Nyt valitettavasti näin ei tämän mietinnön perustelujen osalta voida sanoa olevan.

Sitten eräs mielenkiintoinen asia, johon itse olen erityisesti kiinnittänyt huomiota ja josta olen esittänyt omaa lausumaa. Mietinnössä todetaan: "toimilupaa myönnettäessä estetään lisäkeskittyminen ja radio- ja televisiotoiminnan ketjuttaminen." Tämä kirjattu muotoilu on mielestäni vain osatotuus erityisesti ketjuttamisen osalta, koska sitä tapahtuu liikenneministeriön suostumuksella esimerkiksi toimiluvan jo omaavien radioiden välillä. Asiantuntijana ollut liikenneministeriön virkamies ensiksi sanoi, että näin ei ole, mutta valitettavasti itse tiedän sen, mitä on tapahtunut omalla alueellani, eli että liikenneministeriö on suostunutkin tällaiseen ketjuttamiseen.

Mielestäni valiokunnan olisi tullut painottaa sitä, ettei jo toiminnassa olevia paikallisradioita päästetä keskittymään esimerkiksi jollekin suurelle lehtitalolle tai maakunnan niin kutsutuille ykköslehdille, vai onko taustalla se, että monen radion omistajana on suuria puolueita? Eli silloin kun tehdään ratkaisuja paikallisradion markkina-asemasta, tavallaan hyödynsaajina ovat itse poliittiset puolueet, jotka omistavat näitä radioita. Tältä pohjalta ikään kuin ymmärrän sen, että näin on liikenneministeriössä tehty, koska näissäkin ketjuttamisissa, mitä itse tiedän, on sekä kokoomuksen että sosialidemokraattien taustaryhmiä omistajina.

Mielestäni lisäksi ministeriön tulisi valvoa sitä, että näin ei tapahtuisi ja että kaikkia pieniäkin radio- ja televisioyhtiöitä kohdellaan tasapuolisesti riippumatta niiden omistuspohjasta. Tästä olisi monta esimerkkiä siltä osin, että silloin kun omistajina on suuria puolueita, kohtelu

on valitettavasti hieman toisenlaista kuin sellaisten yhtiöitten osalta, joissa on yksityisiä osakkeenomistajia. Tältä osin olen tehnyt ponnen muotoon erään lausumaehdotuksen.

Arvoisa puhemies! Sitten eräs asia, joka toisaalta on hyvä kansalaisten osalta, nimittäin televisiomaksun laiminlyönti dekriminalisoidaan. Aikaisemmin käytössä olleesta laiminlyönnin kriminaalisuuden periaatteesta luopuminen on erittäin merkittävä muutos ja minun mielestäni eräs lain keskeisimmistä uusista periaatteista. Haluan todeta, niin kuin äsken sanoin jo, että tämä on varmasti katselijoitten osalta tervetullut muutos. Mutta minun mielestäni valiokunnan olisi tullut arvioida tilannetta perusteellisemmin, koska televisiomaksutulot ovat Yleisradion eräs keskeisimmistä tulolähteistä.

Arvoisa puhemies! Uskallan väittää, että hallituksen esitykseen televisio- ja radiorahastosta annetun lain 9 §:ään valiokunnan lisäämä lause on täysin tehoton, koska television käyttöönottoa ennen laiminlyödyn televisiomaksun suorittamista ei ole sanktioitu. Hyväksytty lain muoto tulee pienentämään Yleisradion saamia lupamaksuja merkittävästi, koska seuraamukset lupamaksun suorittamatta jättämisestä ovat vaatimattomat. Tätä asiaahan käsitellään 11 §:ssä, ja sieltä käy selvästi ilmi se, että enää televisiota ei takavarikoida, niin kuin aikaisemmin on tapahtunut, ei mennä oikeuteen. Ainoastaan jos todetaan, että joku katselee televisiota ilman lupaa, maksu on enimmillään kaksinkertainen, ja todetaan näin olevan yleisestävyyden takia. Lisäksi todetaan, että perittävä maksu on vähintään 300 markan suuruinen.

Tietysti siihen tulee tarkastusmaksu vielä päälle, mutta uskallan epäillä, että kun tieto tästä leviää kansalaisten keskuuteen, enää hyvin harva, jolla on hieman epärehellinen mielenlaatu, hankkii televisiolupaa, koska televisiota ei menetetä niin kuin aikaisemmin. Se oli silloin eräs ennalta estävä keino takaamassa, että haettiin lupa. Myöskään poliisi ei tämän jälkeen puutu asioihin. Se on Telehallintokeskuksen tarkastajien asia. En tiedä nyt, paljonko sinne palkataan lisähenkilöstöä hoitamaan tätä toimintaa. Mutta uskon, että kun tieto leviää, niin kulovalkean tavoin ihmiset lopettavat televisiomaksun suorittamisen ja Yleisradion tulot vähenevät.

Ed. S a a p u n k i (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Varmastikin joka lain valmistelun yhteydessä jää sellaisia tekijöitä, joita voidaan arvostella, niin tämänkin lain yhteydessä. Mutta kun otetaan huomioon tämän lain monimuotoisuus ja se, mitä kuulimme asiantuntijoilta valiokunnan kuulemistilaisuudessa, niin minä annan kyllä suuren tunnustuksen liikenneministeriön valmistelutyölle tämän lain suhteen.

Me huomioimme varsin monia tekijöitä, mitä asiantuntijakuulemisessa tuli esiin. Niitä olivat eri vähemmistöt, romanit muun muassa ja kuulovammaiset jne. Myös perustuslakivaliokunnan huomautukset huomioitiin. Mikäli tämän lain toimivuus jatkossa joiltakin osin, mitä esimerkiksi ed. Vistbacka toi esiin, piiputtaa, minä uskon, että kyllä liikenneministeriö on valmis tuomaan asian korjattavaksi tähän saliin.

Ed. F i l a t o v (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On totta, että lakia käsiteltiin valiokunnassa kiireellä, mutta kiire ei varmastikaan estänyt lain kunnollista käsittelyä. Se oli meidän vapaaehtoisesti valitsemamme tie. Olisi ollut aika kohtuutonta, että kaupalliset tv-toimijat eivät olisi saaneet viime kevään aikana minkäänlaista aavistusta siitä, millä tasolla heidän maksunsa tulevat seuraavana vuonna liikkumaan, joten sen vuoksi tämä kiire.

Sitten pakkoajattelusta ja tv-luvan maksamispolitiikasta. Ed. Vistbackalla on aika vanhakantainen käsitys siitä, että ihmiset vain pakon edessä maksavat palveluista. Minä uskon, että suomalaiset ovat valmiita maksamaan tv-lupansa, koska he saavat sitä kautta kunnollista palvelua. Voisi sanoa, että ed. Vistbackan puheenvuoro ei ainakaan edistänyt tätä maksamista.

Ed. V i s t b a c k a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minun mielestäni tässä salissa pitää rehellisesti tuoda ilmi ja esiin ne mielipiteet jostakin laista, mitkä on. Minun mielestäni se on jokaisen kansanedustajan velvollisuus ja ainakin silloin kansanedustajan velvollisuus, kun käsitellään niitä asioita, joihin hän itse on valiokunnan jäsenenä perehtynyt. Mitä tulee kiireellisyyteen, ihmettelen sitä, koska kesäloman jälkeen olisi voitu pitää vaikka toinen käsittely, jolloin mietintöön olisi voitu tehdä perusteellisia muutosesityksiä.

Ed. K e k k o n e n : Herra puhemies! Ihan ensin, minun tietooni ei ole tullut, että poliittiset puolueet omistaisivat radioita. Muutenkin näen tämän asian jonain aivan muuna kuin vain tv-lupakysymyksenä tai pikku kriminaaliutena siltä osin, maksaako joku tv-lupansa vai ei. Minusta tämä on verrattomasti isompi, laajempi, periaat-

teellisempi kysymys. Minusta tämä on ei enempää eikä vähempää kuin kansallisen identiteetin kysymys, kansallisen kulttuurin kysymys. Näillä asioilla on aivan olennainen yhteys tähän lainsäädäntöön, jota nyt olemme käsittelemässä. Nämä eduskunnalle nyt annetut lakiesitykset radio- ja televisiotoiminnan järjestämiseksi ymmärtääkseni varmistavat sen, että maan koko väestö saa täyden radio- ja televisiopalvelun myös siirryttäessä kokonaan uudelle vuosituhannelle.

Eduskunnan, siis tämän talon, alaisuudessa toimiva Yleisradio Oy saa tämän lain kautta ohjeen toimia edelleen suomalaisen yhteiskunnan ja myös sen sivistyselämän palvelijana. Minusta nämä periaatteet ovat kiteytetyt tähän lainsäädäntöön ja sillä tavalla ne velvoittavat myös kyseistä yhtiötä, siis Yleisradio Oy:tä.

Erinomaisen merkillepantavaa on sekin, että tässä nyt ensimmäistä kertaa toteutetaan Euroopan unionin televisiotoimintaa koskeva direktiivi. Unioni tulee myös tästä eteenpäin vaikuttamaan julkisen palvelun televisiotoiminnan kehittämiseen. Se tästä direktiivistä seuraa.

Kun asiaa on aiemmin käsitelty, on syntynyt hyvin merkillinen keskustelu urheilusta, merkillinen sen takia, että tässä on nähty ikään kuin se peikko, että suuria urheilutapahtumia ei enää Suomessa nähtäisi. Mahdanko muistaa oikein, herra puhemies, kun muistelen ministeri Auran puhuneen urheiluhullusta kansasta edellisellä käsittelykerralla tältä paikalta? On nyt vain kuitenkin niin, että Amsterdamin huippukokouksessa nimenomaan päätettiin suurten urheilutapahtumien välittämisestä kaikille eurooppalaisille sekä siitä, että radio- ja televisiotoiminta on kansallisen kulttuurin kysymys, josta ensisijaisesti päätetään kansallisella tasolla. Juuri näin direktiivien tulee toimia. Juuri tässä hengessä niitä tulee noudattaa, ja juuri tällä tavalla tämä laki parhaiten voi toimia.

Yli 70 vuotta vanhan radiolain uudistaminen on sinällään jo merkittävä teko. Sen myötä tapahtuva siirtyminen nykyaikaan nostaa tietysti esiin kysymyksen, kuinka hyvin tällä uudella lainsäädännöllä suoriudutaan niistä tulevista vaatimuksista, joita parhaillaan muotoutuva tietoyhteiskunta asettaa. Olisi erittäin hyvä, jos tietoyhteiskunta, mitä se sitten viime kädessä tarkoittaakin, tämän lainsäädännön kautta muuttuisi entistä enemmän tietoyhteiskunnasta viisausyhteiskunnaksi.

Valtioneuvoston Yleisradiolle antama suositus radio- ja televisioverkkojen digitalisoimisesta, joka jo nyt on johtanut pysyviin koelähetyksiin, merkitsee toteutuessaan sitä, että kaikki kotitaloudet saavat uusien kanavien paremman kuvan ja äänen lisäksi myös muun muassa Internetpalvelut. Taitavasti toimien koko Suomi voisi siirtyä uuden tiedon käyttäjäksi tavalla, jota ei aiemmin ole voitu edes kuvitella. Asuinpaikkaan, ikään ja varallisuuteen katsomatta mahdollisuudet oppia ja sivistyä kasvavat ainutlaatuisella tavalla.

Olisi hyvä, oikeastaan välttämätöntä, että eduskunta saisi vielä tämän toimikautensa aikana mahdollisuuden keskustella digitalisoimisen tuomista mahdollisuuksista suomalaiselle yhteiskunnalle, tälle muotoutumassa olevalle tietoyhteiskunnalle, toivottavasti tulevalle viisausyhteiskunnalle. Samassa yhteydessä voitaisiin valottaa konvergenssiin liittyviä kysymyksiä, muun muassa sitä, millä tavalla teleliikenne, kaapelitoiminta ja perinteinen yleisradiotoiminta sulautuvat yhteen tekniikan kehittyessä ja mikä on yhteiskunnan rooli tässä prosessissa.

Nimittäin itsestäänselvää on, että teleliikenne, kaapelitoiminta, perinteinen yleisradiotoiminta ja varmaan moni muukin toiminta sulautuvat yhteen tekniikan mukana. Olisi erittäin tärkeätä, että olisi olemassa jonkinlainen "demokraattinen mahdollisuus" olla mukana siinä prosessissa, vaikka rehellisyyden nimessä myönnettävä onkin, että niin nopea tekninen kehitys, kuin parhaillaan on tapahtumassa, jättää tavattoman vähän tilaa näin hitaalle prosessille, kuin on poliittinen keskustelu, poliittinen päätöksenteko eritoten kansallisella tasolla.

Herra puhemies! Eduskunnalle annetut lakiesitykset nykyaikaistavat ja selkeyttävät radio- ja televisiotoimintaa koskevaa lainsäädäntöä. Alan nopea tekninen kehitys edellyttää kuitenkin, että eduskunnalle annetaan myös näkymä siitä, miten hallitus toteuttaa tietoyhteiskuntaprojektia radio- ja televisiotoiminnan digitalisoimisen yhteydessä.

Ihan loppuun vielä se, että tässä eräällä tavalla ollaan mukana myös inhimillisen kehityksen kahden keskenään ristiriidassa olevan piirteen kanssa. Ihminen on biologisesti tavattoman vähän muuttunut, mutta teknisesti ihmisten eteen tuodaan sovelluksia, kuten uusi tietotekniikka, jonka hallitsemiseen tämä biologisesti hyvin vähän muuttunut ihminen saattaa olla vähän avutonkin. Tässä yhteydessä viittaan vain niihin keskusteluihin, mitä on seurannut niistä kammottavista tapauksista, mitä viime aikoina Suomessa on tapahtunut. Niissä keskusteluissa olennainen

osa on ollut se, että esimerkiksi televisiolla on ollut malleja luova vaikutus, sellainen vaikutus, joka ei ole pelkästään onneksi suomalaisille yleensä eikä varsinkaan suomalaiselle nuorisolle.

Ed. Holopainen: Arvoisa herra puhemies! Käsittelen erittäin lyhyessä puheenvuorossani pelkästään tv-luvan laiminlyöntiin liittyviä asioita.

On aivan totta se, mitä ed. Vistbacka puheenvuorossaan totesi, että lakiuudistuksen seurauksena poistuu tietyllä tavalla sanktioita tv-lupamaksun laiminlyönnistä. Lakiuudistuksen voimaan tultua prosessissa ei poliisiviranomaisilla ole enää roolia ja myös laitteen menettäminen valtiolle poistuu. Kuitenkin ulosottotoimenpitein maksuja voidaan edelleen periä. Mikä on sitten toimenpiteen teho, jos kysymyksessä on vähävarainen tai varaton henkilö, on kyseenalaista. Nykykäytännössähän on televisiolupamaksujen laiminlyönnistä seuraava prosessi hyvin monimutkainen ja työllistää viranomaisia, erityisesti poliisia, kohtuuttoman paljon. Siinä mielessä uudistuksessa on paljon hyvää.

Kun tv-lupatarkastaja toteaa lupamaksun laiminlyönnin, siirtyy asian käsittely poliisiviranomaiselle, joka kuulustelee maksun laiminlyöjää. Poliisi käy myös hakemassa televisiovastaanottimen pois etenkin tapauksissa, joissa luvatta katselu on ollut hyvin pitkäaikaista. Oikeusprosessissa tv tuomitaan valtiolle menetetyksi, ja seuraavana on vuorossa tv:n huutokaupalla myynti. Yleensä laitteesta saadaan muutamista kympeistä muutamiin satoihin markkoihin. Työn ja tuoton suhde on tässä tapauksessa erittäin huono, mutta jos tv:n menetys halutaan kokea sanktiona, niin sellainenhan se voimassa olevan lain mukaan on.

Kuulovammaiset ovat kokeneet vääryytenä sen, että he joutuvat maksamaan täyden tv-lupamaksun ja kuitenkin tekstityksiä nykyisin on erittäin vähän. Käsittääkseni tekstitykset ovat lisääntymässä ja siinä mielessä tuo epäoikeudenmukaisuus ainakin pienenee.

Arvoisa puhemies! Sikäli kuin olen käsittänyt lakiuudistuksen oikein, tämä monimutkainen ja viranomaisia turhaan työllistävä prosessi muuttuu suoraviivaisemmaksi uudistuksen myötä. 3 luvun 10 §:n mukaan Telehallintokeskus valvoo lain noudattamista ja voi määrätä tehtävää suorittamaan tarkastajia. Telehallintokeskus perii uuden lain mukaan tv-lupamaksun kaksinkertaisena, korkeintaan vuoden ajalta, jos tv-vastaanotinta on luvatta käytetty. Pienin maksu olisi 300 markkaa. On erittäin järkevää, että laiminlyödyt maksut, tv-lupamaksu, takautuva tv-lupamaksu, viivästysmaksu ja tarkastusmaksu, voidaan periä ulosottotoimin ilman tuomiota ja päätöstä. Tosin hyvin vähävaraisilta ihmisiltä nekin saattavat jäädä saamatta.

Lakiuudistus yksinkertaistaa prosessia ja vähentää turhaa byrokratiaa, eikä tarvita turhia oikeudenkäyntejä. Näin ollen myös poliisien työn osuus vähenee ja he voivat käyttää aikansa tärkeämpään tekemiseen.

Ed. Lahtela: Herra puhemies! Televisiomaksusta — sehän muuttuu maksuksi eikä ole enää televisiolupamaksu: Mielestäni jatkossa pitää turvata se kehitys, jotta kaikilla alueilla nähdään myös kaikki ohjelmat. Tällä hetkellä kun katsoo vaikka Pohjois-Karjalaa, itse asun juuri sellaisella alueella ja monessa paikassa Ylä-Karjalassa on alueita, missä esimerkiksi Neloskanava ei näy ollenkaan. Ihmiset kuitenkin maksavat samat maksut. Kun lainsäädännöllä kuitenkin pyritään siihen, että Ylen toiminta turvataan ja sitä kautta rahoitus tasapuolisen ohjelman kehittämisessä, pitäisi jatkossa ihmisten tasapuolisen kohtelun turvaamiseksi huolehtia myös siitä, että alilähettimiä, vai mitä ne ovatkin nimeltään, laitetaan riittävästi myös syrjäseuduille, jotta tällaista ongelmaa ei enää tule olemaan.

Toinen asia, mikä on puhuttanut, on opiskelijoiden televisiomaksut. Yhä edelleen olen sitä mieltä — vaikka laissa sitä ei olekaan — että meidän olisi jossakin vaiheessa tehtävä parannuksia myös sillä tavalla, ettei opiskelijoiden, jotka asuvat tilapäisesti toisella paikkakunnalla, heillä ei siellä ole varsinaisesti omaa asuntoa, ja joiden kotona maksetaan televisiomaksu, ei tarvitsisi maksaa uutta maksua, vaan he voisivat vanhempien luvalla katsoa televisiota opiskelija-asunnossa.

Ed. Vistbacka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Holopaisen puheenvuoron johdosta haluaisin todeta sen, että kyllä minä näen suurena ongelmana, oikeusturvakysymyksenä, nimenomaan sen, että selvittäminen ei enää kuulu poliisille. Mitkä ovat tarkastajan toimivaltuudet, millä tavoin hän tekee päätöksen? Valiokunnassa ei selvitetty, minkälaisia toimivaltuuksia kyseiselle henkilölle on annettu, miten hän selvittää tosiasiallisesti, kuinka pitkään henkilö on katsonut televisiota, mutta ei ole lupaa. Jos tarkastajalla on oikeus tehdä tästä oma päätös ja asia on välittömästi ulosottokelpoinen, minä

näen tämän erittäin suurena oikeusturvakysymyksenä. En väitä, että tämä mikään suuri ongelma monenkaan kohdalla on, mutta Suomessa on aina pyritty siihen, että myös yksilön kohdalla oikeusturvakysymykset otetaan huomioon.

Ed. F i l a t o v (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Lahtela puhui siitä, että on väärin, että opiskelijat joutuvat maksamaan televisiomaksun. Valiokunnassa keskusteltiin paljon siitä, keille maksu kuuluu. Hallituksen esityksessähän esitettiin, että muun muassa vanhainkodeissa olisi joutunut maksamaan maksun jatkossa myös omissa huoneissa. Jos vanhainkodin asukkaalla on oma televisio, niin nykyisellään hän ei ole joutunut maksua maksamaan, vaan laitos on maksanut yhden maksun ja se on riittänyt. Valiokunta halusi palata tähän vanhaan käytäntöön ja muutti siltä osin hallituksen esityksen suunnitelmia.

Jos tätä vapautusta olisi laajennettu esimerkiksi opiskelijoihin, niin sen jälkeen on aika veteen piirretty viiva, kenelle oikeastaan maksu enää kuuluu. Niin kauniilta kuin ajatus opiskelijoiden vapauttamisesta kuulostaakin, sen jälkeen voitaisiin kysyä, miksi työttömät maksavat, miksi vähävaraiset maksavat, miksi miksi miksi, ja tämä tie kulkee eteenpäin. Voisi yhtä hyvin sanoa, että kyllähän opiskelijat maksavat sanomalehdestäkin, joka tulee sinne opiskelija-asuntoon, eikä sitä pidetä kummallisena järjestelynä. Tämä on palvelu, joka tulee toiseen talouteen, ja tv:tä katsotaan silloin eri paikassa.

Ed. A i t t o n i e m i : Puhemies! Tämä lupamaksumuutos on herättänyt kannanottoja laidasta laitaan. Ed. Kekkonen totesi vähän siihen tyyliin, että on yhdentekevää, maksaa vai ei lupansa. Ed. Vistbacka ehkä hiukan itseään virheellisesti ilmentäen totesi, että hyvin harva maksaa tai siihen suuntaan. Ehkä se todellisuus asettuu johonkin keskivälille, mutta olen varma siitä, että jonkin verran tällä on vaikutusta, koska ensinnäkin sakon merkitys poistuu. Ihminen ottaa sakon rangaistuksena. Sen sijaan tällainen virhemaksu, niin kuin pysäköintivirhemaksukin, otetaan suomalaisessa yhteiskunnassa vallan toisella tavalla ja se ei patista tietyllä tavalla maksua suorittamaan. Myöskin television takavarikoiminen ja kaikki tällaiset asiat ovat tänä päivänä pitäneet uhkaa yllä ja ehkä jonkin verran enemmän maksuaktiivisuutta pitäneet myös yllä. Mutta tietysti on selvä asia ja toivo se, että kansalaiset maksavat maksunsa niin kuin tähänkin saakka, enkä minä nyt usko loppujen lopuksi, vaikka itsekin olen kyllä tähän suuntaan taipuvainen näkemään, että tässä nyt kovin suuria menetyksiä yhteiskunnalle tulee.

Mitä tulee kanaviin, joita tulevaisuudessa alkaa olla 64 niin kuin Yhdysvalloissa hotellissa, jossa itse niihin tutustuin, niin kyllä niistä saisi yhden kanavan ruotsinkieliselle ohjelmalle irrottaa. Ruotsinkielistä ohjelmaa on tänä päivänä liian paljon suomenkielisellä kanavalla. Se rikkoo ohjelmatarjonnan kovin pahasti. Olisi siinä mielessä parempi, että ruotsalaiset saisivat omat kanavansa ja muut vähemmistöt — saamelaiset, mustalaiset, muut — omalla kielellään oman kanavansa. Silloin ei olisi aina näistä puhetta. Me suomalaiset saisimme Kauniita ja rohkeita katsella rauhassa.

Vielä kakkosasunnon ylimääräisestä tv-maksusta. Olen edelleen sitä mieltä, että kansanedustajalla, joka maksaa kotonaan maksunsa, esimerkiksi Tampereella, ei pitäisi olla Helsingissä enää kakkosasuntonsa tv:stä maksua, kun hän pari kolme tuntia viikossa sitä katselee. Ei silti, kyllä se tässä tulee maksettua tämän lopun aikaa, ei sen puolesta, mutta olen tätä asiaa puhunut moneen kertaan ja olen edelleen samaa mieltä. Opiskelijat tai köyhät eivät tähän asiaan vaikuta mitään.

Ed. A l a r a n t a : Herra puhemies! Puutun omassa puheenvuorossani lyhyesti ajankohtaiseen keskustelunaiheeseen väkivaltaviihteestä televisiossa. Vaikka tämä lakiesitys on enemmän teknistaloudellinen ja myös liikennevaliokunnan mietintö on painottunut näihin asioihin, joita edeltävässä keskustelussa on esille tullut, niin kuitenkin viittaan lähinnä lakiesityksen 19 §:ään, jonka otsikko kuuluu "Lasten kehitykselle haitalliset ohjelmat". Hallituksen esityksessä jo todetaan:

"Televisiotoiminnan harjoittajan on huolehdittava siitä, että seksuaalisen sisältönsä tai väkivaltaisuutensa vuoksi lasten kehitykselle haitalliset televisio-ohjelmat lähetetään sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia. Jos televisiotoiminnan harjoittaja lähettää 1 momentissa tarkoitetun ohjelman, sen haitallisuudesta lasten kehitykselle on ilmoitettava ennen ohjelman lähettämistä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos lähetyksessä on koko ohjelman lähetysajan näkyvissä tunnus, josta ilmenee ohjelman haitallisuus lasten kehitykselle." Tässä on vielä 3 momentti, jota en ajan voittamiseksi lue.

Tämä pykälä on sen aiheinen, että sitä käsiteltiin jo aikoinaan perusoikeusuudistuksen yhteydessä tässä talossa ja myös perusoikeuskomiteassa, jonka jäsen olin, ja sehän liittyi tietysti sananvapauteen. Silloin muotoiltiin sellainen pykälä, jossa sallitaan tässä nyt mainituin perustein sananvapauden poikkeus eli puuttuminen ohjelmien sisältöön silloin, kun voidaan katsoa, että ne ovat haitallisia seksuaalisuutensa tai väkivaltaisuutensa vuoksi lasten kehitykselle. Siinä mielessä tämä varmaan on aivan paikallaan, oikein siis muotoiltu, kun tässä mainitaan nämä perusoikeussäädöksessä tehdyt rajaukset.

Mutta kun täällä on paikalla hallituksen jäseniä, niin ajattelin, että tästä voisi olla aihetta hieman keskustella siksi, että viime aikojen tapaukset ovat olleet paljon julkisuudessa ja herättäneet kansalaiskeskustelua nimenomaan tästä näkövinkkelistä, mitenkä televisio-ohjelmat voivat olla malleja, niin kuin ed. Kekkonenkin puheenvuorossaan totesi, lasten väkivaltaiselle käyttäytymiselle.

Minun täytyy tehdä se reunahuomautus, että en ole tämän alan minkäänlainen asiantuntija, koska perheessäni ei ole koskaan ollut televisiota, ja ne mielipiteet, joita puhun, ovat toisten kokemuksiin ja myöskin tutkimuksiin perustuvia.

Minä otin mukaani kopion eräästä tuoreesta iltapäivälehden numerosta, jossa käsiteltiin Kotkassa tapahtunutta koulupojan surmaa. Tässä on haastateltu Helsingin poliisilaitoksen väkivaltarikosyksikön rikoskomisariota Juha Rautaheimoa, joka on mielestäni hyvin asiantuntevalla tavalla pohtinut nuorten väkivaltakäyttäytymisen taustaa. Minä lainaan pari otetta tästä haastattelusta:

"Jotain tunneköyhyyttä ja kovuutta tässä ajassa kuitenkin on. Ihmiset ovat hyvin herkkiä käyttämään fyysistä voimaa toisen vahingoittamiseen. Syyt ovat olemattomia, sillä järjellistä motiivia teoille ei useinkaan löydy." - - "Ennen kuulusteluissa itkettiin, kaduttiin ja pahoiteltiin tekoa. Nyt tekijät peräävät ensimmäisenä omia oikeuksiaan. Tekoa puolustellaan ja sille haetaan oikeutusta, Rautaheimo kuvaa." Vielä sitaatti: "Jostainhan nämä purkautumismallit tulevat. Ei niitä äidinmaidosta imetä. Rautaheimo viittaa television ja videoiden vaikutukseen."

Tätä asiaa on yliopistotasollakin koko tämän vuosikymmenen ajan paljon selvitetty. Muun muassa koululaisten, siis kouluikäisen nuorison, television katselua on sekä Turun että Helsingin yliopistoissa ja varmaan paljon muuallakin, missä kasvatusalan asioihin paneudutaan, tutkittu. Tutkijoitten mielipiteet ovat olleet kyllä julkisuudessa, mutta ehkä ei ole asiaan riittävästi poliittisessa päätöksenteossa huomiota kiinnitetty, kun seurausvaikutukset näyttävät vuosi vuodelta vain tulevan pahemmiksi.

Eräs tutkija, nimittäin professori Katri Sarmavuori, kuvasi omaa tutkimustyötänsä, että kun hän lähti tätä asiaa tutkimaan, hän kuvitteli löytävänsä paljon myös positiivisia seikkoja siitä, että lapset ja nuoret katsovat televisiota. Yhden sellaisen hän tutkimustyössään löysi. Se oli se, että kun lukiolaisten televisionkatselua tutkittiin, voitiin todeta, että sillä oli positiivinen vaikutus tällaisten nuorten kognitiiviseen kehitykseen. Mutta se oli ainut positiivinen seuraus, mikä tässä tutkimuksessa selville saatiin. Sen sijaan tämän tutkimuksen mukaan, ja se on siis yliopistotason tutkimus, lasten psyykkisen häiriintyneisyyden nähtiin selvästi liittyvän televisionkatseluun. Televisiosta paljon katselevat lapset viihtyvät huonosti koulussa, häiritsevät tunnilla enemmän kuin muut lapset. Lukutaito ja koulumenestys olivat heillä keskimääräistä huonompia, ja heidän minäkuvansa oli epävarmempi, eivätkä he olleet yhtä sosiaalisia kuin muut lapset, joihin heitä tutkimuksessa verrattiin.

Ajan voittamiseksi ei ole mahdollista pitempään tähän paneutua, mutta käytin tämän puheenvuoron lähinnä siksi, että me emme eduskunnassa nyt, kun päätöstä teemme tästä laista, pelkästään keskittyisi tekniikkaan ja talouteen, koska nämäkin viittaukset, jotka tässä olen esittänyt, osoittavat selkeästi, että "jotain tarttis tehdä" sille, että meillä perheissä sallitaan, toisin kuin nyt säädettävänkin lain 19 § säätää, alaikäisille ja nuorille sellaisten ohjelmien katselu, jotka eivät ole heidän kehitykselleen hyväksi.

Toivoisin, ettemme päättäjinä, kansanedustajina, menisi piiloon tällaisen pykälän taakse, jossa puhutaan jostain tunnuksesta, joka näkyy väkivaltaisen ohjelman aikana televisioruudussa, tai siitä, että ohjelmat sijoitetaan sellaiseen aikaan, jolloin lapset eivät tavallisesti katso televisio-ohjelmia. Nämä ovat jotenkin, sanoisiko, farisealaisen tuntuisia pykälämuotoiluja. Ymmärrän tietysti lainsäätäjänä sen, että mitä tahansa lakipykäliin ei voida kirjoittaa, ja tämä kirjoitustapa tietysti täyttää ne edellytykset, joihin viittasin perusoikeusuudistuksen yhteydessä. Mutta ehkä olisi paikallaan, että eduskunta nyt tässä tilanteessa, missä kansalaiset tätä keskustelua käyvät nuorison väkivaltaisesta käyttäytymisestä, jollakin tavalla, esimerkiksi ponsilauselmalla

tai jollakin muulla tavalla, alleviivaisi sitä, että me päättäjinä aidosti olemme sitä mieltä, että tässä pitäisi jonkinlainen muutos saada aikaan. Muuten kehitys on seurauksiltaan varmasti sellaista, ettemme voi kokea hyvää omaatuntoa kukaan päättäjänä.

Ed. F i l a t o v (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Mielestäni ed. Alaranta puuttui varsin tärkeään asiaan, siihen, vaikuttaako tv-väkivalta lapsiin ja miten. Itse alaa opiskelleena olen paljon seurannut sitä tiedotustutkimuksen sisällä käytyä keskustelua ja tutkimusaineistoa, jota tästä aiheesta on ollut. Siinä vallitsee selvä ristiriita. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että tv-väkivalta vaikuttaa, osa sitä mieltä, että ei pystytä osoittamaan haitallisia vaikutuksia.

Viimeaikaisissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että lapset esimerkiksi reagoivat paljon voimakkaammin uutisväkivaltaan kuin fiktiiviseen väkivaltaan. Se on varmasti aivan totta, koska se on aitoa ja autenttista monessa tilanteessa. Esimerkiksi Yleisradion piirissä on haettu ratkaisua tähän problematiikkaan sitä kautta, että lastenohjelmien jälkeen ei tule enää heti uutisia, vaan välissä tulee sää, jolloin vanhemmilla on mahdollisuus puuttua siihen, että lapset katsovat tv:tä, poistaa lapset tv:n äärestä törmäämästä suoraan tv-uutisten julmaan maailmaan.

Mutta sitä yhteenvetoa pohdittaessa, että tv:n katselu aiheuttaa ongelmia lasten koulunkäynnissä ja muussa, haluaisin, että ihmiset muistaisivat sen, että perheissä, joissa lapset katsovat paljon tv:tä yksikseen, saattaa olla myös muita ongelmia ja vanhempien välinpitämättömyyttä. Eli pelkkä tv:n katselun määrä ei ole se, mikä aiheuttaa näitä ongelmia, vaan ehkä se yksinäisyys ja huolenpidon puute, joka paljon tv:tä katsovilla lapsilla kotona on. Tämä asia on ongelmallinen, enkä suinkaan halua vähätellä sitä, mutta en myöskään ihan yksioikoisesti hyväksy sitä tutkimustulkintaa, että tv:n katselu olisi pelkästään vahingollista sinänsä.

Ed. I s o h o o k a n a - A s u n m a a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Alaranta tarttui todella vakavaan ajankohtaiseen ongelmaan, ja hänen puheenvuoroonsa voi kaikilta osin yhtyä. Ainoastaan haluaisin korostaa lisänä sitä, että lainsäädännöllä on aika vaikea puuttua tähän ongelmaan. Tietenkin tällaisia ponsia voidaan esittää, koska ne ilmaisevat eduskunnan tahtoa, mutta lainsäädännöllä on vaikea mennä määräämään, mitä kodissa seinien sisällä tapahtuu. Minusta tässä ongelmavyyhdissä ensisijainen vastuu kuuluukin kodeille ja vanhemmille. Tuntuu siltä, että vanhemmuus on meillä monesti kateissa, kun lapset saavat mielin määrin katsoa televisiota.

Mitä tulee ed. Filatovin näkemyksiin, sen verran kuin itse tunnen tutkimusta ja olen joskus opiskellutkin näitä asioita, niin pienen lapsen on mahdotonta erottaa fiktiota ja faktaa. Oikeastaan he eivät pysty niitä erottamaan. Se on semmoinen asia, josta kaikki ovat käsitykseni mukaan yhtä mieltä. Tämä juuri onkin problemaattista, jos lapset katsovat televisiota yksikseen, koska he eivät tiedä, milloin on totta, milloin käy kipeä ja milloin tämä on vain kuvitteellista.

Tampereen yliopistossa muistaakseni seurataan terveystutkimuksen avulla peruskoululaisten tilaa. Viimeisimmät kartoitukset kyllä kiistatta kertovat sen, että peruskoululaiset ovat 90-luvulla huomattavan paljon väsyneempiä kuin aikaisemmin. Siinä on löydetty yhteys paitsi televisionkatseluun myös myöhäiseen ja runsaaseen videonkatseluun.

Ed. T i u s a n e n: Arvoisa puhemies! Ed. Alaranta todellakin nosti Kotkan tapahtumat selkeästi esiin. On hänelle ehkä hyvä viestittää kotkalaisesta yleisönosastokirjoittelun todellisuudesta sellainen detalji, että joku yleisönosastokirjoittaja on jo ehtinyt sitä moittia, että kansanedustajat ovat tähän asiaan paneutuneet tai ovat yleensä asiasta kirjoittaneet tai kysyneet sen perään, miksi näin tapahtuu.

Mutta kaiken kaikkiaan sen kotkalaisen tapahtuman ehkä pahin signaali — sen sokeuden ja tunteettomuuden, sokean sattumanomaisuuden lisäksi; siis tekijäthän eivät lainkaan tunteneet uhria — on se, että siinä osoitettiin sellaista erityistä raakuutta, että esimerkiksi kokeneiden poliisimiesten, jotka suorittivat rikostutkimusta, oli vaikea se tehdä. Väkivalta oli niin raakaa, että he eivät ole koskaan omassa työssään kohdanneet sen kaltaista. Se on ehkä siinä pahin viesti, pahin tieto tapahtumasta.

Kysymys kuuluu, mistä tällaiset mallit sitten löytyvät. Todennäköisesti ei tavanomaisista televisio-ohjelmista, ehkä pahimmista väkivaltavideoista. Edelleen nousee kysymys tietysti huumeiden vaikutuksesta tähän tapahtumaan.

Kaiken kaikkiaan, kun puhumme television tai videoiden vaikutuksista nuorison käyttäytymiseen, tämä on ainoastaan yksi sektori kokonaisongelmasta. On paljon muita tekijöitä tietysti tässä mukana. Syyllistämistä ei minun mieles-

täni voi yksiselitteisesti kohdistaa sen enempää nuorisoa, tiedotusvälineitä kuin kotejakaan kohtaan, vaan kysymys on kai siitä, että yhteiskunnan kaiken kaikkiaan kokonaisuutena, meidän jokaisen, tulisi katsoa peiliin. Lähden itse siitä, että kysymyksessä on kokonaisyhteiskunnallinen ongelma, joka liittyy varsin moneen asiaan.

Kysymyksessä on erittäin vakava asia. Pidän hyvänä, että siitä myös täysistunnossa voidaan keskustella.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! En väheksy lainkaan niiden tapahtumien kauhistelemista, joita on viime aikoina tapahtunut. Jos katsotaan pitkässä juoksussa taaksepäin, niin tällaisia tapauksia, joissa hyvin nuoret henkilöt ovat syyllistyneet hyvin raakaan väkivallantekoon, on ollut tasaisin väliajoin viimeisen 20 vuoden aikana, ja aina ne tietyllä tavalla tietysti hätkähdyttävät ajattelemaan sitä, mistä tämä kaikki johtuu.

Mitä tulee siihen, että kotona ohjattaisiin television katsomista lapsille ja nuorille, se on mahdoton vaatimus. Sitä on vaadittu jo 12 vuotta, jotka minäkin olen tässä talossa ollut, eikä tilanne ole muuttunut miksikään. Ei se onnistu. Tiedämme realistisesti sen, että hyvin harvassa perheessä se sillä tavalla onnistuu, että tuosta vain kiltisti lähdetään nukkumaan, kun määrätään, että nyt sitä lähdetään. Ei se nyt ihan sillä tavalla tapahdu.

Minä olen sitä mieltä, että televisiossa on hyvin vähän sellaisia ohjelmia, jotka normaalisti kehittynyttä nuorta ja lasta hätkähdyttävät suuntaan tai toiseen, nuoria, joiden sisäinen minä on kunnossa eikä ole pahemmin häiriintynyt. Kyllä se materiaali, jota katsellaan ja joka vaikuttaa myös terveen yksilön psyykeen, ovat videot, jotka ovat suorastaan kauhistuttavia ja joita nuoret omassa vinttikamarissaan katselevat vanhempien jo nukkuessa.

Kun nyt puhutaan televisio-ohjelmista tällä hetkellä ja niihin liittyvistä laeista, niin olen sitä mieltä, että televisiossa esitettävällä ohjelmalla on vähäinen osuus. Videotarjonta on toisenlaista. Mutta siihenkin on vaikea puuttua. Enemmän katson, että sillä puolella on aiheuttaja.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta

ensimmäisen lakiehdotuksen 1—6 § ja 1 luvun otsikko, 7—15 § ja 2 luvun otsikko, 16—20 § ja 3 luvun otsikko, 21—33 § ja 4 luvun otsikko, 34 ja 35 § ja 5 luvun otsikko, 36—40 § ja 6 luvun otsikko, 41—43 § ja 7 luvun otsikko sekä 44 ja 45 § ja 8 luvun otsikko, johtolause ja nimike,

toisen lakiehdotuksen 1 ja 2 § ja 1 luvun otsikko, 3—5 § ja 2 luvun otsikko, 6—17 § ja 3 luvun otsikko, 18—22 § ja 4 luvun otsikko, 23—32 § ja 5 luvun otsikko, 33—36 § ja 6 luvun otsikko, 37 ja 38 § ja 7 luvun otsikko sekä 39 ja 40 § ja 8 luvun otsikko, johtolause ja nimike,

kolmannen lakiehdotuksen 1, 6, 7 ja 12 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,

neljännen lakiehdotuksen 1—3 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä

viidennen lakiehdotuksen 25 i §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

2) Hallituksen esitys vaalilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 48/1998 vp
Perustuslakivaliokunnan mietintö 5/1998 vp
Lakialoite 47, 50/1998 vp
Toivomusaloite 2, 4—7/1995 vp, 1/1997 vp, 4/1998 vp

E n s i m m ä i n e n v a r a p u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 5. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Suomessa voimassa oleva vaalilaki on valitettavan selkeästi suuria puolueita ja väestöpohjaltaan suuria vaalipiirejä suosiva. Tyypillistä on useiden eduskuntavaalien osalta ollut, että jos käytössä olisi ollut oikeudenmukaisempi järjestelmä, olisi lähes parikymmentä edustajanpaikkaa vaihtanut omistajaa niin puolueen kuin henkilönkin osalta. Eduskunnan käsittelyssä ollut ja nyt toisessa, ratkaisevassa käsittelyssä parasta aikaa oleva hallituksen esitys uudeksi vaalilaiksi on mielestäni valitettavan ontto ja ponneton. Siinä korjaillaan vain virkamiesmäisesti vanhentuneita lainkohtia uskaltamatta puuttua todella perusteellisemmin lain rakenteellisiin puutteisiin ja epäoikeudenmukaisuuksiin.

Ajatus tasauspaikkojen käytöstä yhdistettynä samaan aikaan asetettavaan äänikynnykseen on ollut vähän väliä esillä poliittisessa keskustelussa. Nyt asia on esillä rinnakkaisaloitteen muodossa. Periaate on hyvä, mutta esimerkiksi 3 prosentin äänikynnys aiheuttaa käytännössä sen, että uusien yrittäjien on lähes toivotonta päästä eduskuntaan. Äänikynnys olisi itse asiassa jonkinlainen nykysysteemin korvike, ellei kynnystä sitten aseteta riittävän pieneksi. Tällöin taas kynnyksen merkitys käytännössä hämärtyy. Perussuomalaisten mielestä äänikynnystä, ei kuitenkaan välttämättä tasauspaikkoja, parempi ratkaisu olisi nykyisten sekä hallituksen että valiokunnan uuteen lakiin esittämien vaalipiirien muuttaminen laajemmiksi.

Vaalilakiin edelleen esitetty, osin maakuntapohjainen vaalipiirijako on yhtä huono alueellisen tasavertaisuuden kannalta kuin nykyinenkin jako. Mielestäni esimerkiksi Pohjois-Karjalan vaikutusmahdollisuus valtakunnan politiikkaan ei yhtään parane uuden lain myötä. Tarvitaan perusteellisempaa järjestelmämuutosta.

Olen jättänyt vaalilakiin pöydille jaetun muutosesityksen, jossa valiokunnan mietinnöstä poiketen vaalipiirien jakoa muutettaisiin olennaisesti. Maakuntapohjaisen jaon, osin maakuntapohjaisen — esimerkiksi Vaasan vaalipiirissä on useampia maakuntaliittoja, vaikka se on yhtä maakuntaa ja menee osin Oulun vaalipiirin puolellekin — tilalle ehdotan nykyisiin suurlääneihin perustuvaa vaalipiirijakoa siten tarkistettuna, että Helsingin kaupunki olisi edelleen omana vaalipiirinään. Näin Suomi jakautuisi kaikkiaan seitsemään vaalipiiriin eli Helsingin, Ahvenanmaan, Etelä-Suomen, Länsi-Suomen, Itä-Suomen, Oulun ja Lapin vaalipiireihin. Olennaisinta tässä jaossa on se, että Etelä-, Länsi- ja Itä-Suomen vaalipiirit olisivat olennaisesti maakuntapohjaista jakoa suurempia. Tämän aluejaon turvin valittaisiin esimerkiksi Itä-Suomen alueelta noin 25 kansanedustajaa, mikä lisäisi kansanedustajien ja heidän edustamiensa alueiden painoarvoa.

Arvoisa puhemies! Mielenkiintoista tässä on se, että varmasti myös sosialidemokraattisessa puolueessa on huomattu nykyisen vaalipiirijaon epäoikeudenmukaisuus, koska ilmeisesti siellä on tehty historiallinen päätös siitä, että lähdetään vaaliliittoon vasemmistoliiton kanssa, ja se johtunee siitä, että eräästä vaalipiiristä valitaan ainoastaan seitsemän kansanedustajaa.

Perusteltua on myös mielestäni kysyä, miksi meillä on uusi läänijako, kun sen pohjalta ei voida käydä edes eduskuntavaaleja. Todennäköisesti myös tässä vaalipiirijaossa tarvittaisiin edelleen vaaliliittoja, sillä politiikkaa ei voida tehdä vain suurten puolueiden ehdoilla. Uskallan väittää, ettei puolueiden määrän puolittuminen eduskunnassa lisäisi yhtään politiikan kiinnostavuutta tai poliitikkojen arvostusta. Suomen tulee pysyä aitona monipuoluemaana, ja poliitikkojen vika on, jos he eivät kansalaisia kiinnosta eivätkä herätä heissä luottamusta.

Arvoisa puhemies! Tästä saankin oivan aasinsillan toiseen merkittävään asiakokonaisuuteen käsittelyssä olevassa vaalilaissa, josta myös ensimmäisessä käsittelyssä käytiin suhteellisen vilkas keskustelu. Kyse on vaalirahoituksen julkisuudesta. Valitettavasti hallitus ja valiokunta ovat lähteneet kovin ankan askelin liikkeille. Asia halutaan valmistella mielestäni verkkaisesti. Tämä merkitsee sitä, että mahdollinen vaalirahoituksen laajempi julkisuus mitä ilmeisimmin ei ehdi koskea seuraavia eduskuntavaaleja ja presidentinvaaleja eikä myöskään eurovaaleja.

Se on valitettavaa, kun tiedetään koko ajan lisääntyvä värväys- ja houkuttelutyö, jota eri tahot niin istuvia kansanedustajia kuin potentiaalisia ehdokkaita kohtaan harjoittavat. Yhtenä härskeimmistä esimerkeistä voidaan pitää julkisuudessa ollutta tapausta, jossa ydinvoimalobbaajat houkuttelivat kansanedustajia kääntämään kelkkansa vaalitukea tarjoten. (Ed. Elo: Onko se todistettu, tämmöinen väite?) — Ed. Elo, jos henkilö kertoo tällaisen tapauksen itseensä kohdistuneena tässä salissa, niin ainakin minä olen tottunut luottamaan siihen, että edustaja puhuu totta, kun hän puhuu itsestään. — (Ed. Elo: Luottaako kansa?) — Ed. Elo, se on asia erikseen. Ei meihin muutenkaan tahdota luottaa. — Tämä ei ole suinkaan ainoa tapaus, paremminkin jäävuoren huippu.

Siksi vaalirahoituksen mahdollisimman täydelliseen läpinäkyvyyteen tähtäävät toimet olisi saatava viipymättä käyntiin. Tänään olemme saaneet lehdestä lukea, että hallitus on ilmeisesti eilen iltakoulussa asiaa käsitellyt. Paikalla oleva oikeusministeri varmasti voi kertoa tarkemmin aikataulusta ja nimenomaan suunnitelmista, jotka liittyvät tähän.

Herra puhemies! Kannattaa muistaa nimenomaan vaalirahoituksessa vanha työväen viljelemä sanonta: Sen lauluja laulat, jonka leipää syöt.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tunnen sympatiaa ed. Vistbackaa kohtaan. Hän ilmiselvästi haluaa istua samanai-

kaisesti kahdella eri tuolilla. Toisaalta hän on pienen puolueen edustajana eduskunnassa, toisaalta hän on monissa puheenvuoroissaan, myöskin tässä puheenvuorossa viitannut maakuntien edustautumisen tarpeeseen, siihen että syrjäinen Suomi on myöskin täällä eduskunnassa edustettuna. Hänen esityksensä rakentui sille perusajattelutavalle, että luomalla suuret vaalipiirit toteutetaan poliittinen suhteellisuus. Ongelma vain siinä on se, että luotaessa suuri vaalipiiri alueellinen edustavuus kärsii ja sitä nimenomaan tietysti pienet vaalipiirit puolestaan ylläpitävät. Tässä suhteessa ed. Vistbacka, kun rakennatte tällaista suurta Itä-Suomen vaalipiiriä tai jotain muuta, niin todellisuudessa siinä käy sillä tavalla, että esimerkiksi Pohjois-Karjalan edustus tulee ratkaisevasti heikkenemään tässä talossa.

Ed. H. Koskinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ymmärrän hyvin ed. Vistbackan tekemän ehdotuksen varsinkin 5 §:ään. Mutta kun hänellä on pyrkimys myös siihen, että jokaisesta vaalipiiristä tulisi mahdollisuuksien mukaan suurin piirtein yhtä monta edustajaa, olisin loogisuuden vuoksi nähnyt, että hän olisi ehdottanut myös Oulun ja Lapin vaalipiirejä yhdistettäväksi, jolloin nämä olisivat edustajien lukumäärässä tulleet hiukan lähemmäksi muita suuria vaalipiirejä. Sinänsä, vaikka tämän sanonkin Oulun ja Lapin piireistä, olen kuitenkin hallituksen esityksen kannalla.

Ed. Vistbacka (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kiljunen totesi, että jotkut alueet jäisivät vaille edustajaa. Minä kyllä uskallan väittää, että jos esimerkiksi Itä-Suomen vaalipiiri olisi tämän suurläänin mukainen, kyllä sieltä varmasti myös Pohjois-Karjalasta tulisi edustajia. Jos kolme maakuntaa tavallaan yhdistetään ja edustajia valitaan 24 tai 25, niin varmasti olisi jokaisesta maakunnasta edustajia täällä, uskoisin näin. Sitä ei vielä ole kokeiltu, mutta kun tehtiin koelaskenta niistä äänistä, mitä sieltä tulee, ainakin siinä päädyttiin tämän suuntaiseen esitykseen.

Arvoisa puhemies! Mitä ed. H. Koskinen totesi Oulun ja Lapin vaalipiireistä, on totta tietysti. Mutta lähdin tässä siitä periaatteesta, että kun tehtiin suurläänejä, niin sen mukaisesti voisivat samat alueet toimia myös vaalipiireinä. Tämä varmasti koskettaa samalla tavoin myös suuria puolueita muun muassa Pohjois-Karjalassa, Kuopiossa, Mikkelissä jne. Eli ei tämä ole ainoastaan pienten puolueitten ongelma, vaan tämä koskettaa monia muitakin, suurempiakin puolueita.

Ed. Elo: Puhemies! Pariin kolmeen asiaan lyhyesti.

Mitä tulee vaalirahoituksen julkisuuteen, ainakin eduskunnassa on saanut julkisuutta sillä, kun siitä asiasta on jotakin lausunut. Luulen, että se julkisuus on jo kyllä mennyt.

Mitä ed. Vistbackan äskeiseen puheenvuoroon tulee, niin ed. Vistbacka hyvin tietää, että jokainenhan meistä voi julkistaa halunsa mukaan jo ensi vaaleissa sen, mistä me saamme rahamme. Näin ilmeisesti eräissä poliittisissa ryhmissä tullaan myös tekemään. Minun mielestäni on oikein, että asiaa nyt selvitetään ja oikeusministeriössä komiteanmietinnön pohjalta lähdetään todelliseen lainvalmisteluun.

Puhemies! Kiinnitän tässä vain yhteen asiaan huomiota, ja se koskee sanktioita. On aivan selvää, että jos teemme lain, joka edellyttää vaalirahoituksen julkisuutta, pitäisihän siellä jonkinlaiset sanktiot olla. Mutta mitkä ne ovat, niin ne ovat minun mielestäni varmasti sellaisia, että niitä nimenomaan pitää komiteassa miettiä.

Puhemies! Toiseksi ottaisin esille asian, josta täällä ei ole keskusteltu ja joka ei ilmeisesti ole valiokunnassakaan ollut esillä. Se on henkilövaalijärjestelmämme kontra pitkälistajärjestelmä, jota käytetään lähes kaikissa muissa Länsi-Euroopan maissa.

Meillähän on kaikkein tyypillisin henkilövaalijärjestelmä. Meidän jokaisen kannattaa tietysti miettiä, tuoko se parhaat edustajat tänne. Tuottaako se, että me olemme hyvin yksilöllisiä, poikkeamme suuresta massasta, todella Suomen lainsäädännölle, Suomen talouselämälle parhaan mahdollisen jakautuman? Itse en ole aivan varma siitä.

Puhemies! Jo tässä yhteydessä sanon, ennen kuin jatkan, että olen ainakin tällä hetkellä täysin vakuuttunut siitä, että ei ole ehkä kovin ajankohtaista tai realistista keskustella pitkälistajärjestelmästä. Siitä huolimatta haluan erityisesti nyt, kun esimerkiksi Ruotsissa käydään vaalikeskustelua, todeta, että kun seuraa ruotsalaista keskustelua, se on poliittisesti paljon antoisampaa, se on perusteellisempaa, vaikka Ruotsissakin ollaan nyt jo kokeilemassa henkilövaalijärjestelmää. Mutta ensi sunnuntaina ja toistaiseksi Ruotsin vaaleissa kuitenkin henkilövaalijärjestelmä on poikkeus. Oikeastaan ruotsalaiset katsovat vähän pitkään koko henkilövaalijärjestelmää. Myös tavalliset ruotsalaiset

äänestäjät pitävät jonkinlaisina huuhaa-ihmisinä niitä, jotka kovasti nyt mainostavat itseään siellä.

Meillähän taas on totuttu siihen, että jokainen kansanedustaja joutuu tähän samaan peliin. Me joudumme sanomaan, että olen paras, äänestäkää minua. Jos teistä joku menee sanomaan vaalipiirissään, että älä vain minua äänestä, en minä mitään osaa enkä tiedä, niin aika huonosti siinä todennäköisesti käy.

Puhemies! Asianlaitahan on niin, että Suomessa julkisuus lisääntyy ja politiikka pinnallistuu. Demokratian kannalta on erittäin arveluttavaa, että ihmisten tiedot politiikasta jatkuvasti heikkenevät, kansalaiset eivät ole kiinnostuneita politiikasta. Se johtaa entistä pienempään vaaliosallistumiseen jne. Melkeinpä veikkaan, että joskus me vielä joudumme vaalijärjestelmäämme pohtimaan oikein tosissamme — niin kuin totesin, Ruotsin malli ei ole tällä hetkellä realistinen — ja tuntuu siltä, että olemme tulossa henkilövaalijärjestelmän tien päähän.

Jos nyt seuraa esimerkiksi eduskuntaa, niin kyllähän täälläkin on aika pitkälle jo menty, että julkista huomiota saisimme. Muistamme, että viikko pari sitten eräs edustaja otti puhujakorokkeella saappaan pois jalasta, jotta saisi huomiota. Hän onnistui siinä hyvin, hän sai lehdistössä huomattavan määrän julkisuutta, vaikka se viesti, jonka hän viestitti meille, ei olisi edes sitä saappaan jalasta ottamista ansainnut.

Puhemies! Kannattaa myös muistaa, että sitten kun joku, joka on tullut kuuluisaksi jossain muussa yhteydessä, eduskuntaan henkilövaalijärjestelmällä tulee saatuaan 14 000—15 000 ääntä, hän sen perusteella sanoo, että hänen täytyy välittömästi päästä vaikkapa eduskunnan puhemiehen paikalle tai saada muita merkittäviä tehtäviä. Mutta kyllähän nämä äänikuninkaat yksi toisensa jälkeen valitettavasti joutuvat turhautumaan täällä, ja sitten joko he itse luopuvat tai kansa luopuu heistä.

Puhemies! Vielä yksi näkökohta. EU-vaalien osalta on nyt puolueiden kesken sovittu siitä, että tehdään koko maan käsittävä vaalipiiri. Tämä entisestään korostaa julkisuuden ja erityisesti televisiojulkisuuden merkitystä. Minun mielestäni on hyvä se lausuma, joka on mietintöön kirjoitettu, että seurataan, mitä seuraavissa EU-vaaleissa tapahtuu, ja ryhdytään mahdollisiin toimenpiteisiin. Minun arvioni on se, että tästä tulee hyvin pääkaupunkiseutukeskeinen vaali, niiden henkilöiden vaali, jotka ovat jo tunnettuja tähän mennessä. Politiikan osaajat, keitä he ovatkin, saavat kyllä antaa myöten televisiotietokilpailun järjestäjälle ja maailmanmestaruushiihtäjälle.

Puhemies! Ihan lopuksi tästä asiasta vielä sanoisin niin, että pitkälista EU-vaaleissa olisi ehkä vielä perustellumpi kuin normaaleissa eduskuntavaaleissa. Me jokainen voimme itse esittää kysymyksen ja ehkä itse vastatakin mielessämme siihen kysymykseen: Mitä esimerkiksi on tapahtunut Euroopassa niille 150 000 äänen saalistajille, äänikuninkaille? Tuskin heidän äänensä Euroopassa kuuluu paljon enempää kuin 30 000 ääntä saaneen ihmisen ääni.

Ed. B r a x : Arvoisa puhemies! Olin estyneenä ensimmäisen käsittelyn keskustelusta, joten toisessa käsittelyssä lyhyesti, valiokunnan jäsenenäkin, käyn läpi mielestäni keskeiset asiat vaalilaista.

Minusta yksi oleellisimpia asioita on se, että meillä perustuslaissa taataan kansalaisten yhdenvertaisuus ja vaalijärjestelmässä yleinen ja yhtäläinen äänioikeus. Vähintä, mitä tästä asiasta pitää mainita tässä yhteydessä, on se, mihin me perustuslakivaliokunnassa päädyimme, eli ponsi siitä, että asiaa pitää jatkossa seurata.

Mielestäni ed. Helteen lakialoite tältä osin on hyvä, looginen, perusteltavissa ja perustuslain mukainen. Itse olen sitä mieltä, että seitsemän edustajan vaalipiiri ei täytä tasavertaisuuden, yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, vaatimusta. Äänikynnys nousee yksinkertaisesti liian korkeaksi, ja vaara, että ääni menee niin sanotusti hukkaan, on kohtuuton. Vähintä, kun näissä vaalipiireissä monesta syystä ehkä aiheellisestikin olisi toisaalta yritettävä säilyttää alueellisuus, olisi tasauspaikkajärjestelmä, ja juuri sen takia ed. Helteen aloitetta pidän hyvänä.

Arvoisa puhemies! Valiokunnassa puhuttiin aika paljon vaalien jatkuvasta putkesta, vaaliväsymyksestä, väsyvätkö kansalaiset vai väsyvätkö poliittiset organisaatiot, ehdokkaat, ovatko monet vaalit päällekkäin ja pitkittäin omiaan hämärtämään entisestään kansalaisten ymmärtämystä ja mielenkiintoa vaaleja kohtaan?

Itse pragmaattisena federalistina toistaisin tähän asiaan aikaisemman kantani, että mielestäni EU:ssa pitemmän päälle pitäisi suunnilleen säilyttää nykyiset toimivallat kansallisvaltion ja EU:n keskuksen välillä. Mutta jotta oikeasti voitaisiin puhua edes alustavasta demokratiasta tässä monihahmotteisessa labyrintissä nimeltä EU, pitäisi parlamenttivaalit ja EU-parlamenttivaalit järjestää samanaikaisesti kaikissa EU-maissa. Ymmärrän, että asia tulee kestämään vielä jon-

kin aikaa, mutta mielestäni vain tällä tavalla päästään siihen, että Euroopan kansalaiset voisivat oikeasti ottaa kantaa ministerineuvoston päätöksiin.

On kohtuutonta varsinkin nykyään, kun monissa tärkeissä asioissa, esimerkiksi ympäristöverojen minimistandardeissa, vaaditaan yksimielisyyttä ja meille riittää, kun yhden maan ministeri blokkaa päätöksenteon. Kun vaalit ovat vielä eri aikaan eikä Euroopan tasoisesti tärkeistä kysymyksistä voida käydä samaan aikaan kansalaisjärjestöjen ja puolueiden keskustelua, niin tosiasiallisesti EU:n ministerineuvoston päätöksiin vaikuttaminen on hyvin pitkälle kansalaisten ulottumattomissa. Yksinkertaisin tie muuttamatta kuitenkaan EU:ta enää keskusjohtoisemmaksi olisi se, että kaikissa maissa käytäisiin kansalliset parlamenttivaalit ja EU-parlamenttivaalit samaan aikaan. Tästä seuraisi myös ilman muuta se, että poliitikkojen pitäisi valita, kumpaan parlamenttiin he ovat ehdolla, kumpi on heidän politiikkansa skenaario. Pääsisimme viimeinkin pois siitä, että meillä on niin sanottuja jojoja, jotka vaihtavat parlamenttia yhtä mittaa ja saattavat olla jopa sitä mieltä, että ei tarvitse kovin usein edes kertoa, mihin vaaleihin seuraavaksi tähtää.

Puhemies! Seuraavaksi ehkä vihreiden kannalta kaikkein oleellisimpaan asiaan tässä prosessissa eli vaalirahoituksen julkisuuteen.

Vihreä liitto on ainakin viimeiset viisi kuusi erilaista vaalia pitänyt vaalirahoituksen julkisuutta tärkeänä, ja jokainen ehdokkaamme on sitoutunut omalta osaltaan jo ajat sitten julkistamaan vaalirahoituksensa ja tekemään tiliä. Itse olen tehnyt sen kaikissa niissä vaaleissa, joissa olen ollut ehdolla: Pitänyt kirjaa siitä, mitä ilmoituksia minnekin on pläjäytetty, paljonko ne ovat maksaneet ja, jos olen saanut lahjoituksia, niin keneltä. Ne summat tosin ovat olleet sen verran pieniä, että ei kirjanpito kovin vaikeata ole ollut, mutta ei se mitään tuskia ole tuottanut.

Kun valiokunnassa asiaa käsittelimme, aika paljon nousi asiassa esiin mielestäni hyvin teoreettisilta kuulostavia ongelmia. Asiaa jo monta monta vuotta käytännössä tehneenä, omaa kirjanpitoa pitäneenä ja kavereidenkin kirjanpitoa seuranneena, voisin sanoa, että ei se niin vaikeaa pääsääntöisesti ole. Jos otamme selvän aikarajan, esimerkiksi neljä tai kuusi kuukautta ennen vaaleja tapahtuva toiminta, ei ole kovin vaikeata pistää paperille, mitä ilmoituksia mihinkin lehteen tai muuhun tiedotusvälineeseen on maksettu, laittaa erillisen otsikon alle se, missä tilaisuuksissa on ollut ja miten tilaisuuksi on mainostettu. Se ei oikeasti voi olla niin vaikeata. Varsinkin jos lähdemme siitä, että laki määräisi, että jokaisen on ilmoitettava kampanjansa kokonaissumma ja suurimmat lahjoittajat, niin rajanvedon täytyy olla lähinnä hiusten halkomista tai hyvin tyypillistä juridista kikkailua.

Pari poikkeusta tähän tietysti on olemassa. On selvästi yhä enemmän lisääntymässä se, että poliitikot mainostavat joitain tuotteita. Siinä tilanteessa tietysti sen erottamisessa, missä menee tuotteen ja missä poliitikon mainoksen raja, saattaa olla vaikeuksia. Ehkä käytännön ratkaisu siihen olisi näiden poliitikkojen osalta oma sarakkeensa: Tuotemainonta. Näitä ja näitä tietokoneita, näitä ja näitä näkkileipiä, tätä ja tätä kirjakerhoa tai sitä ja sitä iltapäivälehteä olen mainostanut. Se saattaisi olla kaikkein yksinkertaisin ja selvin tapa. Tai sitten tuotemainonta rajataan ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle, koska tällaisessa ilmoitusmainonnassa on tietysti se hyvä puoli, että se on kovin ilmeistä, sitä ei tehdä salaa. Kyllä jokainen äänestäjä näkee, jos poliitikko mainostaa kirjakerhoa, että siinä se poliitikko mainostaa kirjakerhoa. Sen takia ehkä vaalirahoituksen julkisuuden kannalta näin ilmeinen kytkentä on myös äänestäjien näkyvissä välittömästi.

Puhemies! Valiokunnassa on hyvin paljon tullut esille myös se, että on paljon piilomainontaa ja ilmaista julkisuutta, joka voisi ikään kuin saattaa ehdokkaat eriarvoiseen asemaan. Siihen ei auta sanoa muuta, kuin että niin on ja niin on aina ollut ja niin tulee olemaan. Ehkä lehdistömme keskittymisestä johtuen saattaa olla, että on entistä räikeämpi epätasa-arvo sen suhteen, että tietyllä arvomaailmalla edustetut edustajat pääsevät helpommin, sanoisinko, hömppäjulkisuuteen. Näyttää siltä, että lehtitalot tai -konsernit ovat ehkä kuitenkin liberaalien ja oikeiston puolelta enemmän kuin ainakaan kovin radikaalisti yhteiskuntaa muuttamaan haluavalta puolelta. Mutta vapaassa yhteiskunnassa se on se hinta, mikä vapaudesta ja sananvapaudestakin ehkä maksetaan. Täytyy vain toivoa, että äänestäjät oppivat lukemaan lehtiä myös sillä silmällä. Siihen ei mielestäni lainsäädännöllä voida puuttua.

Puhemies! Ed. Elo epäili, että suomalaisetkin pitkiä listoja kovin kaipaisivat. Mielipidemittausten mukaan jopa kaksi kolmasosaa, joidenkin arvioiden mukaan joka kolme neljäsosaa, suomalaisista äänestäjistä kuitenkin ilmoittaa katsovansa ennen kaikkea henkilöä. Se puhuu

kyllä vahvasti toista, kuin ed. Elo epäili Ruotsin mallista.

Valiokunnassa on muutamassa puheenvuorossa mielestäni perustellusti puhuttu siitä, että ehkä EU-vaalien osalta, jos ei muuta keinoa alueellisen tasapainoon, maan kattavuuden toteuttamiseen, löydy, saattaisi olla perusteluita harkita pitkää listaa. Mutta muiden vaalien osalta minun on vaikea nähdä, että se sopisi suomalaiseen mentaliteettiin. Kyllä suomalaiset arvostavat nimenomaan sitä, että voi valita henkilön. Yhä enemmän äänestäjät korostavat sitä, että heille henkilö on tärkeämpi kuin jopa puolue.

EU-vaalien vaalitavasta todettiin, että seuraavien vaalien on syytä olla koko maan laajuiset. Keskisuuren puolueen edustajana kokisin, että ilman selkeää ja helposti ymmärrettävää tasauspaikkajärjestelmää hyvin karkeat alueelliset jaot itse asiassa hämmentävät äänestäjää. Viime vaalien alla, ennen kuin puolueet olivat tehneet päätöksensä koko maata kattavasta järjestelystä, yritin useille soittajille ja lehtimiehille selittää, miten ne äänet menisivät, jos olisi neljä vaalipiiriä, ja kyllä siinä sekä selittäjä että vastaanottaja olivat helisemässä, enkä ole vielä kuullut keneltäkään semmoista selitystä, että yhdeltä istumalta sen olisi ymmärtänyt, jos on kysymys keskisuuresta taikka sitä pienemmästä puolueesta.

Niinpä mielestäni perustuslakivaliokunta teki aivan oikein lähtiessään siitä, että katsotaan seuraavat vaalit näin, ja jos paineita tulee siitä, että kovin kohtuuttomasti valitut henkilöt keskittyvät yhdelle alueelle, katsotaan sitten joku semmoinen järjestelmä, jonka voi myös selittää esimerkiksi viidessä minuutissa äänestäjälle, mieluummin minuutissa. Mutta nykyisessä laissa olevaa alueellista jakoa ei viidessä minuutissakaan suurin osa pysty selittämään, saati ymmärtämään. Siksi mielestäni perustuslakivaliokunnan mietintö on tältä osin hyvin perusteltu.

Oikeusministeri J ä r v e n t a u s : Herra puhemies! Ed. Vistbacka tiedusteli vaalirahoitusasian selvittämisen aikataulusta ym. Eilen, kuten tiedetään, hallitusryhmien vetäjien neuvotteluissa sovittiin siitä, että asetetaan komitea valmistelemaan nykyistä suurempaa vaalirahoituksen julkisuutta. Komitean toimeksianto kaavailujen mukaan tulee olemaan varsin väljä lähtien siitä, että komitea selvittää suuremman julkisuuden edut ja haitat huomioon ottaen muun muassa tarpeen jatkossakin turvata demokratian kannalta tarpeellinen puolueiden rahoitus. Niin ikään pitää selvittää, onko järjestelmä tasapuolinen ehdokkaiden kannalta eli ovatko kiertomahdollisuudet mahdollisimman pienet ja onko myös niillä, joilla ei ole mahdollisesti tarpeeksi isoa lompakkoa itsellään, mahdollisuus ehdokkaaksi hakeutua. Myös on tarkoitus tehdä kohtuullisen laaja kansainvälinen selvitys muissa maissa olevista käytännöistä.

Kaikkinensa teema on joka tapauksessa kohtuullisen mutkikas ja laaja, ja sen johdosta on tarpeellista, että asian selvittelylle varataan sellainen aika, että se lopputulos, mikä tulee, on järkevä ja toteuttamiskelpoinen eri ryhmien näkökulmasta.

Komitea saa tehtäväkseen pohtia sitä, tarvitaanko asiassa lainsäädäntöä vai tultaisiinko toimeen joillakin muilla toimilla. Se jää lopulta komitean arvioitavaksi, minkälaisia toimia tullaan tarvitsemaan.

Valmisteluaika todennäköisesti tulee olemaan noin vuoden luokkaa, komitean työn kesto, ja sen jälkeen tulee asianmukainen hallituksen esityksen valmistelu, jos kysymys on lainsäädännöstä, joten jonkin verran aikaa kuluu.

Olemme kuitenkin nähneet välttämättömäksi sen, että tämä katsotaan kunnolla läpi, ettei käy niin kuin joskus varhemmin on käynyt, että asia jää puolitiehen. Tietysti eduskuntapuolueet ovat edustettuina tässä selvittelyssä.

Ed. K i l j u n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Brax puheenvuorossaan jollain tavalla halveeraavaan sävyyn kohteli niitä henkilöitä, jotka ovat asettuneet ehdolle sekä eduskunta- että eurovaaleissa. Minä oikeastaan kysyn, mikä ongelma on siinä, että on ehdolla useammissa vaaleissa. Meillä on Euroopasta esimerkkejä siitä, että ei ainoastaan ole ollut ehdokkaana useissa vaaleissa, vaan myös toimii useissa edustuksellisissa elimissä. Ranskassa muun muassa olen kohdannut kollegoja, jotka ovat sekä kaupunginvaltuuston jäseniä, alueparlamentin jäseniä, kansallisen parlamentin jäseniä, senaatin jäseniä ja lisäksi vielä europarlamentaarikkoja.

Suomessakin me toimimme useilla foorumeilla: kunnanvaltuustoissa ja eduskunnassa, me kaikki. Useat meistä ovat erilaisten parlamentaaristen yleiskokouksien jäseniä: Euroopan neuvostossa, Etyjissä jne. Meillä on useita näitä edustuksellisia foorumeita.

On selvää, että Suomesta käsin olisi vaikea hoitaa yhtä aikaa sekä europarlamenttia että eduskuntaa. Tässä on ilmiselvä ristiriita. Mutta eikö, ed. Brax, olisi luontevaa jättää edustajien

omaan harkintaan, missä elimessä todella työskennellään, eikä tällä tavalla halveeraavaan sävyyn tätä asiaa käsitellä?

Ed. J. Kukkonen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli mielenkiintoista, että ed. Kiljunen puuttui samaan asiaan ed. Braxin puheenvuorossa kuin itse olin ajatellut, aivan toisenlaisiin tuloksiin päätyneenä. Voin sanoa, että olen henkilökohtaisesti käynyt tämän kamppailun viime keväänä läpi ja todennut hyväksi sen, että oma puolueeni on tehnyt periaatepäätöksen siitä, että europarlamentti- ja Suomen parlamenttivaaleissa ei ole sama henkilö ehdokkaana. Tässä mielessä kyse on minusta työnjaosta, keskittymisestä ja asioiden hoidosta. Kaikki me emme varmaankaan ole kapasiteetiltamme sellaisia, että pystyisimme kaikkialla olemaan yhtä aikaa ja selviämään liian laajoista asiakokonaisuuksista. Minusta työ voi niistä myös kärsiä.

Toinen asia ed. Braxin puheenvuorossa — vaalirahoituksen julkisuus — ansaitsee vielä enemmän pohtimista, ja taidan asiasta käyttää myöhemmin vielä puheenvuoron. Nyt vain toteen ministerinkin läsnäollessa — tai hän juuri taisi lähteä — että myös perustuslakivaliokunnassa esillä ollessa asiassa, että presidentinvaalit olisivat tässä ensisijaisen hyvät vaalit päästä eteenpäin, olen kyllä vähän eri mieltä ja ajattelen, että ne välttämättä eivät ole parhaimmat vaalit päästä siinä asiassa eteenpäin. Vapaaehtoisuuden pohjalta ja nimenomaan kansanvallan lähtökohdista lähtien presidentinvaalit eivät kenties ole sopivat, vaan pitäisi lähteä sieltä perustasolta ensin liikkeelle.

Ed. Brax (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen pahoillani, jos halveeraava sävy tuli kovin esille. Pääviestini on se, että olisi kansanvallan ja koko päätöksenteon kannalta perusteltua, että ne vaalit olisivat samanaikaiset. Silloin puolueet joutuisivat argumentoimaan, mitä ajavat kansallisissa vaaleissa, mitä Euroopassa, ja saman valinnan joutuisivat tekemään myös yksittäiset ehdokkaat. Mielestäni toki saa vaihtaa foorumia, mutta ei parlamentti, oli mikä parlamentti tahansa, ole sentään sukka. Sukat vaihdetaan sentään kerran kuussa, mutta parlamenttipaikka mielestäni on hiukan pitempiaikainen toimintafoorumi ja sijoitus.

Ed. Mikkola: Arvoisa puhemies! Olen osittain samaa mieltä kuin ed. Vistbacka. Eli olen sitä mieltä, että eduskuntavaaleissa vaalipiirejä tulisi suurentaa nykyisestä merkittävästi. Nyt me olemme aivan liian pienissä kokonaisuuksissa tai sitten liian suurissa. Toisin sanoen kun tällä hetkellä valitaan Pohjois-Karjalasta 7 edustajaa, Uudeltamaalta 31, niin tässä kärsii kansalaisten yhdenvertaisuus, kun katsotaan sen äänen vaikuttavuutta. Vaikkakin edustajapaikkaan tarvitaan yhtä paljon, vähän toistakymmentätuhatta ääntä, joka paikassa, siitä huolimatta äänikynnys muodostuu täysin erilaiseksi.

Olen henkilökohtaisesti sitä mieltä, että meillä olisi noin kahdeksan äänestysaluetta eduskuntavaaleissa mannermaalla. Sitten olisi Ahvenanmaa. Eli meillä pitäisi muodostaa sellaisia vaalipiirejä, joista valittaisiin suuruusluokkana noin 25 edustajaa. Se merkitsisi käytännössä sitä, että aika monesti nykyisistä vaalipiireistä kaksi yhdistettäisiin. Se aika monessa toisi tämän tuloksen. Tämän johdosta myös voitaisiin, mitä ed. Vistbacka ei esittänyt, ehdottomasti vaaliliitot kieltää. Äänikynnys olisi luontaisesti noin 4 prosenttia tässä järjestelmässä ja takaisi sen, että aivan sirpalepuolueet eivät tulisi eduskuntaan eikä puoluekenttä kokonaan sirpaloituisi, kun ei vaaliliittoja sallittaisi eikä siihen olisi mitään tarvettakaan. Pidän tätä parempana järjestelmänä kuin tasauspaikkajärjestelmää.

Mielestäni vaalilaissa on jo nyt hyväksyttykin se ajatus periaatteessa, on kauan ollut hyväksyttynä, että kovin pienet vaalipiirit eivät olisi luontevia. Mistä teen tämän johtopäätöksen? Teen sen siitä, että vaalipiiristä saa asettaa aina ehdokkaaksi 14 henkilöä eduskuntavaaleissa. Vaikka valittavia on vain 7, saa asettaa 14 ehdokasta. Se tarkoittaa käytännössä sitä, että on ajateltu, että vähintään 14 ehdokasta täytyy olla. Minä teen siitä johtopäätöksen, että ainakin 14 edustajaa pitäisi joka vaalipiiristä valita, se johtaa siihen. On aika erikoista, että joku, esimerkiksi Pohjois-Karjala, saa asettaa kaksinkertaisen määrän ehdokkaita valittaviin nähden, mutta esimerkiksi Helsingissä tai Uudellamaalla ei saa asettaa enempää kuin on valittavia. Mihin tämmöinen perustuu? Ei mihinkään muuhun kuin siihen, että on koettu, että 7 on niin vähän, että valikoimisen varaa on liian vähän, ja se kertoo siitä, että se vaalipiiri on kerta kaikkiaan liian pieni.

Olen melko varma, että alueellinen edustus tulisi siitä huolimatta hoidettua, vaikka vaalipiirejä kasvatettaisiin. Nykyisenä aikana, jolloin tiedonvälitys on monin verroin tehokkaampaa kuin aikaisemmin, fyysinen liikkuminen paljon helpompaa ym., vaalipiirit voisivat olla suurempia kuin ne ovat alun perin olleet.

Tässä mielessä kokisin tärkeäksi myös sen, että vaaliliittoja ei hyväksyttäisi, koska vaaliliitot ovat täysin sattumanvaraisia siinä, ketä tulee valituksi. Kun äänestäjä äänestää sellaista puoluetta, joka on toisten kanssa vaaliliitossa, ei voi olla siitä olla ollenkaan tietoinen, kenen hyväksi hänen äänensä lopulta menee. Tässä mielessä en ole pitänyt kauhean sopivana sitäkään, että oma puolueeni on tehnyt yhden vaaliliiton, koska koen sen aika lailla taktiseksi ja tekniseksi tässä suhteessa. Vaaliliitot yleensä ovat taktisia, ja niissä pyritään vain hakemaan tietty hyöty.

Mitä tulee vaalirahoituksen julkistamiseen, kuulun niihin, jotka sallivat ja hyväksyvät sen, mutta en usko, että siitä niin paljon hyötyä on, kuin on kuviteltu. Luulen, että vaalirahoituksen julkistaminen on aika yksinkertainen asia niin kauan, kuin se tehdään vapaaehtoisesti; silloin se on yksinkertaista. Mutta kun se tehdään lainsäädännöksi, siitä tulee huomattavasti monimutkaisempi ja vaikeampi kysymys, koska aina ruvetaan kysymään sanktioita, merkityksiä jnp. Mutta se voitaisiin tehdä vapaaehtoisuuden pohjalla ja uskon, että silläkin pitkälti voitaisiin tulla toimeen. Mutta kuten oikeusministeri ilmoitti, tästä tulee komitea. Uskon, että kun komitea saa rauhassa miettiä tätä, se löytää kyllä hyvät ja oikeat lähtökohdat, mikä tuntuu hyvältä.

Mitä tulee pitkiin listoihin, ed. Elo otti sen esille, koen samalla tavalla kuin ed. Brax: ei mitään mahdollisuutta siirtyä pitkiin listoihin. Minä hyväksyn ne täysin, mutta meidän mentaliteettimme on sellainen, että ihmiset haluavat äänestää suoraan sitä henkilöä, joka tulee valituksi. Tämä on nähty viimeksi selvästi presidentinvaaleissa. Jos sanottaisiin, että mennään vanhaan järjestelmään, kasalaiset eivät sitä hyväksyisi. Senkin hyväksyn täysin, että europarlamenttivaaleissa nimenomaan tämä voisi olla järkevää, jolloin voitaisiin ottaa koko maa nykyistä paremmin huomioon ja se olisi asiallisesti oikein, mutta en usko, että edes europarlamenttivaaleissa kovin helposti siihen järjestelmään päädytään.

Ed. Elo ei ole paikalla, mutta olen hänen kanssaan yhdestä asiasta eri mieltä. Hän sanoi, että politiikan tuntemus on vähenemistään vähentynyt kansalaisten piirissä. Sitä en usko. Olen vakuuttunut, että nykyisin kansalaiset ovat poliittisesti tietoisempia kuin koskaan ennen. Meillä on niin paljon sanomalehdistöä, televisio, radio. Tiedotusvälineitten osuus on paljon paljon merkittävämpi kuin aikaisemmin, ja kansalaisten tiedontaso politiikasta on kasvanut ja kasvaa jatkuvasti tiedotuksen tehostuessa nykyisestä. On sitten eri juttu, kuinka kiinnostuneita kansalaiset siitä huolimatta ovat, koska on kilpailevia harrastusmuotoja poliittisen toiminnan lisäksi niin kovin paljon tässä maassa.

Ed. B r a x (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lyhyesti vain vastaan ed. Mikkolan arvioon siitä, että kun laki astuu kuvioon, asiat monimutkaistuvat. Varmasti on niin, ja olen varma, että jos komitea tutkii amerikkalaista järjestelmää, se toteaa, että liian yksityiskohtainen säätely tässä asiassa on väärä tie. Mutta olemme tänäänkin saaneet tuta, että syytekynnys voidaan eri asioissa asettaa eri tavalla. Tietysti tässä asiassa täytyy katsoa, ettei yksittäinen pieni lipsahdus tai unohdus voi olla sanktion perusteena, vaan merkittävä väärän informaation antaminen. Kun asiaa tältä kannalta arvioidaan, en usko, että asian saattaminen lainsäädännön piiriin on sekään tosiasiallisesti ja käytännössä mikään ongelma.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Vaalipiirijaosta käydyn keskustelun ydinhän on siinä, että hallituksen esityksessä pyritään vaalipiirijako yhteensovittamaan maakuntajaon kanssa. Tästä on kuitenkin olemassa yksi merkittävä poikkeus, ja tästä poikkeuksesta olisin halunnut muutaman sanan sanoa. Se poikkeus on entinen Uudenmaan lääni ja siinä ennen kaikkea Helsingin erottaminen Uudestamaasta omaksi vaalipiirikseen.

Täällä on paljon puhuttu siitä, muun muassa ed. Mikkola toi sen esille, samoin ed. Vistbacka — siihen jo aikaisemmin viittasin vastauspuheenvuorossani — ja eräissä muissakin puheissa on pohdittu sitä kysymystä, että vaalipiirijakoa pitäisi sikäli muuttaa, että saataisiin entistä suurempia vaalipiirejä, jolloin poliittinen suhteellisuus toimisi.

Minulla on esimerkki ihan omalta kohdaltani, kun olen Uudenmaan vaalipiiristä kansanedustajana, suurimmasta vaalipiiristämme. Kyllä voin todeta hyvin selvästi sen, että suuri vaalipiiri lyö korville nimenomaan alueellista edustavuutta; se on täysin selvä. Me suurista asutuskeskuksista olevat ja niissä asuvat helposti valikoidumme tänne kansanedustajiksi. Nyt tavallaan puhun, arvoisa puhemies, jopa itseäni vastaan siinä suhteessa, että saan tulla Uudeltamaalta, toiseksi suurimmasta kaupungista. Aivan itsestäänselvästi suurilla kaupungeilla, kuten Espoolla ja Vantaalla, on vahva vahva yliedustus Uudenmaan vaalipiirissä kaiken kaikkiaan.

Tämä on se ongelma, mihin päädytään siinä tilanteessa, että rakennetaan liian suuria vaalipiirejä, puhumattakaan sen kaltaisesta ehdotuksesta, jonka ed. Vistbacka teki, että uusi eli nykyinen läänijako tulisi vaalipiirien pohjaksi. Tällöin alueellinen edustavuus ilmiselvästi tulisi kärsimään.

Arvoisa puhemies! Toinen merkittävä ongelma, minkä haluaisin tässä tuoda esille, on pääkaupunkiseudun edustavuus ja nimenomaan pääkaupunkiseudulle rakennettu vaalipiirijako. Nythän on pohdittu sitä, että Uusimaa olisi mahdollisesti vaalipiirinä jaettavissa kahtia. Siitä on ollut monenlaisia ehdotuksia. Yksi ehdotus on lähtenyt liikkeelle jopa siitä, että pääratata käytettäisiin jakolinjana. Tämä olisi pääkaupunkiseudun edustavuuden kannalta entistä epäkelvompi ratkaisu, koska se johtaisi siihen, että yhtenäiseltä asuinalueelta valittavat kansanedustajat todellisuudessa olisivat kolmessa eri vaalipiirissä ehdokkaina. Nyt jo tässä on vakava ja vaikea rakenteellinen ongelma, että pääkaupunkiseutu ei ole yhtenäisenä vaalipiirinä edustettuna, vaan Helsingin kaupunki on erikseen.

Minun näkemykseni mukaan, kun Uudenmaan kohdalla on pakko rikkoa maakuntajakoa eikä vaalipiirijakoa voida yhtenäistää maakuntajaon kanssa, rationaalisempi, järkevämpi lähtökohta olisi se, että pääkaupunkiseutu, ehkä YTV-kunnat, muodostaisivat yhtenäisen vaalipiirin. Tarpeen mukaan muu Uusimaa olisi omana vaalipiirinään.

Tämä johtaisi väkiluvultaan siihen, että Suur-Helsinki, pääkaupunkiseudun vaalipiiri, olisi asukasluvultaan suurin piirtein nykyisen Uudenmaan vaalipiirin kokoinen ja silloin vuorostaan Uudenmaan vaalipiiri supistuisi nykyisen Helsingin vaalipiirin kokoiseksi. Tämä olisi ainoa oikea ja luonteva lähestymistapa ratkaista tämän suuren asutustaajaman, pääkaupunkiseudun, edustavuus luontevalla tavalla ja samalla myös varmistaa se, että Uudeltamaalta olisi tasaisemmin eri puolilta edustajia eduskunnassa eikä Vantaan ja Espoon voimakas paine tässä tulisi niin vahvasti esille kuin se tällä hetkellä tulee.

Arvoisa puhemies! Muutama sana vielä, kun täällä on pitkistä listoista puhuttu. Minun näkemykseni on oikeastaan vastakkainen sille, mitä ed. Mikkola ja ed. Brax toivat esille pitkistä listoista. Näen kyllä, että meidän nykyinen vaalitapamme on monella tavalla itse asiassa rakentamassa pohjaa sille, että politiikasta vieraantumisen prosessi etenee. Hyvin henkilösidonnainen vaalitapa, joka meillä on, toisaalta henkilöistää politiikkaa ja toisaalta näyttäytyy kansalaisille tietenkin siitä lähtökohdasta, että poliitikot ikään kuin ajavat omaa henkilökohtaista intressiään politiikanteossa. Pitkien listojen etu on se, että vaalikampanja ja poliittinen työskentely on enemmän puoluesidonnaista. Se on enemmän ideologista luonteeltaan. Se on enemmän laajojen yhteiskunnallisten tavoitteiden ohjaamaa, eikä henkilökohtainen julkisuuskilpailu pääse sillä tavalla turmelemaan politiikan ilmapiiriä kuin nyt.

Täällä on viitattu suomalaiseen mentaliteettiin. Minä en ymmärrä tätä käsitettä "mentaliteetti", koska kyseessähän on prosessi, jossa ihmiset oppivat tietyllä tavalla suhtautumaan politiikkaan, ja vaalitapa ohjaa mentaliteetin muodostumista. Meillä on ääriesimerkkinä vaikkapa Yhdysvallat, joka on poikkeuksellisen henkilösidonnainen vaalijärjestelmiltään. Me näemme, mihin amerikkalainen vaalitapa on johtanut. Se on johtanut politiikasta vieraantumiseen. Se on johtanut siihen, että äänestysprosentit putoavat alle 50 prosentin, jopa 30 prosenttiin joissakin vaaleissa, mikä kuvaa sitä, että poliittinen edustavuus silloin heikkenee. Tässä suhteessa itse olisin vahvasti listavaalien kannalla.

On epäilemättä ongelma siinä, että henkilövaalit kuitenkin luovat omalla tavallaan tiettyä aktiviteettia poliittiseen toimintaan, mikä sinänsä on tietysti positiivinen seikka, ehkä myös se, mikä täällä on tuotu esille, että jos ollaan listavaaleissa, tulisi varmistaa puoluedemokratian toimivuus, koska liian herkästi listavaaleissa tulee valittua henkilöitä, jotka ovat primaarisesti vain sen pohjalta politiikassa ja listoilla mukana, että ovat hyvin lojaaleja puoluejohdolle. Tässähän syntyy tiettyä ristiriitaa.

On toisaalta eduksi se, että meillä on keskustelevat puolueryhmät. Puolueet ovat siinä mielessä avoimemmin hengittäviä. Tämä on tietysti henkilövaalijärjestelmän etu. Mutta pidemmässä juoksussa itse arvioisin, että pitkät listat ovat sittenkin luontevampi edustuksellisen demokratian muoto.

Ed. A i t t o n i e m i: Herra puhemies! Ed. Braxin puheenvuoro ei ollut mielestäni halveeraava. Se oli kyllä jossain määrin populistinen ja naiivi, mutta sellaisia me kyllä kuulemme kasvavassa määrin, kun vaalit lähestyvät.

Mitä tulee suurlääniongelmiin tai hyviin puoliin, olen aivan täsmälleen samaa mieltä kuin ed. Kiljunen aikaisemmin puheenvuorossaan totesi. Toisin sanoen suurläänin alueella tulee selvää epätasaisuutta nykyiseen maakuntapohjaiseen

vaalijakoon verrattuna sikäli, että saattaa olla, että jokin maakunta hiukan kärjistetysti sanoen jää vallan ilman edustajaa ja kaikki kansanedustajan paikat menevät toiselle puolelle suurlääniä. Tämä vaara on olemassa.

Mitä tulee äänikynnyksiin, toistan sen, mitä aikaisemmin, ensimmäisessä käsittelyssä, asiasta totesin. Toisin sanoen Suomessa pitäisi mennä samaan järjestelmään, mikä on valtaosassa muita sivistysmaita, eli äänikynnykseen, siihen että 3—5 prosentin äänikynnys pudottaa turhat pikkupuolueet pois politiikan karttaa sekoittamasta. Vain merkittävät puolueet jäisivät eduskuntaan. Se selkeyttäisi politiikan kuvaa.

Silloin jo totesin, että ed. Vistbackan perussuomalaisille tämä ei tuo ongelmaa, vaikka tällä hetkellä lähtökohdat ovat huonot. Me tiedämme, että ed. Vistbacka nostaa puolueensa kannatuksen yli 5 prosenttiin siinä vaiheessa, kun astutaan maalisvaaleihin, mutta remonttireiskaryhmät ja muut tietysti putoaisivat pois.

Mitä tulee vaalirahoitukseen, julkistaminen sopii minulle ihan hyvin. Ei ole mitään sanomista siinä asiassa. Mutta ongelmallinen tämä hiukan on eikä niin suurivaikutuksellinen kuin puhutaan. Nimittäin tilanne on se, että eivät ihmiset enää rahan perässä äänestä ihmisiä, vaan sen kuvan mukaan, minkä ovat henkilöstä saaneet. Pirkanmaan alueella nimeä mainitsematta kerrotaan erään henkilön käyttäneen 500 000 markkaa vaaleihin, ei saanut ääniä juuri lainkaan. Veltto Virtasesta ei näkynyt muuta kuin pari kertaa oli liidulla piirretty kuva hiilitaulussa tienvarressa sateen pieksämänä, ja mies tuli tänne. Toisin sanoen ei se rahalla pieksäminen auta, vaikka kuinka yrittäisi, eli kyllä ihmiset entistä enemmän katsovat henkilöä, vaikka vähän vähemmälläkin rahalla mainostettuna.

Ed. H e l l e : Arvoisa puhemies! Ed. Elo aloitti täällä puheet pitkistä listoista. Aika moni edustaja on nyt puuttunut samaan problematiikkaan, ja on aika mielenkiintoista, että melkein kaikki puhujat ovat todenneet, että olisi ihan hyvä järjestelmä, mutta ei siitä mitään tule. On mielenkiintoista, että niin suuri joukko on todella sitä mieltä, että sitä voitaisiin kokeilla ainakin europarlamenttivaaleissa, joihin mielestäni tulisi pitkä lista -järjestelmä ottaa jo yksistään alueellisten syiden takia, mutta vielä enemmän sen takia, että europarlamentaarikothan ovat Suomen ja suomalaisten edustajia niin sanotussa Euroopassa. Nykysysteemillä, henkilövaalijärjestelmällä, valittuina he näköjään edustavat vain itseään eivätkä välttämättä edes edusta Euroopassa, vaan jossain muualla. Jos haluamme, että suomalaisten näkemykset tulevat siellä mahdollisimman hyvin esiin ja myös edut ajetuiksi, europarlamenttivaaleissa meillä tulisi olla käytössä pitkät listat.

Eduskuntavaaleissa eräissä maissa on erilaisia sekajärjestelmiä tässä asiassa. Voidaan käyttää sekä henkilövaalia että listavaalia. Muun muassa Saksassa on järjestelmä, jossa puolet edustajista valitaan — tosin vain yhden hengen — vaalipiireistä, mutta toinen puoli valitaan osavaltioittain puolueiden määrittelemältä listalta, eli siellä on sekajärjestelmä. Jos meillä mentäisiin todella niin suuriin vaalipiireihin kuin esimerkiksi ed. Vistbacka on esittänyt ja myös ed. Mikkola, niissä yhteyksissä voisi jopa ajatella sekavaalijärjestelmiäkin. Siinä tulee heti vastaväitteitä, että se menee niin monimutkaiseksi, että ihmiset eivät ymmärrä. Toisaalta jos kerran sanotaan, niin kuin ed. Mikkola sanoi, että kyllä poliittinen tietoisuus on hyvä, en usko niiden väitteiden todenperäisyyteen.

Ed. Vistbackalla on myös pykälämuutosehdotuksia. Hän esittää, että meillä siirryttäisiin suurempiin vaalipiireihin. Siinä on tietysti järkeä. Se toisi lisää suhteellisuutta, se on ihan selvää. Samaa asiaa tavallaan ed. Mikkola esitti. Ed. Vistbackan esityksessä on se ongelma mielestäni, että siinä olisi pitänyt esittää myös Oulun ja Lapin läänejä yhteen vaalipiiriin, jolloin sekin olisi saavuttanut saman koon kuin muut.

Toisaalta en oikein usko sitä ed. Mikkolan näkökulmaa, että jos meillä olisi noin 25 hengen vaalipiirejä, siis 25 valittavaa kustakin vaalipiiristä, se ei aiheuttaisi poliittista pirstoutumista. Minä kyllä väitän, että sen kokoiset vaalipiirit antavat juuri niitä mahdollisuuksia, että 3—4 prosentin kannatuksella olevia ryhmiä tulee tänne. Jotkut tietysti ovat sitä mieltä, että se on ihan oikein. Harvoin olen täysin samaa mieltä kuin ed. Aittoniemi, mutta tässä asiassa kyllä yhdyn juuri siihen, että pirstoutuminen ei ole asioiden ajamisen eikä myöskään poliittisen uskottavuuden kannalta oikein ja hyvä asia. Mitä hajanaisempi eduskunta, mitä enemmän pieniä ryhmiä, mitä vaikeampi ihmisten on hahmottaa päätöksentekoa ja sitä, miten asiat täällä hoituvat, sen enemmän tapahtuu juuri sitä vieraantumista. Siinä mielessä selkeytyminen niin, että täällä olisi kohtuullisen kokoisia ryhmiä, olisi hyvä.

Oma lakialoitteenihan lähti siitä, että olin ympännyt hallituksen esitykseen mahdollisimman pienillä muutoksilla tasauspaikkajärjestelmän, äänikynnyksen ja vaaliliittokiellon. Jos ra-

kentaisin eduskuntavaalisysteemin puhtaalta pöydältä, tekisin sen hieman eri tavalla, mutta se olkoon jatkoselvittelyjen asia.

Toivon todella, että hallitus ottaa onkeensa sen lausuman, mikä perustuslakivaliokunnan mietinnössä on juuri suhteellisuuden selvittämisestä. Nähdäkseni se edellyttäisi vähintään jonkinlaisen toimikunnan mutta ehkä komiteankin asettamista. Siinä yhteydessä voisimme pohdiskella eri järjestelmiä, niiden hyviä ja huonoja puolia, koska täydellistä järjestelmää ei näissä asioissa tähän asti ole vielä keksitty. Olen vuosien mittaan ollut erittäin kiinnostunut vaaliasioista ja tutustunut myös muidenkin maiden järjestelmiin.

Kun täällä oikeusministerikin totesi, että vaalirahoituksen suhteen tullaan komitea nimeämään, sen verran puutun rahoitusasiaan, että vaikka useimpiin eri vaaleja pohtiviin työryhmiin ja komiteoihin olisin itsekin halukas, tähän vaalirahoituskomiteaan en kyllä halua. Kenttä on yllättävän monimutkainen. Kun muistan sen keskustelun, mikä täällä käytiin ensimmäisen käsittelyn aikana, siinä kyllä aika monella edustajalla näytti olevan hyvin yksioikoinen ja kapea käsitys koko vaalirahoitusproblematiikasta.

Ed. R. Korhonen merkitään läsnä olevaksi.

Ed. V ä i s t ö : Arvoisa puhemies! Keskustelussa on noussut esille vaalipiirin koko. Suomihan on hyvin hajanainen ja alueet erilaisia. Koko voidaan määrittää tai arvioida alueellisena tai sitten väestömäärän perusteella. Minusta myös alueelliselle edustavuudelle on annettava painoa. Tästä syystä en voi mitenkään hyväksyä ed. Vistbackan näkemystä siitä, että aluejaon lähtökohdaksi otettaisiin nykyiset suurläänit.

Mielestäni se lisäisi keskittymistä, johtaisi siihen, että politiikka etääntyy, kansa vieraantuu entisestään. Myös kansanedustajien tuntemus alueesta, sen ongelmista ja asioista heikkenisi, näin rohkenen väittää, ainakin siinä tilanteessa, jos ja kun käy niin, kuten ed. Kiljunenkin puheenvuorossaan arvioi, että suurten keskusten osuus tulisi vahvistumaan. Mielestäni nykyjako tässä suhteessa puoltaa paikkaansa niin, että aiemmat läänit ovat vaalipiirejä, Pohjois-Karjala mukaan luettuna maakuntana.

Mitä vaalirahoitukseen tulee, varmasti on niin kuin ed. Helle totesi, että sen asian kanssa on kyllä monenlaisia pulmia, jos sitä säädösten pohjalta lähdetään säätelemään. Ymmärrän toki sen ja olen itse valmis siihen, että vaalirahoituksen julkisuutta lisätään, mutta käytännössä se voi tapahtua parhaiten vain vapaaehtoisuuden pohjalla.

Ed. K a r j a l a i n e n : Arvoisa puhemies! Vaalirahoituksen julkisuus on tavoiteltava asia, ja olen itsekin allekirjoittanut tuota vaativan aloitteen. Motiivinani oli aloitteen allekirjoituksessa se, että siinä pyritään selvittämään, miten tuo voitaisiin tarkoitustaan vastaavasti toteuttaa. Kuten täällä on todettu, julkisuus parhaimmillaan toimii sillä tavalla, että se selvittää ne kytkennät, jotka vaikuttavat päätöksentekoon. Mutta jotta tulos olisi tasapuolinen, sen pitäisi sisältää vastaukset seuraaviin näkökohtiin:

Ensinnäkin, eduskuntatyön aikana ansaitsemismahdollisuuden pitäisi olla tasapuolinen. Tämähän on kokopäiväistä ja ympärivuotista työtä. Tavallinen palkansaaja on eri asemassa kuin ammatinharjoittaja tai yrittäjä, ja kaksoispalkkaus on torjuttu käytännössä vain julkisen työantajan palveluksesta tänne tulleelta.

Toiseksi, yleensäkin omarahoituksen täytyisi käsitteenä olla selkeä. Kulujen kätkeminen myös oman yrityksen piikkiin saattaa muodostua ongelmaksi.

Kolmanneksi — tässä toivoisi, että median edustajat olisivat paikalla, en halua nimittäin puhua takanapäin — minusta oma lukunsa on median suosio vaalikauden aikana. Vain hiukan kärjistäen näyttää siltä, että median ympärillä toimii sellainen piiri pieni pyörii -järjestelmä, joka viihdyttää itseään samojen poliitikkojen kasvoilla asiaohjelmista hömppäviihteeseen, pääkaupunkikeskeisesti ja sopulipsykologian lakien mukaan. Löytyykö tuon piirin muodostumisesta muitakin kytkentöjä, on tässä yhteydessä ainakin kysymyksen arvoinen asia.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Muutama näkökohta tähän keskusteluun. Minusta täällä on erittäin perusteellisesti ja monitahoisesti käsitelty edustavuuden elementtejä, on lähestytty laajojen vaalipiirien kautta sitä, mikä se todellinen äänikynnys on, ja sitten kiinnitetty huomiota myöskin siihen toiseen vaihtoehtoon ääriesimerkkinä ja siinä tuleviin ongelmiin.

Arvoisa puhemies! Ehkä semmoinen pragmaattinen lähestysmistapa on se, että jos sattuisi käymään niin, että tulee tänne valituksi, niin silläkin kai on jonkin verran merkitystä, kuinka pystyy tämän tehtävän hoitamaan, mikä on hal-

littavissa oleva alue. Minusta tässä suhteessa Oulun lääni sopii erittäin hyväksi toiminnalliseksi tarkastelualueeksi. Läänihän säilyi entisellään, se ei tässä remontissa miksikään muuttunut, ja vaalipiirikin on Oulun läänin vaalipiiri, vaikka kaksi maakuntaa siellä onkin alueen sisässä. Huom! Siellä on siis kaksi maakuntaa, joilla on selvä identiteetti. Tälläkin on merkitystä tässä yhteydessä.

Oulun lääni on pinta-alaltaan 18 prosenttia Suomen pinta-alasta, siis vajaa viidennes, asukkaita vajaa puoli miljoonaa elikkä kaksi kertaa se määrä, mikä on Lapin läänissä, joka on pinta-alaltaan vielä huomattavasti suurempi. Minä väitän, arvoisa puhemies, että tämä 18 prosenttia ja puoli miljoonaa asukasta ja 52 kuntaa on meille Oulun läänin vaalipiiristä valituille kansanedustajille hallittavissa oleva alue.

Se on myöskin sillä tavalla hallittavissa oleva alue, että kun me ed. Karjalaisen kanssa reissailemme hyvinä kavereina täältä Helsingistä vaikka vaalipiiriimme perjantai-iltana, niin me voimme lentää täältä — huom. lentää, onpa kovin epävihreää, mutta nyt vain arkipäivän realismi on näin — Kajaaniin, Kuusamoon ja Ouluun ja sillä tavalla hoitaa asioita niin, että ne ovat teknisestikin hoidettavissa. (Ed. Helle: Minä en voi lentää mihinkään!) — Ed. Helle istuu junassa ja kolkuttelee sitten ja käyttää muita mahdollisuuksia, polkurattaillaan hän hoitaa asioita, kun hän on pieneltä alueelta, menee Toijalaan junalla ja siitä hoitaa sitten polkurattailla. Näin minä olen ymmärtänyt, että asiat hoidetaan tuolla Etelä-Hämeessä. — Mutta joka tapauksessa meidän osaltamme tämä asia on hallittavissa tässä tilanteessa, ja mielestäni tämä jako voisikin olla juuri tältä pohjalta lähtevä. Elikkä siitä löytyisi suurin piirtein semmoinen kohtuullisuus.

Se, mikä minua kiusaa tässä ajattelussa, on se, mitenkä ajattelee asiaa ed. Väistö. Olen harvinaisen selvästi tullut saatetuksi ymmärtämään, että Pohjois-Karjalan maakunnan osalta, kai sitä nykyisin pitää kutsua, (Ed. Väistö: Näin on!) identiteettiasia on yli kaiken. Se on yli kaiken kaikessa mahdollisessa: osallistumisessa, päätöksenteossa, kaikessa. Siinä on eräänlainen luovuttamaton asia, joka on yli kaiken muun ymmärryksen.

Aivan mielenkiintoinen olisi vaalipiiriasia, jos Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala yhdistettäisiin ja sille alueelle annettaisiin nimi. Sehän olisi karjasavolainen vaalipiiri tai sitten savokarjalainen; periaatteessa karjasavolainen voisi olla aivan yhtä hyvin kuin savokarjalainen. Tämä huuli muuten ei ole, arvoisa ed. R. Korhonen, minun keksimäni. Karjasavolainen on akateemikko Nurmelan keksimä idea jo aikoinaan 50-luvulla, eli minä vain siteeraan häntä. Toisin sanoen tähän asiaan sisältyy paljon sellaista, mikä lyö korvalle pragmaattista lähestymistapaa.

Meidän puolueemme näkemys täällä asiasta on ollut hyvin selvä, ja se on se, että pitäisi mennä suurläänikohtaisiin vaalipiireihin, jolloin ainoaksi kriteeriksi tavallaan nousee äänikynnyksen samankaltaisuus alueilla. Mutta kuten sanottu, minulle sopisi erittäin hyvin tästä hallittavuuslähtökohdasta juuri se malli, minkä Oulun lääni tarjoaa.

Arvoisa puhemies! Sitten pitkistä listoista, jotka ed. Elo odotusten mukaisesti toi esille. Olisin ollut kovasti pettynyt, jos ed. Elo ei olisi tätä tuonut keskusteluun. Tämähän suo mahdollisuuden kaikenlaiseen. Lähestyn asiaa vähän toisella tavalla. Lähestyn asiaa viimeaikaisten poliittisten kokemusten kautta, siis sen, millä tavalla meidän edustuksellinen demokratiamme on toteutunut puolueitten kautta.

Emme kai pääse mihinkään, arvoisa ed. Elo, siitä, että ikään kuin meidän poliittiset puolueemme olisivat hoitaneet mandaattinsa vähän heikonlaisesti, niin että niiden arvostus ei ole niin hyvä, että se mahdollistaisi sen laatuisen ajattelun, jonka ed. Kiljunen äsken toi teoreettisena mallina esille ja jota ed. Elokin ymmärtääkseni tarkoitti, että ideologisella tasolla puolueitten ideologiat olisivat toisiaan vastaan, loisivat valinnaisuuden ja persoonallisuus häviäisi siitä pois. Puolueet mielestäni eivät ole pärjänneet tässä kisassa niin hyvin, että ideologinen valinta voisi toteutua ehdottomallanne ja kuvaamallanne tavalla, vaan on enemmänkin niin, että hyvä on, että järjestelmä ei ole niin puoluekeskeinen, vaan siinä yksilöllisillä suorituksillakin on oma erityinen merkityksensä, koska se tavallaan säästää puolueet siltä suurelta katastrofilta, että kaikki äänestäjät jäävät kotiin. Nyt on helpompi kuitenkin vaihtaa edustajat, jos luottamusta ei ole, ja puolueet eräällä tavalla säästyvät demokratian ylläpitojärjestelmänä.

Arvoisa puhemies! Haluan vain kuvata sitä, että asiat voidaan nähdä hyvin eri perspektiivistä. Riippuu siitä, miltä platformilta lähtee asioita tarkastelemaan.

Ed. E l o (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Mitä tulee politiikan arvostukseen, ed. Pulliaisella on hyvin mielenkiintoinen näkökulma. Kääntäisin kuitenkin tätä näkökulmaa vielä sil-

lä tavalla, että jos katsotaan, ed. Pulliainen, minkälainen tulos on poliitikkojen ja politiikan arvostuksen kannalta, niin mehän olemme tänä päivänä ilmeisesti aivan pohjalukemissa. Totesin jollekin vierailijaryhmälle, että oikeastaan kaduttaa vähän, että en ryhtynyt poliisiksi, vaan poliitikoksi, koska poliisit ovat aivan ylivoimaisia kansanedustajiin nähden arvostuksessa. (Ed. Aittoniemi: Voi olla poliisi ja poliitikko, molemmat!) — Niin, ed. Aittoniemi on aivan huippuluokkaa tietysti. Hän on sekä poliisi että poliitikko.

Puhemies! On ihan totta, että vaalijärjestelmämme varmaan, ed. Pulliainen, tuo persoonallisuuksia: Aittoniemi, Virtanen ja monia monia muita, en kaikkia voi mainita. Mutta, puhemies, en voi välttyä myöskään siltä, että se tuo samanaikaisesti pelleilyn makua eduskuntaan. Vaikka ikäpuhemies ed. Tiuri yritti ed. Virtaselta saada jo lakkia pois, sitä ei ole vain saatu, ja saapaskin lensi viime viikolla, niin kuin olen tuonut esille, eli kyllä tämä vaalijärjestelmä johtaa äärimmäisyyksiin. Olen varma siitä, että joudumme tähän asiaan puuttumaan lähivuosien aikana, ed. Helle. Nyt vain on niin, että meidän poliitikkojen on vaikea yleistä mielipidettä vastaan taistella tässä asiassa, mutta yritän tehdä sen, minkä voin.

Mitä tulee vielä Ruotsin, Tanskan ja Norjankin vaalijärjestelmään, niitäkin voidaan tietysti mitata ihmisten vaaliosallistumisella, ihmisten kiinnostuksella politiikkaan ja ihmisten politiikan arvostuksella. Uskon, että ruotsalaiset ovat pärjänneet paremmin kuin me olemme pärjänneet.

Ed. H e l l e (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pulliaisen näkökulma puolueitten arvostukseen on tietyllä tavalla totta. Toisaalta voisi väittää ja melkein tekee mieleni väittää, että se tilanne, missä Suomen puoluelaitos ja puolueitten arvostus tällä hetkellä on, johtuu pitkälti juuri siitä, että meillä politiikka on mennyt niin henkilökohtaiseksi, henkilöiden kautta tapahtuvaksi ja että vaalitapa on niin henkilöpainotteinen kuin se on. Näen sen myös näinpäin ja väitän, että tällä on ollut aika suuri merkitys.

Jos meillä olisi ollut esimerkiksi se tapa, joka oli vielä noin 50 vuotta sitten useimmilla puolueilla, että oli kolmen nimen listoja — niillähän kyllä pystyttiin pelaamaan ihan ja muuten — niin se oli jo hieman kollektiivisempaa. Siinä olivat enemmän puolueideologia ja puolueen tavoitteet esillä myös vaalitaistelussa, kuin parinkymmenen viime vuoden aikana meillä on ollut. Tässä toinen näkökulma samaan asiaan.

Ed. P u l l i a i n e n (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ainakin varmaa on, että sellaista tuomaria ei tänään tänne ilmesty, joka ilmoittaisi, kuka meistä oli oikeassa.

Totean vain sen, että ed. Elo totesi minusta kuitenkin äskeisen vastauspuheenvuoronsa alussa sen villakoiran ytimen, josta me olemme yhtä mieltä, eli että poliittisten puolueiden kautta politiikan arvostus on kyllä sodanjälkeisen ajan minimissä tällä hetkellä. Se on realiteetti, missä elämme.

Mutta mitä kautta se voi nousta? Olen sitä mieltä, että se nousee politiikan todellisten tekijöitten, henkilöitten, kautta. Se ei nouse poliittisten puolueitten kautta tästä ylös. (Ed. Elo: Puolueethan tekevät politiikkaa!) — Puolueet tekevät politiikkaa, mutta nykyaikana mediakulttuurissa se tulee esiin henkilöitten kautta, se on nähty. On nähty myös epäonnistumisissa erittäin selvästi, että asia on juuri näin.

Sen takia tästä eteenpäin kaikkein suurin virhe, mikä voitaisiin tehdä, on siirtyä pitkien listojen järjestelmään tässä tilanteessa. Se olisi katastrofi äänestysaktiivisuuden kautta noteerattuna.

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa herra puhemies! Vaalirahoitus julkiseksi, se on minun sanomani teille, arvoisat edustajat. Avoimuus ja julkisuus ovat eräitä länsimaisen oikeusvaltion tärkeimpiä periaatteita. Toimiakseen tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti edustuksellisen päätöksentekojärjestelmämme täytyy olla kansalaisten kannalta mahdollisimman läpinäkyvä. Asioitten julkisuuden tulee olla pääsääntö, josta on syytä poiketa vain tilanteissa, joissa julkisuus selvästi rikkoo yksityisen kansalaisen oikeusturvaa, vaikeuttaa asioitten valmistelua tai joissa julkisuus ei yksinkertaisesti millään tavalla anna lisäarvoa kenellekään. Tätä linjaa Suomi on edistänyt myös Euroopan unionissa ja näyttänyt mallia, pohjoismaista mallia, joka kulkee avoimuuden perässä. (Ed. Elo: Perässä, nimenomaan!)

Viime vuosina on uudistettu muun muassa julkisen vallan käyttäjien taloudellisten sidonnaisuuksien ilmoittamista koskevaa lainsäädäntöä. Pidän hyvänä tätä kehitystä. Kansalaisten luottamuksen kannalta on tärkeää, että he voivat arvioida julkisen vallan käyttäjien toimintaa myös sitoumusten valossa. Huomattavaa on se, ettei erilaisten sitoumusten olemassaolo sinänsä ole epätoivottu asia. Olennaista on ainoastaan,

etteivät julkisen vallan käyttäjien sitoumukset epäasiallisella tavalla vaikuta julkiseen päätöksentekoon.

Tiedotusvälineissä keskustellaan tällä hetkellä vilkkaasti vaalirahoituksen julkisuudesta. Tämä jo kymmeniä vuosia poliittisia toimijoita puhuttanut kysymys on ollut esillä useita kertoja, mutta yritykset asiaa koskevan lainsäädännön luomiseksi ovat kerta kerran jälkeen kaatuneet sovittamattomiin ristiriitoihin. Mitä suuremmaksi tiedotusvälineiden merkitys on myös vaaleja ajatellen käynyt, sitä enemmän ehdokkaat joutuvat käyttämään rahaa valituksi tullakseen.

Vaalirahoituksen tarpeen kasvettua ohi yksittäisten ehdokkaitten henkilökohtaisten rahoitusmahdollisuuksien on selvää, että vaaleissa tarvitaan myös ulkopuolisia taustatukijoita. Vaikka vaalirahoittajien taustatuki on yleensä puhtaasti taloudellista eikä sisällä mitään poliittiseen päättäjään kohdistuvia vaateita, äänestäjien on silti olennaista tietää, mistä ehdokkaitten vaalirahoitus koostuu.

Vaalirahoituksen entistä suurempi julkisuus on jo kauan ollut myös kaikkien kansalaisten tavoitteena. Olemme pitkään yrittäneet löytää sellaisia järjestelmän muuttamiseen tähtääviä keinoja, jotka eivät toisi mukanaan vaaliavustusrahojen turhaa kierrättämistä tai muuta keplottelua rahoituslähteitten julkitulemisen estämiseksi. Tällaista järjestelmää on kuitenkin ollut vaikea rakentaa, sillä monissa maissa vaalirahoituksen julkisuutta koskevan lainsäädännön pykälät ovat johtaneet siihen, että järjestelmää käytetään kuitenkin väärin tai ainakaan lainsäädäntö ei ole tehnyt tehtäväänsä, vaan pikemminkin on huonontanut sitä läpinäkyväisyyttä, mitä kansalaiset toivovat. Näin on käynyt esimerkiksi Yhdysvalloissa ja monissa eurooppalaisissa maissa. Viimeisin esimerkki toimimattomasta järjestelmästä, joka näennäisesti perustuu avoimuuteen, on tietenkin Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton, jonka vaalirahoituksen laillisuutta liittovaltion oikeusviranomaiset ovat vielä kerran päättäneet tutkia uudelleen.

Vaalirahoituksen julkisuus on kuitenkin kansalaisen näkökulmasta niin olennainen hanke, että lainsäätäjän tulee ehdottomasti pyrkiä luomaan toimiva järjestelmä asian hoitamiseksi. Olenkin erittäin iloinen kuullessani, että samaa mieltä kanssani on myös oikeusministeri Jussi Järventaus, joka ilmoitti käynnistävänsä valmistelut vaalirahoituksen julkisuutta koskevan lainsäädännön luomiseksi. Järventaus lupasi panna pystyyn työryhmän, joka ryhtyy rakentamaan aidosti läpinäkyvää ja toimivaa järjestelmää maahamme.

Arvoisa puhemies! Odotan paljon tämän työryhmän työskentelyltä ja toivon, että lopputuloksena meille Suomeen saadaan järjestelmä, joka samalla sekä mahdollistaa kansalaisille kansanedustajan toiminnan riippumattomuuden arvioinnin että turvaa ehdokkaitten rahoitusmahdollisuuksien säilymisen kohtuullisina.

Ed. R. O j a l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli tietysti miellyttävää kuunnella ed. Kuosmasen puhetta. Olen ymmärtänyt, että lähes kaikki kansanedustajat ovat asiasta periaatteessa samaa mieltä. Mutta minusta tällaisessa keskustelussa helposti ruvetaan asiaa suurentelemaan ja annetaan sellainen kuva, että se ikään kuin tähän asti olisi meillä Suomessa ollut jonkinlainen ongelma. Vaikka rahoitus tulee julkiseksi, ei Suomen vaalitoiminnassa sen jälkeen mitään mullistavaa tapahdu. Totta kai saattaa jonkun verran tapahtua niin, että mitä äveriäämpi, mitä rikkaampi, ehdokas itse on, sitä helpompi on järjestää asiansa, kun ei tarvitse kuin kertoa, että pussista otin.

Mutta muuten siihen tulee, vaikka kannatankin avoimuutta, varmasti helposti mukaan semmoinenkin tekijä kuin että on mukava tietää. Sen takia minä toivon, että ed. Kuosmasesta tulisi seuraavan hallituksen ministeri. Kun täällä on ministereitten selvitykset, mitä kelläkin on omaisuutta ja velkaa, niin olisi mukava tietää, kuinka rikas se ed. Kuosmanen oikeastaan on, kun hän on eduskunnan rikkain mies. Tämä on semmoinen mukava tietää -asia, mikä tähän liittyy. Sen takia tätä ei pidä suurennella, vaan tulee pitää ihan kirkkaana mielessä, että jokainen ottaa rahaa sillä lailla, että kehtaa sen sanoa.

Ed. K a r p i o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oli todella hienoa kuulla, kuinka ed. Kuosmanen oli laajasti perehtynyt myös kansainväliseen käytäntöön, mitenkä muuallapäin maailmassa on vaalirahoitus julkistettu.

Mitä julkisuuteen yleensäkin tulee, olisin ehkä hivenen toivonut, että ed. Kuosmanen olisi vielä perustellut. Jos edustaja itse maksaa kustannuksensa, hän voi tietenkin ilmoittaa, paljonko hän on maksanut. Mutta tarkoittaako ed. Kuosmanen myös sitä, että kaikki pienetkin avustukset olisi julkistettava? Mikä on sitten tämän lahjoituksen antajan asema ja hänen mielipiteensä siitä?

On hyvä, että oikeusministeri asettaa tällaisen toimikunnan, joka toivon mukaan pääsee asiassa jonkinlaiseen ratkaisuun. Epäilen kuitenkin, että kun vaalit ovat menneet, niin tämä asiakin jää aika tavalla taka-alalle.

Ed. Kuosmanen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! 30 vuotta yrittäjänä olleena voin kertoa, hyvät edustajat, teille, että aina kun vaalit lähestyivät, pyrin olemaan toimistolta pois jo sen takia, että kansanedustajien tukihenkilöitä oli enemmän kuin muita asiakkaita pyytämässä vaalitukea.

Niinpä olen pohtinut tätä asiaa siinä mielessä, että jos julkistetaan kansanedustajien vaalirahoitus jokaisen kohdalta, yrittäjä joutuu miettimään, ketä kansanedustajaa lähden tukemaan, ja silloin sidonnaisuus näkyy siinä. Mutta jos SAK esimerkiksi tukee omia, määrättyjä edustajiaan sillä tavalla, että julkaistaan lehdessä määrätyn kansanedustajaehdokkaan kuva ja SAK sen maksaa, sitä ei saa selville millään tavalla. MTK on toinen järjestö, joka voi hoitaa vaalirahoitusta taustalla. Kuitenkin kiertämismahdollisuus jää, vaikka kuinka avoimeksi me tekisimme tämän järjestelmän.

Minun esitykseni on, että yli 5 000 markan lahjoitukset kansanedustaja julkistaisi. Minä uskon, että sen jälkeen yrittäjät saisivat rauhassa tehdä päätyötään vaalienkin alla.

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Tämä keskustelu on nyt siirtynyt jonkinlaisiksi saatesanoiksi komitealle, joka tulee käsittelemään vaalirahoituksen julkisuutta. Varmaan tähän on kaksi syytä.

Yksi syy oli se, että ministeri omassa puheenvuorossaan toi tämän seikan esille. Toinen syy on se, että me kävimme keskustelua listavaaleista kontra henkilökohtaiset suhteelliset vaalit. On aivan selvää, että suomalainen järjestelmä henkilökohtaisilla suhteellisilla vaaleilla luo painetta siihen, että vaalirahoituksen julkisuus -keskustelu on ehkä meillä tärkeämpi kuin niissä maissa, joissa listavaalit on käytettävissä. Se on muun muassa yksi syy, minkä vuoksi käytin hetki sitten puheenvuoron, jossa asetuin kannattamaan listavaalijärjestelmää.

Ed. Kuosmaselle yksi lausahdus. Olen aivan varma, että hänen puheenvuoronsa oli vilpitön, kaikki ne perustelut, joita hän toi esille. Heikkous ehkä oli siltä osin, että USA, Yhdysvallat, on kyllä erinomaisen huono esimerkki silloin, kun me puhumme politiikan julkisuudesta. Siellä näkyy nimittäin kaikki tehtävän julkiseksi poliittisella alalla toimivien osalta, mikä on vienyt jopa kohtuuttomuuksiin, kuten ed. Kuosmanen hyvin tämän asian hyvin tunnistaa.

Minusta täällä oli tärkeitä puheenvuoroja. Muun muassa ed. R. Ojala käytti puheenvuoron, joka oli erinomaisen arvokas siltä osin, että me kaikki varmasti olemme vaalirahoituksen julkisuuden kannalla, mutta ei pidä lähteä luomaan sitä käsitystä, että vaalirahoitus sinällään olisi jollain tavalla kiellettyä, ongelmallista, likaista touhua. Siihen päinvastoin täytyy pyrkiä julkisuuskeskustelullakin, että me voimme avoimesti tunnistaa sen, että poliittinen demokratia, pluralistinen järjestelmä toimii sillä tavalla myös, että meillä joudutaan rahoittamaan poliittista toimintaa ja sillä avoimuudella lisätään sen legitimiteettiä ja uskottavuutta.

Minusta ed. Karjalaisen puheenvuoro oli aivan erinomainen. Siinä oli pari olennaista seikkaa, jotka meidän täytyy myös tässä keskustelussa huomioida.

Yksi koskee istuvia kansanedustajia. Kaksoispalkkausjärjestelmä on kielletty, mutta se on kielletty vain siltä osin, että julkisissa viroissa olevilla ihmisillä ei ole mahdollisuutta nostaa kahdesta lähteestä palkkaa. Meillä on kuitenkin koko joukko edustajia täällä, joilla on muita tulolähteitä: omistavat yrityksiä, toiminimiä jne. Tämä ei vastaavalla tavalla luonnollisesti ole kiellettyä. Se myös vie ihmisten aikaa ja energiaa pois poliittiselta toiminnalta.

Toinen olennainen seikka ed. Karjalaisen puheenvuorossa liittyi median rooliin. Me kansanedustajat, poliitikot, toimimme julkisessa tilassa, ja valitettavasti tämä julkinen tila on yksityisessä omistuksessa ja siinä on taustalla myös poliittista tahtoa, mikä ei luo tasapainoa oikealla tavalla.

Ed. Jääskeläinen: Arvoisa herra puhemies! Lyhyesti joku ajatus. En ollut toisessa käsittelyssä pöydässä, mutta muuten olin valiokunnassa mukana asian käsittelyssä, ja täytyy kehua valiokuntaa siitä, että se on tehnyt hyvää työtä. Harvoinhan näin paljon, kun ottaa huomioon nuo ponnet, hallituksen esitys itse asiassa muuttuukaan.

EU-vaalien muuttaminen yhteen vaalipiiriin on ehdottomasti myönteinen ratkaisu. Jos jatkossa päädytään johonkin toiseen ratkaisuun, niin epäselvyys tässä poistuu, ja ainakin nyt suhteellisuus toteutuu mahdollisimman hyvällä tavalla.

Toivoisin myös, että suhteellisuuden lisäämi-

sessä nimenomaan eduskuntavaaleissa ministeri hyvin pian ryhtyisi toimenpiteisiin, ettei tämä kaunis ajatus jää vain kauniiksi ajatukseksi, vaan että siinä todella toimitaan. Tällaisessa keskisuuruutta lähentelevässä pienessä puolueessa toimineena voin vakuuttaa, että nykyisessä vaalijärjestelmässä on ongelmia ja säädökset todellakaan eivät ole kovin oikeudenmukaisia eivätkä takaa jokaisen kansalaisen äänen suhteellisuuden toteutumista siinä määrässä kuin varmaan perusoikeuksiinkin jo kuuluisi.

On myös hyvä, että vaalirahoitusasiassa päästään eteenpäin myös ratkaisuihin. Samalla täytyy tietysti muistaa, että osa tiedotuksen antamasta julkisuudesta ei toki ole absoluuttisen tasapuolista. Varmaankaan täyteen ajatusten ja ideoitten läpi saamiseen ei millään järjestelmällä päästä. Jotakin puutteita jostakin kulmasta aina jää tavalla tai toisella.

Ed. Kiljunen aikaisemmassa puheenvuorossaan suri sitä, että suurista kaupungeista mennään läpi. Se murhe on tietysti sama minullakin. Tämä on saattanut minuakin auttaa joissakin vaaleissa. Ongelma on tietysti todellinen, mutta ehkä siinä sivummallakin asuvat voisivat puoluejärjestöjen sisällä jollakin tavalla siihen vaikuttaa. Pistäisivät paljon ehdokkaita suurista kaupungeista ja sivukylistä vain muutaman ja heidät sitten läpi.

Ed. J. Kukkonen: Arvoisa puhemies! Semmoinen vanha virsi on olemassa, jossa sanotaan, että "mitä sitten tekisimme, kerjuuta jos häpeisimme". Se on minusta hirmuisen hyvä sanonta. Nimittäin ei siinä ole mitään hävettävää, että näihin tarkoituksiin kerää ihmisiltä rahaa. On demokratian kulmakivi, että tämä järjestelmä toimii ja että yksityiset ihmiset, yritykset, järjestöt ja kaikki mahdolliset tahot, joita huolettaa se, mitä demokratia on ja mitä sille tapahtuu, antavat sen toimimiseksi rahaa. Minusta kyse on vain siitä, että tämän toiminnan tulee olla sillä tavalla läpinäkyvää ja avointa, että siitä saadaan myös tietoa. Haluaisinpa todella tietää ja kehottaisin ja toivoisin, että ed. Kuosmanen myös julkistaisi vaalirahoituksensa.

Minusta on niin, että tässä täytyy itse kunkin edetä omalla kohdallansa. Vain sitä kautta nämä asiat muuttuvat. En halua mahtailla, mutta kun se 60 000—65 000 markkaa, jonka viime vaaleissa käytin, tuli julkiseksi sillä tavalla, että vaalipäällikköni sen paikallisessa suurimmassa sanomalehdessä julkaisi seuraavalla viikolla vaalien jälkeen ja ilmoitti, että Kukkonen tästä rahoitti yhden kolmasosan itse, yhden kolmasosan sai työväen järjestöiltä ja yhden kolmasosan yksityisiltä ihmisiltä ja yksittäisiltä yrittäjiltä, niin siitä tuli hirveän paljon myönteistä palautetta. Ei sen tarvinnut olla sen yksityiskohtaisempi. Mutta ihmisillä täytyisi olla jokin käsitys, mistä kaikkialta ne rahat tulevat.

Tässä mielessä hiukan kritisoin tätä esitystä siitä rajasta, että se on niinkin alhaalla. Se voisi olla hiukan korkeampi. Joka tapauksessa se, että tässä asiassa päästäisiin liikkeelle, on erittäin tärkeä asia, ja siinä päästään liikkeelle, kun lähdetään oikealta tasolta. Monesti kunnallispolitiikka on kaikkein niin sanotusti likaisinta. Sen takia aikaisemmin kritisoin sitä, että nyt päätetään aloittaa presidentinvaaleista. Minusta pitäisi aloittaa niistä piireistä ja niistä tahoista, jotka ovat kaikkein lähimpänä toteuttamisen tasoa.

Ed. Elo: Puhemies! Aivan lyhyesti vielä pariin käytettyyn puheenvuoroon.

Ed. Pulliainen totesi, että äänestysvilkkauden kannalta siirtyminen pitkien listojen järjestelmään Suomessa olisi katastrofi. Pyydän kyllä ed. Pulliaista ja teitä muita miettimään esimerkiksi ensi sunnuntaina Ruotsissa käytäviä vaaleja. Äänestysprosentti tulee huomattavasti laskemaan, sen me tiedämme jo, siitä mitä se on ollut, mutta veikkaan, että Ruotsi tulee voittamaan Suomen eduskuntavaaleissa 10—15 prosenttiyksiköllä vaalivilkkauden suhteen. Se on aika selvää jo tällä hetkellä.

Mitä tulee siihen, minkä takia ihmiset eivät osallistu vaaleihin, kyllä yksi keskeinen syy on ihmisten turhautuneisuus ehdokkaiden vaalilupauksiin toisaalta ja toisaalta siihen, mitä ehdokkaat pystyvät käytännössä toteuttamaan, koska puolue-elimet, kuten puoluehallitukset, ja eduskuntaryhmät kuitenkin yhdessä tekevät päätökset. Ei yksittäinen ehdokas pysty lunastamaan niitä lupauksia, joita vaalitaistelun tuoksinassa usein annetaan.

Mitä kansanedustajan vaikutusmahdollisuuksiin tulee, olen sitä mieltä, että niitä pitää joka tapauksessa parantaa, olipa vaalijärjestelmä mikä tahansa. Kyllä minä kannatan sitä, että kansanedustajalla on mahdollisuuksia vaikuttaa, ja meillä on varmasti siinä tekemistä.

Puhemies! Ihan lopuksi vaalirahoituksen julkisuudesta se, että haluaisin kyllä myös, että jonkin näköiset ylärajat pistetään. Nyt on puhuttu alarajasta.

Yhden näkökulman otan vielä esille. Mitä tehdään sille julkisuudelle, jonka monet meistä kan-

sanedustajista saavat television, aikakauslehtien kautta? Olen havainnut, että on monia edustajia, jotka eivät tule tänne saliin koskaan puhumaan, koska he saavat julkisuuden paljon paremmin esimerkiksi aikakauslehtien palstoilla. Siellä annetaan lausuntoja milloin mistäkin asiasta, ja tälle, puhemies, me emme kovinkaan paljon voi. Se on valtaa, jota media käyttää, mutta se on kuitenkin erittäin merkityksellinen valta.

Puhemies! Ihan lopuksi minäkin toivon ed. Reino Ojalan tavoin, että ed. Kuosmanen tulee seuraavaan hallitukseen ministeriksi. Silloin voitaisiin todeta, että ed. Kuosmanen on paitsi eduskunnan myös varmasti hallituksen rikkain mies.

Ed. Kuosmanen: Arvoisa herra puhemies! Ed. Kukkoselle vastaan ensinnäkin, että rahoitin itse oman vaalikampanjani omalta säästötililtäni. Minulle tarjottiin kyllä ulkopuolista rahoitusta, mutta en huolinut sen takia, ettei tule ulkopuolista sidonnaisuutta. Teollisuus tarjosi minulle rahoitusta, mutta en huolinut, koska voin sanoa teille, arvoisat edustajat, että jopa talousvaliokunnan työskentelyssä näkee, kuka on keneltäkin saanut vaalirahoitusta. Minun mielestäni avoimuus on länsimaisen demokratian kaikkein tärkein kulmakivi. Tässä vaalirahoituksessa toivon samaa, että komitea tai työryhmä tulee semmoiseen tulokseen, että me julkistamme kansanedustajien vaalirahoituksen.

Ed. Rehn: Arvoisa puhemies! Tuntuu ihan hyvältä sikäli, että olemme aika yksimielisiä vaalirahoituksen julkisuudesta, siitä että se on tarpeen. Markkamääristä en itsekään tiedä, mikä alarajan pitäisi olla, mutta joka tapauksessa julkisuus on aiheellista. Vaalipiirit on mielestäni järjestettävä maakuntien mukaan, ei suurempia vaalipiirejä. Kun ruotsalaiset juuri ovat siirtymässä henkilövaalien suuntaan, niin ihmettelen suuresti, että ed. Elo puhuu vielä pitkien listojen puolesta.

Eurovaalit on pidettävä erillään eduskuntavaaleista. Suomi on sen verran kaukana euroedustajien työpaikasta, että on täysi mahdottomuus hoitaa näitä kahta tehtävää. En hyväksy kaksoisedustajuutta, ja eurovaalien vaalipiirijaon pitäisi mielestäni olla alueittainen eikä koko valtakunta.

Ed. R. Korhonen: Arvoisa puhemies! Olen ed. Pulliaisen kanssa harvinaisen paljon samaa mieltä, kun hän otti kantaa näihin pitkiin listoihin. Jos ed. Elo on seurannut televisiota, niin kyllä Suomen politiikan hoito ja ylipäätänsä meidän henkilövaalijärjestelmämme lienee eniten mainittu toiveiden taivas Ruotsissa. Tuntuu, että ykskaks Suomesta oman poliittisen toimintansa ansiosta onkin tullut kohde, johon Ruotsissa vedotaan ja Ruotsissa viitataan. Ei kai meidän tarvitse nyt lähteä ottamaan takapakkeja siitä tilanteesta, mihin olemme päässeet, koska meistä on nyt tullut Ruotsille mallimaa.

Se, mitä täällä oli esillä vaalirahoituksesta, niin miksikäs ei, pannaan julkiseksi. Voin todeta niin kuin ed. Kuosmanenkin, en tosin niin isoilla rahoilla kuin hän on varmaan toiminut, että niillä pienillä säästöillä olen edellisen vaalini hoitanut. En tiedä, mistä seuraaviin revin rahaa. Se on mielenkiintoista nähdä. Puolueeltani, omalta yhdistykseltäni, sain 200 markkaa vaalityöhön. Siinä se julkinen rahoitus puolueelta päin.

Olen täsmälleen samaa mieltä kuin ed. Rehn, että ei pitäisi olla kaksoismandaattia. Kahden postin hoitaminen ei tule onnistumaan, sekä europostin että eduskuntapostin.

En pidä siitä, mitä ed. Karjalainen heitti yrittäjiin päin. Voi olla yrittäjiä, joiden yrityksillä on varaa maksaa palkkaa jopa siitäkin, että yrittäjä ei tee mitään yrityksensä eteen, mutta väittäisinpä, että hyvin moni pk-yrittäjä siunaa sitä, että hän saa neljän vuoden ajan säännöllisen palkan ja jopa lomaltapaluurahat. Niitä hän ei todennäköisesti ole koskaan yrittäjänä pystynyt itselleen maksamaan, eikä varmasti hänellä ole varaa ottaa mitään yrityksestään, koska sen pyörittäminen vaatii kaikki rahat muiden palkattujen henkilöiden tilien hoitoon.

Ed. Lahtela: Arvoisa herra puhemies! Periaatteessa minä kannatan avoimuutta kaikessa. Minusta kansalaisten pitää saada nähdä, onko esimerkiksi joku edustaja jonkun firman palkkalistoilla, eli jos on 100 000 markan vaalirahoitus joltakin firmalta, voi olla, että on aika tiukassa talutusnuorassa. (Ed. Bryggare: Miljoona!) — Ed. Bryggare totesi, että Helsingissä se vaatii jo miljoonan. En tiedä, onko hän saanut semmoisia.

Maaseudulla yleensä joudutaan tekemään hyvin pienillä rahoilla vaalityö eikä siellä ole isoja firmojakaan ole, jotka olisivat tarjoamassa rahoitusta. Uskon, että suurempi ongelma lienee juuri seuduilla, missä tapellaan kovasti äänistä. Pohjois-Karjalassa eivät ole edes tarjonneet enkä minä mene pyytämäänkään. Tarjottiin jossakin vaiheessa, mutta minä ilmoitin, että tulen omillani toimeen ja ay-liikkeen rahoilla, ja näin tulee

tapahtumaan jatkossakin. Ammattiyhdistysliike pieninä puroina todennäköisesti antaa rahaa, niin kuin antoi viimekin kerralla, ja yksityiset ihmiset lahjoittivat. Minä en ole kokenut koskaan siinä mitään pahaa.

Voi olla vaikka tolppailmoitus, että Jussi antoi 200 markkaa ja Pekka 300 markkaa. Näin se menee, jos tämmöinen vaaditaan.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Olen tullut erittäin vakuuttuneeksi siitä, että ed. Elo todella ajaa pitkien listojen järjestelmää Suomeen huolimatta siitä, minkä ed. R. Korhonen realiteettina kertoi, että Ruotsissa mietitään juuri päinvastaista kehitystä.

Mutta, ed. Elo, olennaista on myös, mikä meillä on ollut poliittinen traditio, jota muutettaisiin johonkin suuntaan. Tämä on se erittäin perustavaa laatua oleva asia. Jos se muutos tehtäisiin nykyisestä järjestelmästä pitkien listojen järjestelmään, silloin niiden poliittisten puolueiden, jotka niitä pitkiä listoja nimeäisivät sisällöllisesti, täytyisi olla erittäin arvostettu instituutio, niin että se koettaisiin demokratiaa edistäväksi.

Sitten mitä tulee vaalilupauksiin, ed. Elo, niin ei pidä antaa vaalilupauksia, joita ei pysty toteuttamaan. Nyt minä ymmärrän, miksi te putositte eduskunnasta silloin: kun te olitte antanut vaalilupauksia, joita te ette pystynyt täyttämään.

Ed. Karpio: Arvoisa puhemies! Uskon, että puheet pitkistä listoista voitaisiin Suomessa nyt unohtaa. Ne ovat kyllä varmasti meillä taaksejäänyttä elämää huolimatta siitä, että ed. Elo käytti erittäin perustellun ja mielenkiintoisen puheenvuoron asiasta.

Minusta samalla tavalla, kun nyt puhutaan vaalirahoituksen julkisuudesta ja jos otetaan 5 000 markkaa — oliko se ed. Kuosmanen joka esitti näin — ed. Kuosmanen tietää varsin hyvin, että kyllähän 5 000 markan rajaa voidaan useiden eri yhtiöiden kautta kiertää. Ei tietty markkamäärä varmasti tule onnistumaan.

Ihmettelen suuresti, kun joku totesi, että valiokuntatyöskentelyssä näkyisi, kuka on rahoittanut. Ed. Aittoniemen kanssa lakivaliokunnan jäseninä tiedämme sen, ettei ainakaan meidän valiokunnassamme ole pelkoa tämmöisistä sidonnaisuuksista.

Ed. Kiljunen: Arvoisa puhemies! Erinomaisen lyhyesti: Tämä vaalirahoituksen julkisuuskeskustelu näytti menevän henkilökohtaiseksi tilittämiseksi. Aloimme suorastaan kilpailun siitä, kuka mitäkin on saanut ja milläkin tavalla oman rahoituksensa järjestänyt.

Epäilemättä kadehdin ed. Kuosmasta. Minäkin olisin toivonut, että olisin voinut omasta pussistani rahoittaa vaalikampanjani. Ei syntyisi, niin kuin ed. Kuosmanen totesi, täällä sidonnaisuuksia ulkopuolisiin tahoihin. Meillä on kaikilla sidosryhmämme joka tapauksessa, ed. Kuosmanen. Toimimme pitkälti, toivon mukaan, näiden tiettyjen sidosryhmien tarjoamien yleisten viitekehysten puitteissa. Sillä tavalla meillä poliittinen järjestelmä on organisoitunut.

Ed. R. Korhonen toi puheenvuorossaan esille sen, että henkilövaaleja, jotka Suomessa ovat hallitseva tapa hoitaa suhteellisuus, kadehditaan nyt naapurimaassa Ruotsissa. Aivan varmasti, ed. R. Korhonen, täällä meidän päässämme on syytä kadehtia Ruotsin vaalijärjestelmän erästä olennaista piirrettä, ja se on korkea äänestysprosentti. Siinä suhteessa aivan varmasti vaalitapa on nostamassa äänestysprosenttia. Meidän henkilökohtainen vaalitapamme on ilmiselvästi aiheuttamassa kansalaisten keskuudessa politiikasta vieraantumista, ja siinä suhteessa se on meille ongelmallinen.

Ed. Elo: Puhemies! Minäkin kyllä ihmettelen ed. Kuosmasen lausuntoa siitä, että valiokuntatyössäkin näkyisi se, mistä edustajat saavat rahoituksena. Kyllä ed. Kuosmanen, epäilen, joutuu tätä lausuntoa selittämään aika pitkään lähiviikkojen aikana, jos tiedotusvälineet vain kuuntelevat hänen lausuntoaan.

Mitä ed. Riitta Korhosen näkemykseen tulee, niin ensinnäkin, ed. Korhonen, Ruotsissa on kysymys kokeilusta. Ruotsalaiset eivät tunne todellisuudessa suomalaista järjestelmää, mutta he ovat jotenkin turhautuneita siihen, että edustajat istuvat noin parikymmentä vuotta keskimäärin eduskunnassa. He haluavat useammin vaihtoa. Minun käsitykseni on se, että kun me istumme täällä keskimäärin kaksi kautta, ed. Korhonen, kahdeksan vuotta, se antaa virkamiehille ja asiantuntijoille entistä enemmän valtaa. Mitä pidempi kausi edustajalla on, mitä kokeneempia edustajat ovat, sitä vähemmän jää valtaa virkamiehille operoida.

Minun mielestäni ruotsalainen järjestelmä on kyllä poliittisesti selvästi vahvempi kuin meidän järjestelmämme koko poliittisen järjestelmän kannalta. Meillähän on paljon tätä näennäisvaltaa, julkisuudessa esiintymistä. Nämä sadat tai ehkä tuhannet puheenvuorot — minäkin käytän täällä aika paljon puheenvuoroja, mutta eräät

muutkin edustajat käyttävät — ovat julkisuutta varten. Mitä ne todellisuudessa vaikuttavat meidän päätöksentekoomme, jokainen miettiköön sitä itse.

Mitä, ed. Pulliainen, tulee poliittiseen traditioon, traditiot aina muuttuvat. Kyllä minä pahaa pelkään, että seuraavien vaalien, maaliskuun vaalien, jälkeen Suomessa käydään erittäin kova keskustelu siitä, mitä poliittiselle järjestelmälle pitää tehdä, kun nähdään, kuinka alas meidän äänestysprosenttimme menee. Minä toivon, että näin ei käy, mutta pahaa pelkään. Tässä suhteessa olen jo aikaisemmin sanonut, että me häviämme Ruotsille oikein reilusti, roimasti häviämme Ruotsille, tässä järjestelmässä.

Ed. Pulliainen, kun leikkisästi totesitte, että vuonna 91 olin antanut niin isoja vaalilupauksia, että kansa oli vähän pettynyt, taisi kyllä käydä niin, että kansa oli pettynyt sosialidemokraattiseen puolueeseen — ja tietysti vähän minuunkin. Mutta kansa kutsui sosialidemokraatit ja Elon taas takaisin eduskuntaan vuonna 95. Sekin oli demokratiaa.

Ed. K a r j a l a i n e n : Arvoisa puhemies! Ed. R. Korhonen koki puheenvuoroni heitoksi yrittäjien suuntaan. Se ei ollut minun tarkoitukseni. Halusin vain tässä vaalirahoituksen julkisuuskeskustelussa todeta sen, että yksi arvo siinä mahdollisessa lopputuloksessa on se, että se on tasapuolinen. Silloin edustajat edustajakauden aikana, vaalikauden aikana, ovat rahankeruumielessä myös tulevia vaaleja varten eri asemassa. Tavallinen palkansaaja ei saa mitään muuta palkkaa kuin tämän, minkä saa eduskunnasta. Sen sijaan yrittäjällä ja ammatinharjoittajalla on ainakin mahdollisuus saada muuta rahaa.

Ed. Korhonen, jos teidän yrityksenne ei tuota mitään, minä voisin viitata ed. Kuosmaseen päin. Häneltä voisi kysyä, eikö jotakin sentään edustajakaudenkin aikana yrityksestä saata jäädä pussiin.

Ed. A i t t o n i e m i : Herra puhemies! Pitkät listat ovat itsensä puoluekoneiston suosioon nuoleskelleiden konkareiden etu eikä mitään muuta. Se ei ole missään tapauksessa kansallinen etu, se on ihan selvä, eikä siihen tulla koskaan menemään Suomessa. Emmehän me takaperin täällä voi mennä, on sitten haittoja henkilöhahmoista kuinka paljon hyvänsä täällä eduskunnassa.

Mitä tulee vaalirahoitukseen vielä, niin jos nyt mennään siihen, että nämä julkistetaan, on mielenkiintoista nähdä, miten se vaikuttaa eri puolueiden edustajien rahoitukseen. Uskon, että kokoomuspuolella, jossa teollisuus ja yrityspuoli antavat nämä rahat, aivan ylpeänä hyväksyvät sen, että julkistetaan, että Oy Ab on antanut edustajaehdokas Kuosmaselle 20 000 markkaa; yritys on ylpeä siitä, että saa tukea ed. Kuosmasta. Mutta entä sitten muualla? Minä epäilen vähän, että loppuvat ne vähätkin rahat, mitä tulee sieltä pieniltä suunnilta. Toisin sanoen vaalirahoitussysteemi tulee olemaan tavattoman epätasainen. Oikeisto saa hyvin rahaa edelleen, julkistaminen vaikuttaa siihen, mutta mitä enemmän mennään vasemmalle, sitä vähemmän sitä rahaa tulee. Näin se tulee olemaan. Minä olen ihan inhimillisistä syistä sitä mieltä.

Kaikki ovat julkistaneet vaalirahoituksensa. Minäkin olen saanut ulkopuolista tukea 50 penniä Ylöjärven ulosottomies Mattilalta aikanaan. Lukekoon sen nyt sieltä Internetistä. Toivottavasti hänen maineensa ei siitä pahene.

Ed. P a r t a n e n : Arvoisa puhemies! Minusta täällä on käyty ihan hyvää keskustelua siitä, miten voi ne rahat piilottaa, mitä edustajille jaetaan. Ed. Kuosmasen olen oppinut tuntemaan perusrehellisenä yrittäjänä, ja tuossa olotilassa olisi varmaan monen muunkin hyvä olla: Ei tarvitse piilottaa, kun on, mistä ottaa.

Viittaan näihin sidonnaisuuksiin siinä mielessä, että kyllä ne vaikuttavat. Ne vaikuttavat jo paljon alempana kuin eduskuntatasolla. Tämä on aivan tosi. Onpa siitä kokemuksiakin sillä tavalla, että erään orkesterin puheenjohtajanuijaa aikanaan heiluttelin, kun tehtiin kiinteistökauppoja, ja olin vähän tuollainen ed. Kuosmasen oloinen silloin, kun toisten rahoilla pääsin pelaamaan. Täytyy todeta, jos puhemies sallii pienen esimerkin — täytyy todeta näistä, jotka pankkien kahvikerhoissa istuvat, niin sanotut valvojat ja isännät ja mitä ne siihen aikaan missäkin pankissa olivat, että minusta tuntuu, että tämänkin yhden yhteisön hallituksen kokous oli pankin johtokunnan kokous eikä sen järjestön, jota minä vedin. Siltä tuntuivat nämä sidonnaisuudet, eivätkä ihmiset olleet kuin pikkukonttorien vahtijoita. Kyllä pienellä saadaan tämä jengi menemään eri suuntaan, saati sitten nämä kaksikymmentonniset. Täytyy kysyä, paljonko ed. Vistbacka — tai yrityksenne — panitte minun tililleni viime vaaleissa. En tiedä, millä tavalla tämä homma kohtaantuu rehellisesti, mutta epäilen, että ei kuitenkaan kohtaannu.

Sitten täällä oli ed. Kiljusen puheenvuorossa

pari sellaista sanaa yhdistettynä kohtaan, jota en kyllä oikein ymmärtänyt; miten prularismi ja legimitiini menee rahapuolelle, ei oikein kolahtanut.

Sitten näihin vaalipiirirajoihin minä vielä muutaman sanan sanoisin. Siinä on sellainen olotila, että minusta meiltä jäi lääniuudistus kesken. Mitä hiivattia me teemme näillä muutamallakaan läänillä? Nämä pitäisi purkaa ja samassa yhteydessä antaa mennä sillä tavalla tämän homman, että tehdään tästä maasta sellainen kuin EU-ohjelmissa joskus aikanaan on vähän mietittykin: maakuntien Suomi, ja maakuntiin luonnolliset vaalipiirirajat. Siinä tulisi sekin todistettua, että Karjala-Savo on, vai mikä se oli, syntyy luonnollinen alue ja myöskin tulisi oman alueen luonnolliset puolustajat. Toimivat maakunnat ja vaalipiirirajat!

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

Ed. R. Korhonen: Arvoisa puhemies! Enpä malta olla vastaamatta ed. Karjalaiselle. Yritykseni elää erittäin hyvin. Se työllistää yhdeksän henkeä. Sen pääasia on minusta huolehtia työntekijöistään ja sille annetuista tehtävistä, ja kaikki, mitä se tuottaa, tulee investoida siten, että yritys voi entistä paremmin. Ei se voi olla minun perstaskuni, josta minä käy nostamassa vaalirahoja. Sehän olisi aivan väärää yrityspolitiikkaa sellainen.

Ed. Elolle sanoisin, että yrityselämässä katsotaan, että kaveri vedetään tyhjiksi 5—7 vuodessa, eli kaksi kautta täällä tarkoittaa sitä, että jos tosissaan tekee työtä, siinä aika paljon itsestään antaa ja voi mennä välillä hyllylle. Jos 20 vuotta täällä on, sehän tarkoittaa jo virkamiesmäistä varmistelua eli eläkepaikan kyttäämistä. Ei sellainen poliitikko kauheasti pysty yhteiskunnalle antamaan.

Vastauksena ed. Kiljuselle se, että kyllä, yritys on juuri niin hyvä kuin sen huonoin ketju. Jos täällä on huonoja edustajia, niin meidän ulkokuvamme, olivatpa edustajat tulleet sitten pitkiltä listoilta tai miltä listoilta hyvänsä henkilövaalien kautta, on juuri täsmälleen sellainen kuin sen heikoimman lenkin kuva. Meidän tehtävämme kai on pistää niin kuin yrityksissäkin porukka tekemään, sakin hivutuksella vaikka järjestykseen siten että meidän julkikuvamme on hyvä ja me kaikki teemme töitä.

Ed. Tiusanen: Arvoisa puhemies! Ed. Elon puheenvuorossa oli hyvin tärkeä kohta se, kun hän odotti matalaa äänestysprosenttia seuraavissa kansanedustajavaaleissa. Mielestäni tämä pelkokuva, jos näin haluan sen todeta, on kyllä perusteltu ja se kyllä koskee etenkin vasemmistoa. Kokoomuksen tuskin tarvitsee sitä pelkoa kohdata. Silloin meidän kyllä tulisi tietysti katsoa peiliin, minkä takia näin on, että nimenomaan vasemmistolaiset äänestäjät, näin voidaan olettaa, jättävät äänestämättä ja miksi ainakin köyhät ihmiset jäävät usein kotiin. Tämä nähtiin myös kunnallisvaaleissa ja on osoitettavissa alueittain aivan selvästi. Lähiöt ovat olleet suurissa kaupungeissa yksi tällainen kohta.

Toinen asia koskee ed. Kuosmasen puheenvuoroa. Hän toi kaksi asiaa esille. Ensimmäinen oli se, että paikallinen teollisuus olisi tukenut häntä mutta hän suoraselkäisesti ei ottanut vastaan sitä tukea, mikä on tietysti hyvin kunnianarvoinen kanta. Toinen seikka oli kyllä sitten yllättävä, että talousvaliokunnan työskentelyssä nähdään edelleen se, mistä kukin on taloudellisen tukensa saanut. Tämä ei varmasti, jos tämä tilanne on totta, ole onneksi tälle talolle.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Ed. Elolle kommenttina vain, että hän on ilmiselvästi oikeassa siinä, ainakin allekirjoittaneet eli juuri puhuvan yhdentoista ja puolen vuoden kokemuksen perusteella, että kyllä virkamiesvalta tässä yhteiskunnassa ja tässä poliittisessa päätöksentekojärjestelmässä on erinomaisen suuri. Kun sitä yrittää nujertaa ja siirtää todellista päätösvaltaa tähän taloon, kyllä se vaatii jonninmoista kokemusta. Te olette ilmiselvästi oikeassa tässä, että jos kaikki kansanedustajat vaihtuvat neljän vuoden väliajoin suurin piirtein ilman ennenaikaisia vaaleja, kyllä virkamiesvalta olisi huikea kerta kaikkiaan.

Sitten ed. R. Korhoselle se, että minä väitän kuitenkin, että kaikki eivät pala loppuun täällä kahdeksassa vuodessa. Minä väitän, uskallan nyt sanoa suoraan, että olen pystynyt uusiutumaan, vaikka täällä yksitoista ja puoli vuotta olen ollut. Kokemus lisääntyy joka ikinen päivä. Luen 100—200 sivua päivässä uutta tekstiä joka ikinen päivä. Ja väitän, vaikka olen yli kuusikymppinen, että yhä edelleen pystyn uusiutumaan ja myöskin sen uusiutumisen kirjoina ja muina maailmaan saattamaan, niin että ei se teidän väitteenne aivan pitänyt ehkä kaikkien osalta paikkaansa.

Ed. E l o : Puhemies! Minäkin ensimmäiseksi puutun ed. R. Korhosen puheenvuoron. Olen aivan varma siitä, että kun ed. Korhonen nyt ensin pyrkii toiselle kaudelle ja toivottavasti pääsee tänne, hän on aivan varmasti halukas myöskin jatkamaan sen toisen kauden jälkeen. Ihan varma olen, että hän käyttää ed. Pulliaisen ja minun tapaisiani puheenvuoroja siitä, että tarvitaan kokemusta, tarvitaan tietoa. Ed. Korhonen, jos katsotaan suomalaisten poliitikkojen keskiikää ja verrataan sitä muihin länsimaihin, eduskunta on keski-iältään hyvin nuori verrattuna monen monen muun maan järjestelmään, joissa todella kuitenkin asioita hoidetaan erinomaisen hyvin.

Kyllä virkamiesvalta, johon viittasin ja josta ed. Pulliainen puhui, on hyvin keskeinen kysymys. Siitäkin meidän pitäisi puhua paljon enemmän kuin me nyt tänä iltana ehdimme puhua. Mutta ed. Korhonen, virkamiesvalta on todellista valtaa tänä päivänä. Poliitikkojen valta monen mielestä on näennäisvaltaa.

Puhemies! Vielä lisäksi tästä, mitä ed. Tiusanen sanoi äänestysprosentista. Muistutan siitä, että eduskuntavaaleissa 95 äänesti 72 prosenttia, kunnallisvaaleissa 96 äänesti enää 62 prosenttia eli 10 prosenttiyksikköä laski äänestysprosentti puolentoista vuoden aikana. Nyt, kun seuraan Ruotsin vaalikeskustelua, niin Ruotsissa on tehty selvityksiä, joitten mukaan sielläkin tulee huomattavasti laskemaan äänestysvilkkaus. Ihmiset sanovat, että politiikka on samanlaista, se ei muutu miksikään, olipa kuka tahansa vallassa, ja tätä samaahan jauhetaan nyt Suomessa. Minä toivon, että olen väärässä, mutta pahaa pelkään, ja se keskustelu todennäköisesti johtaa meidät keskustelemaan myöskin vaalijärjestelmästä. Mutta se tapahtuu varmasti vaalien jälkeen.

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Minä lähden siitä kyllä, että vaalirahoitus on ehdottomasti saatava julkiseksi, tehtävä siitä avoin systeemi, että kaikki kansanedustajat joutuvat selvittämään, mistä rahoitus tulee. Siten vältetään mahdolliset sidonnaisuudet.

Ed. Tiusaselle vastaan, että en käyttänyt sellaista puheenvuoroa, että talousvaliokunnassa tehdään päätökset sen pohjalta, mistä rahat on tulleet, vaan sanoin, että olen talousvaliokunnassa joskus ollut huomaavinani, että muutamien henkilöitten puheenvuorot viittaavat siihen suuntaan, mistä sitä rahoitusta on tullut. En ketään sormella osoita, mutta näin fiksuna yrittäjänä sen huomaa heti, jos puheenvuoroissa ollaan menossa sinnepäinkään, mistä tukiraha on saatu.

Ed. K i l j u n e n : Arvoisa puhemies! Ed. R. Korhonen totesi, että me olemme imagoltamme eli eduskunta on imagoltaan se, mikä sen heikoin lenkki on. Minä olen valitettavasti täsmälleen samaa mieltä. On todellakin näin tämä tilanne. Tämä ei kuitenkaan toimi argumenttina listavaaleihin perustuvaa suhteellista vaalitapaa vastaan. Nimittäin listavaaleille on ominaista se, että siellä tulee selkeästi enemmän edustajiksi henkilöitä, joilla on nimenomaan vahva poliittinen asiantuntemus. Henkilövaalikohtainen suhteellinen vaalitapa nostaa helpommin myös helppoheikkejä tänne. Eli se heikoin lenkki tulee henkilökohtaisessa vaalijärjestelmässä heikommaksi kuin listavaaleissa keskimäärin.

Ed. O l i n : Arvoisa puhemies! Haluan sanoa tähän keskusteluun seuraavaa: Ed. Mikkola peräänkuulutti suuria vaalipiirejä. Saattaa olla, että lääniuudistus tuo joskus ne. Mutta siihen järjestelmään toki liittyy se ongelma, että edustajat pakkautuvat suurten väestökeskusten piiriin. Siksi ainakin itse katson, että tällä hetkellä nykyinen järjestelmä on perusteltu.

Vaalirahoituksen osalta kuunneltuani keskustelua haluan todeta, että avoimuutta nykyiseen järjestelmään tulee saada lisää. Mutta uskon, että aikanaan asialle laitettava komitea tulee tuomaan riittävän hyvän ratkaisun tähän kysymykseen.

Ed. R e h n : Arvoisa puhemies! Kun tässä nyt pitkistä listoista keskustelu jatkuu, omana mielipiteenäni sanon, että mielestäni siinä varmasti käy niin, että edustajiksi seuloutuu henkilöitä, jotka ovat alun pitäen valinneet poliitikon uran, ja näkemykset yhteiskunnasta jäävät huomattavasti kapeammiksi kuin henkilövaalissa.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

P u h e m i e s : Asian käsittely keskeytetään.

3) Hallituksen esitys laiksi elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 3 §:n 21 kohdan kumoamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 81/1998 vp
Talousvaliokunnan mietintö 16/1998 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 16. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotuksen yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Tässä muutetaan elinkeinolakia ja osto- ja myyntiliikkeet vapautetaan pitämästä ostoistaan ja myynneistään sidottua kirjaa, niin kuin tähän saakka, ja muutenkin valvonta loppuu. Muistan nuorena poliisimiehenä joskus 60-luvulla, kun maanantaiaamuisin mentiin töihin, niin kukin otti oman osto- ja myyntiliikkeensä ja meni sen ovelle pusikkoon kyttäämään. Hetken kuluttua alkoi tulla vanhoja tuttuja, toisella oli radio, toisella jokin muu vehje, jonka oli varastanut yön aikana ja jota meni myymään. Heidät napattiin siinä kiinni ja vietiin tavarat sinne, mistä ne oli otettu. Käytiin myös tutkimassa osto- ja myyntiliikkeiden myynti- ja ostokirjoja ja katsottiin varastoja, onko sinne tullut varastettua tavaraa.

Nyt käy sillä tavalla, että kaikki tällainen valvonta loppuu osto- ja myyntiliikkeiltä. Ne voivat olla vapaasti varastetun tavaran kanavana varkailta varastetun tavaran ostajille. Kyllä minä ymmärrän siinä mielessä, että näin nyt tehdään, että kaikki yhteiskunnassa muuttuu. Ei enää välitetä, jos joltakulta varastetaan radio tai polkupyörä. On olemassa suuremmat intressit kysymyksessä, miljoonat ja miljardit, joita nykyisin rikollisessa elämässä liikutellaan. Ymmärrän tämänkin asian. Toisaalta pidän kuitenkin pahana sitä, että tällaisia kanavia yhteiskunnassa sallitaan, joiden kautta mummon radio ja muut menevät markkinoille.

Toisaalta oikeastaan enempää tästä asiasta nyt marisematta harmittelen vain sitä, että valiokunnassa ei ole ilmeisesti sanallakaan puhuttu, mikä tämän asian tarkoitus on. Toisaalta halusin pitää tämän puheen muistoksi osto- ja myyntiliikkeiden "varaskatiskoille" vuosikymmenien takaa. Nyt se aika on ohi. Nyt sinne voi vapaasti viedä varastamansa tavaran, myydä ja juoda rahat.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Pykälämuutos kokonaisuutena voi olla positiivinen, mutta noin kymmenen vuoden ajalta, mitä itse Helsingin kaupungissa olin osittain tekemässä niitä töitä, mitä ed. Aittoniemi totesi, voin vain yhtyä siihen "asiantuntijalausuntoon", mitä ed. Aittoniemi totesi. Eli suuri vaara on nyt nimenomaan osto- ja myyntiliikkeiden osalta, että varastetun tavaran kätkeminen saattaa yleistyä siellä, koska heillä ei ole enää velvollisuutta sillä tavoin pitää kirjaa kuin aikoinaan. Tämä uudistus siltä osin on kyllä valitettava.

Ed. K u o s m a n e n : Arvoisa rouva puhemies! Talousvaliokunta teki mietinnön asiasta, ja tulimme siihen tulokseen, että laki vuodelta 1919 on aikansa elänyt. 40-luvulla lakia vielä korjattiin. Lumppu, sarka ja romu eivät enää istu tähän päivään. Elinkeinoelämän lait on täysin uudistettu ja suurelta osalta EU:n direktiivien mukaisesti. Sitä varten talousvaliokunta tuli siihen päätökseen, että tämä laki on ehdottomasti kumottava.

Ed. R e h n : Arvoisa puhemies! Myös talousvaliokunnan jäsenenä haluan tuoda julki, että kyllä asiaa käsiteltiin siellä eikä se mennyt, niin kuin ed. Aittoniemi epäilee, läpihuutojuttuna. Kaiken kaikkiaan laki todettiin tarpeettomaksi, mutta nähtiin kyllä se vaara, että juuri varastetun tavaran kätkemisen pelko siihen jää. Sitä ei myöskään voida estää sillä, että nämä olisivat luvanvaraisia ja velvollisia hoitamaan kirjanpitonsa. Yhtä lailla siellä voi olla varastettua tavaraa, vaikka ne pitäisivätkin kirjaa.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Nyt en jatka tätä asiaa sen enemmälti enää. Totean kuitenkin ed. Kuosmaselle, että puheenvuoronne osoitti äärettömän suurta tietämättömyyttä tässä asiassa. Kysymys ei ole lumpuist eikä räteist eikä romuist, vaan kysymys on käytetyn tavaran osto- ja myyntiliikkeistä. En minä puhunut romuliikkeistä enkä lumppuliikkeistä mitään, vaan osto- ja myyntiliikkeistä, joihin viedään aika arvokastakin tavaraa joskus.

Jatkopuheenvuoroni on nyt yhdentekevä. Halusin kuitenkin todeta, että ei tässä nyt lumppujen ja rätein puolesta olla tappelemassa.

Yleiskeskustelu julistetaan päättyneeksi.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta 1 ja 2 §, johtolause ja nimike.

Lakiehdotuksen toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

4) Hallituksen esitys laiksi aravalain, vuokra-asuntolainojen korkotuesta annetun lain ja asumisoikeustalolainojen korkotuesta annetun lain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys 90/1998 vp
Ympäristövaliokunnan mietintö 2/1998 vp

P u h e m i e s : Käsittelyn pohjana on ympäristövaliokunnan mietintö n:o 2. Ensin sallitaan asiasta yleiskeskustelu, sen jälkeen ryhdytään lakiehdotusten yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtaisessa käsittelyssä hyväksytään keskustelutta
ensimmäisen lakiehdotuksen 5 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike,
toisen lakiehdotuksen 3 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike sekä
kolmannen lakiehdotuksen 5 §, voimaantulosäännös, johtolause ja nimike.

Lakiehdotusten toinen käsittely julistetaan päättyneeksi.

5) Hallituksen esitys merenkulun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä

Hallituksen esitys 106/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti lakivaliokuntaan.

6) Hallituksen esitys laeiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 8 ja 9 §:n sekä käräjäoikeuslain 19 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 107/1998 vp

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin lakivaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. L a x : Fru talman, rouva puhemies! Ett fungerande rättsskydd förutsätter att var och en skall ha möjlighet att få ett tvistemål behandlat i domstol. Om kostnaderna för detta stiger och blir så höga att medborgarna anser att en rättegång är för dyr för dem, då har en tröskel för rättsskyddet uppstått. Det här är en situation, som på allt sätt måste motarbetas.

Rouva puhemies! Toimiva oikeusturva edellyttää, että jokaisella kansalaisella on tosiasiallinen mahdollisuus saada riita-asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa. Jos kulut kuitenkin nousevat niin korkeiksi, että kansalaisten mielestä oikeudenkäynti on heille liian kallis, silloin oikeusturvaan on syntynyt paha kynnys. Tällaista kehitystä on kaikin keinoin vastustettava.

Oikeudenkäyntikulut muodostavat itse asiassa laajan ongelmavyyhden. Lakivaliokunta edellytti tämän vuoksi jo mietinnössään n:o 22/1993 vp, kun se käsitteli hallituksen esitystä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun kokonaisuudistuksesta, että lain toimivuutta oli tarkoin seurattava. Nyt on, kuten tiedämme, käynyt ilmi, että oikeudenkäyntikulut ovat nousseet jopa melkoisesti, ja pelättävissä on, että tämä kehitys voi jatkua. Seurantaa on siis edelleenkin jatkettava. Varmaa on, että seurantaprosessi antaa aihetta muuhunkin kuin vain nyt käsiteltävään hallituksen esitykseen.

Vaikka olenkin valmis myöntämään, että monasti on vaikeaa arvioida etukäteen eri lainmuutosten kaikkia vaikutuksia, peräänkuulutan kuitenkin vastaisuudessa entistä tarkempaa analyysiä siitä, miten erilaiset prosessiuudistukset vaikuttavat oikeudenkäyntikuluihin, ennen kuin nämä esitykset annetaan eduskunnalle.

Det har visat sig att rättegångskostnaderna på 90-talet stigit avsevärt. Den här utvecklingen har flera orsaker. Rättsskyddsförsäkringens villkor har ändrats, mervärdesskatten omfattar numera också advokattjänster, reformen av rättegången i tvistemål har också ansetts öka kostnaderna. Bland annat beror det här på att en rättegång nu kräver mycken förberedelse.

Av rädsla för att mista möjligheten att komma med nya bevis under rättegången lägger parterna och deras rättsliga biträden ofta ner mycket arbete på att se till att alla bevis och alla vittnen är klara redan innan den förberedande behandlingen inleds.

Rättegångsförfarandets inverkan på kostnaderna är ett svårt problemkomplex som vi säkert får återkomma till flera gånger. Ofta ersätts rättegångskostnaderna av partens rättsskyddsförsäk-

ring. Då försäkringen tidigare täckte också motpartens rättegångskostnader, blev tröskeln för rättegång mycket låg och det här ledde också till att domstolarna måste avgöra mål, där intresset var minimalt och rättegången också då bekostades nästan helt och hållet av försäkringsbolaget. Nu är situationen kanske den motsatta, tröskeln är ofta för hög.

En lösning kunde vara att försäkringsvillkoren ändras så att försäkringen på nytt skulle täcka också för motparten tilldömda rättegångskostnader, samtidigt som försäkringstagarens självrisk skulle höjas. Självrisken skulle förhindra rättegångar om minimala intressen. Samtidigt skulle tröskeln att starta rättegångar för ett verkligt intresse bli lägre.

Regeringens proposition tar upp frågan hur rättegångskostnaderna skall fördelas mellan parterna. Huvudprincipen att den förlorande parten skall stå också för vinnande partens rättegångskostnader är helt riktig. Vinnande parten skall inte behöva bli lidande av att han har varit tvungen att processa. Nu föreslås det att en viss jämkning skall bli möjlig. Det här är helt på sin plats. Innan rättegången i tvistemål reformerades jämkade domstolarna ofta de utdömda rättegångskostnaderna. Trots att gällande lag strängt utgår ifrån principen att förloraren betalar har en strävan till jämkning i domstolarna kunnat skönjas. Nu föreslås uttryckliga stadganden för detta, vilket också är på sin plats.

Domstolen kan enligt förslaget minska skyldigheten att betala full ersättning för rättegångskostnaderna om detta vore oskäligt eller om saken i rättslig mening varit så oklar att det funnits en grundad anledning till rättegång. Det sistnämnda för tankarna till det ursprungliga stadgandet i rättegångsbalken, enligt vilket parterna skulle stå för sina egna rättegångskostnader om saken var, som det hette, "mörk och tvivelaktig".

Regeringens förslag innebär inga direkta förändringar i själva rättegångskostnadernas storlek, men jag delar propositionens förhoppning om att ändringen medför att kostnaderna som helhet blir mera skäliga i och med att den förlorande parten inte längre skall behöva erläggas att ersätta motpartens rättegångskostnader till den del de är oskäliga.

Ett problem av ett speciellt slag är förknippat med de summariska rättegångarna. Den schematiska ersättningen för rättegångskostnader, som döms ut i de summariska processerna, motsvarar ofta inte de verkliga kostnaderna. Nu föreslås det att justitieministeriet skall utfärda bestämmelser om grunderna för de belopp som utdöms vid ett summariskt förfarande.

Enligt förslaget skall beloppen stå i proportion till den behövliga arbetsmängden, fordringsbeloppet och de nödvändiga kostnaderna. Att fordringsbeloppet skall inverka på saken förefaller något märkligt, eftersom det ju inte på något sätt inverkar på arbetets mängd, bara på gäldenärens ansvar. Men stadgandet måste tolkas så att kostnaderna inte får stiga oskäligt högt i jämförelse med fordingsbeloppets storlek, så som den här propositionen nu är skriven.

Rouva puhemies! Tosiasia on siis, että oikeudenkäyntikulut ovat nousseet huomattavasti 1990-luvulla. Tämä johtuu monesta tekijästä. Oikeusturvavakuutuksen ehdot ovat muuttuneet. Arvonlisävero käsittää nykyään myös asianajajapalvelut. Riita-asioiden oikeudenkäyntiuudistus on myös lisännyt kuluja. Tämä johtuu muun muassa siitä, että oikeudenkäynti vaatii nykyään paljon valmistelua. Uusien todisteiden esittämisoikeuden menettämisen uhan vuoksi osapuolet ja heidän avustajansa uhraavat paljon aikaa, jotta kaikki todisteet ja kaikki todistajat olisivat selvillä jo ennen kuin valmisteleva käsittely aloitetaan. Oikeudenkäyntimenettelyn vaikutus kuluihin on vaikea ongelmavyyhti, johon me varmasti joudumme palaamaan useita kertoja, kuten jo tuli todettua.

Usein osapuolen oikeudenkäyntikulut korvataan hänen oikeusturvavakuutuksestaan. Kun vakuutus aikaisemmin kattoi myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut, oikeudenkäynnin kynnys jäi matalaksi ja tuomioistuimet joutuivat ratkaisemaan juttuja, joiden oikeudellinen intressi oli minimaalinen. Samalla tuolloin vakuutusyhtiöt joutuivat maksamaan oikeudenkäynnit lähes kokonaan.

Nykyisin tilanne on päinvastoin. Kynnys on usein liian korkea. Eräs ratkaisu voisi olla, että vakuutusehtoja muutetaan siten, että vakuutus palautettaisiin kattamaan myös vastapuolelle tuomitut oikeudenkäyntikulut ja että samalla korotettaisiin vakuutuksenottajan omavastuuta. Omavastuu estäisi sellaiset oikeudenkäynnit, joissa on kyse vain vähäisistä oikeudellisista intresseistä. Samalla toisaalta sellaisten oikeudenkäyntien aloittamisen kynnys, joissa on kyse todellisesta edusta, merkittävästä intressistä, alentuisi.

Hallituksen esityksessä käsitellään kysymystä siitä, miten oikeudenkäyntikulut jaetaan osa-

puolten kesken. Perusperiaate, jonka mukaan hävinnyt osapuoli maksaa myös voittajan oikeudenkäyntikulut, on oikea, eli se pysyy voimassa tämän esityksen mukaan. Voittaneen osapuolen ei pidä kärsiä siitä, että hän on joutunut käymään oikeutta. Nyt ehdotetaan, että kulujen tietty tasaaminen tulisi mahdolliseksi, mikä on paikallaan. Ennen kuin riita-asioiden oikeudenkäyntiä uudistettiin, tuomioistuimet usein sovittelivat maksettaviksi määrätyt oikeudenkäyntikulut. Vaikka nykyinen laki lähteekin tiukasti siitä periaatteesta, että häviäjä maksaa, on tuomioistuimissa ollut havaittavissa pyrkimys kulujen tasaamiseen. Nyt ehdotetaan nimenomaisia säännöksiä tätä tarkoitusta varten, mikä on paikallaan.

Esityksen mukaan tuomioistuin voi pienentää velvollisuutta korvata oikeudenkäyntikulut kokonaisuudessaan, jos se osoittautuisi kohtuuttomaksi tai jos asia oikeudellisessa mielessä on ollut niin epäselvä, että on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin. Viimeksi mainittu vie ajatukset oikeudenkäymiskaaren alkuperäiseen säännökseen, jonka mukaan osapuolet saivat kärsiä omat oikeudenkäyntikulunsa, jos asia oli ollut pimeä ja epäilyttävä. En tiedä, oliko tämä alkuperäistä suomenkielistä lakitekstiä, mutta ajatus oli joka tapauksessa tämä.

Hallituksen esitys ei nyt tuo mitään suoranaisia muutoksia itse oikeudenkäyntikulujen määrään, mutta minäkin yhdyn esityksessä esitettyyn toiveeseen, että tämä muutos johtaisi kuluihin, jotka kokonaisuutena ottaen ovat nykyistä kohtuullisempia, kun kerran hävinneen osapuolen ei enää tarvitse maksaa vastapuolen oikeudenkäyntikuluja siltä osin kuin niitä voidaan pitää kohtuuttomina.

Summaarisessa menettelyssä käsiteltyihin juttuihin liittyy eräs erillinen ongelma. Näissä jutuissa kaavamaisesti määrättävä korvaus oikeudenkäyntikuluista usein ei vastaa todellisia kuluja. Nyt ehdotetaan, että oikeusministeriö antaisi määräykset näissä tapauksissa maksettaviksi määrättävien summien perusteista. Sanotaan, että korvattavien summien on oltava suhteessa tarvittavaan työmäärään, saatavan suuruuteen ja välttämättömiin kuluihin. Se, että myös saatavan suuruus vaikuttaa asiaan, tuntuu ehkä hieman merkilliseltä. Sehän ei vaikuta ollenkaan tehtävän työn määrään, pelkästään velallisen vastuuseen. Mutta tämä säännös on, niin kuin se tässä on kirjoitettu, ilmeisesti tulkittava näin eli kulut eivät saa nousta kohtuuttomasti suhteessa saatavan suuruuteen. Ehkä tätä joudutaan vähän tarkemmin pohtimaan valiokuntakäsittelyssä.

Fru talman! Som jag inledningsvis konstaterade utgör rättegångskostnaderna ett omfattande problemkomplex. Lagutskottet förutsatte redan i sitt betänkande nr 22/1993, som gällde regeringens proposition om en total revidering av 21 kap. rättegångsbalken, att regeringen noggrant skall följa med hur den då godkända lagändringen verkligen fungerar i praktiken. Nu har det som sagt visat sig att rättegångskostnaderna har stigit. Situationen kräver att den här uppföljningen också framgent fortgår.

Denna proposition är säkert inte det enda som den här uppföljningen ger upphov till. Trots att jag är beredd att medge att det många gånger kan vara svårt att bedöma alla ekonomiska verkningar av lagändringar på förhand, och varför inte andra verkningar också, så vill jag efterlysa en bättre analys av olika processreformers inverkan på rättegångskostnaderna innan de hädanefter ges som propositioner till riksdagen. Det är alltid bättre att utreda på förhand än att reparera i efterskott.

Ed. M i k k o l a : Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys merkitsee sitä, että oikeudenkäyntikulujen korvaamisessa menemme muutaman vuosikymmenen taaksepäin siitä, mikä meidän tämänhetkinen käytäntömme on. Nykyinen lakihan, oikeudenkäymiskaaren 21 luku, uudistettiin 1993 tehdyllä lainsäädännön muutoksella, jota nyt aika perusteellisesti muutetaan. Silloinhan hyväksyttiin oikeudenkäyntikuluista 21 luvun 1 §, joka sanoo: "Asianosainen, joka häviää asian, on velvollinen korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut, jollei muuta ole säädetty." Silloin tehtiin kategorinen kannanotto. Aina kun voittaa juttunsa, vastapuoli joutuu korvaamaan kulut. Jos alhaalla voittaa juttunsa, alioikeus eli käräjäoikeus määrää tällä hetkellä koko oikeudenkäyntikulut maksettaviksi. Jos mennään hovioikeuteen ja hovioikeus muuttaa toisinpäin ratkaisun, niin se, joka häviää siellä, maksaa koko jutun oikeudenkäyntikulut, siis hyvin kategorinen ratkaisu.

Aikaisemminhan meillä oli voimassa se, että jos asia on ollut epäselvä tai sekava, annettiin tuomioistuimelle harkintavalta. Nyt me palaamme täysin aikaisempaan menettelyyn. Nyt hallituksen esityksen 8 a § sanoo: "Jos asia on ollut oikeudellisesti niin epäselvä, että hävinneellä

asianosaisella on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin, tuomioistuin voi määrätä, että asianosaiset osaksi tai kokonaan vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan." Tämähän on keskeinen sovittelupykälä. Tässä palataan aivan vanhaan käytäntöön, joka oli peräisin oikeudenkäymiskaaren alkuajoilta saakka.

Se on minusta parempi. Tuomioistuimelle jätetään tässä harkintaa. Nythän nimittäin esimerkiksi oikeudenkäynteihin ja muutoksenhakuihin on voinut olla syynä se, että on menty alioikeudesta ylioikeuteen sen takia, että tuomioistuin on tehnyt virheen, ja partti on joutunut maksamaan silloin kokonaisuutena. Se on voinut olla liian yksipuolista.

Mutta yksi asia tässä on ongelmallinen. Ihmettelen hallituksen esitystä sen suhteen, minkä ed. Laxkin toi täällä esille. Tämä nimittäin ei vaikuta mitään oikeudenkäyntikulujen kokonaismäärään. Tämä vaikuttaa vain asianosaisten kesken jakautuviin kuluihin. Siinä mielessä pidän falskina otsikon "Esityksen pääasiallinen sisältö" alla olevaa toista kappaletta. Toinen kappale kuuluu: "Oikeudenkäyntikulut ovat useista syistä voimakkaasti nousseet. Tämä on puolestaan johtanut siihen, että oikeudenkäynnissä aiheutuu usein niin suuri taloudellinen riski, ettei siihen uskalleta ryhtyä."

Miksi tämä kerrotaan täällä? Tässä esityksessä ei ollenkaan oteta kantaa oikeudenkäyntikulujen kokonaismäärään, vaan ainoastaan asianosaisten kesken jakautumiseen. 21 luku käsittelee vain oikeudenkäyntikulujen korvaamista. Sitten jatketaan hallituksen esityksessä: "Oikeudenkäyntikulujen kasvuun ovat oikeudenkäyntikaaren säännösten ohella vaikuttaneet useat osatekijät, joihin ei erikseen oteta kantaa tässä esityksessä." Nimenomaan todetaankin, ettei tässä esityksessä oteta kantaa, mutta selostetaan, että se on suuri ongelma, ja sitten jatketaan: "Oikeudenkäymiskaaressa säännellään ensisijaisesti kulujen jakamista asianosaisten kesken." Sitten mennään vasta asiaan.

En ymmärrä tätä, että hymistellään, että meillä on kamala riski oikeudenkäynneistä, kun se on näin kallista, ja tämä onkin meidän suurin ongelmamme tällä hetkellä yhteiskunnassa, että pienehköt jutut tulevat maksamaan aivan yhtä paljon kuin suuret jutut. Meidän prosessijärjestelmämme muutettiin 1991 niin alioikeuden osalta ja nyt me muutimme sen ylioikeuden osalta juuri tällä vaalikaudella, että suullisissa käsittelyissä ylioikeudessa sama asia käsitellään vaikeimmissa tapauksissa uudestaan hovioikeudessa aivan samalla tavalla aloittaen kuin alioikeudessa. Tämä lisää kauheasti kuluja, mutta nyt tässä sitä hymistellään ja tehdään vain esitys siitä, miten parttien kesken tämä jakautuu. Ongelma on mielestäni aivan muualla.

Täällä sanotaan: "Esitys mahdollistaisi riitaasian oikeudenkäyntikuluvaatimuksen alentamisen kahdessa tapauksessa." Näin on, jos asia on ollut oikeudellisesti epäselvä, ja toinen on, että "kuluvaatimusta voitaisiin alentaa, jos kulujen tuomitseminen täysmääräisenä olisi ilmeisen kohtuutonta oikeudenkäyntiin johtaneisiin seikkoihin, asianosaisen asemaan ja asian merkitykseen nähden". Tässä sanotaan kaksi perustetta.

Mutta kyllä täällä on 1 §:ssä lisääkin kaksi perustetta. On se, että jokin toimenpide on ollut tarpeeton, se on hyväksyttävä syy, mutta myös se syy, että se on ollut kohtuuttoman kallis. Perusteluissahan sanotaan 1 §:n kohdalla, mitä tässä esityksessä ei tuoda esille ollenkaan: "Täysmääräinen kulujen korvaaminen ei tarkoita sitä, että hävinnyt asianosainen velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikuluina kustannukset, jotka ovat aiheutuneet oikeudenkäynnin kannalta tarpeettomista toimenpiteistä - -". Tämän minä hyväksyn, mutta sitten sanotaan: "- - tai sinänsä tarpeellisista toimenpiteistä aiheutuneista, mutta kohtuuttoman suurista kustannuksista." On sanottu, että jos ne ovat olleet tarpeellisia, mutta kalliita, niin ei tarvitse korvata. En ymmärrä ihan tätä logiikkaa. Voidaan puhua tietysti siitä, että jokin kohtuus tässä täytyy olla.

Yhteen kohtaan kiinnitän lakivaliokunnan huomiota. 14 §:n 1 momentti alkaa: "Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen asian käsittelyn päättymistä." Sitten: "Vaatimuksessa on eriteltävä oikeudenkäyntikulujen määrä ja niiden perusteet." Perusteluissa tässä kohtaa todetaan: "Oikeudenkäyntikuluvaatimukset tulee yksilöidä siten, että vastapuoli voi täsmällisesti esittää käsityksensä vaadittujen oikeudenkäyntikulujen perusteena olevista vastapuolen toimista ja niiden tarpeellisuudesta. Tuomioistuin voi ottaa perusteellisesti kantaa vain yksilöityyn laskuun."

Tässä piilee mielestäni yksi ongelma, joka liittyy asianajajan vaitiolovelvollisuuteen tai asianosaisten salassapidettäviin asioihin. Jos vaaditaan liian yksityiskohtainen lasku, se voi johtaa siihen, että ei voi kirjoittaa laskua niin, että se täyttää tämän vaatimuksen.

Otan käytännön esimerkin. Kun nykyään aloitetaan prosessi kanteella, kanteen täytyy olla

hyvin yksilöity, 91 tapahtuneen prosessiuudistuksen jälkeen paljon yksilöidympi kuin aikaisemmin. Nykyään ei enää tapahdu niin sanottua kanteiden kehittelyä, vaan siinä vaiheessa, kun asianajaja tekee kanteen, hän tekee sen perusteellisesti, kirjoittaa siihen kaikki perusteet. Haastehakemus on yleensä useita sivuja. Hänen täytyy siinä vaiheessa jo haastatella esimerkiksi ne henkilöt, ketkä haluaa haastaa todistajaksi. Hän joutuu ottamaan yhteyttä eri tahoihin ja selvittämään jutun erittäin perusteellisesti.

Jos nyt vaaditaan selvitettäväksi yksityiskohtaisesti, keihin on oltu yhteydessä, niin voidaan rikkoa sellaisia periaatteita, että ei haluta kertoa laskussa, keihin kaikkiin on oltu yhteydessä. Joku voi kysyä, mitä salattavaa niissä on. On paljon oikeudenkäyntejä, joissa asianosaiset eivät halua, että heidän kanssaan käydyt selvittelyt ja keskustelut tuodaan esille. Jos tätä vaaditaan liian yksityiskohtaisesti, niin kuin minun mielestäni ainakin perustelujen mukaan on kirjoitettu, se johtaa mielestäni vääristyneeseen tulokseen eikä anna asianosaisille kaikkea oikeutta, joka olisi perusteltu.

Ed. K a r p i o : Arvoisa rouva puhemies! Olen kyllä nyt ed. Mikkolan kanssa hivenen eri mieltä siitä, kun hän nyt hyvinkin voimakkaasti kritisoi hallituksen esitystä. Päinvastoin katson, että hallituksen esitys tässä muodossa, kuin se nyt on tuotu tänne, on erinomaisen hyvä toteutettavaksi.

Eiväthän oikeudenkäyntikulut todellakaan siitä muutu miksikään, mutta kun halutaan selvyys asianosaisten välillä oikeudenkäyntikulujen jakautumiseen, minusta tässä on erittäin hyvä pohja asian eteenpäinviemiseen myös meillä lakivaliokunnassa. Kuitenkin tässä esityksessä jo todetaan, että oikeudenkäyntikulut ovat viime aikoina huomattavasti nousseet, mihin ovat sitten vaikuttaneet monet eri tekijät, niin kuin lakivaliokunnan puheenjohtaja totesi täällä: siviiliprosessimenettelyn uudistaminen ja muun muassa oikeusturvavakuutuksista aiheutuneet oikeudenkäynnit.

Myös käytäntö on osoittanut, että nimenomaan siviiliprosessissa voidaan turhankin perusteellisesti ajaa prosessia paitsi selvillä perusteilla myös monilla epävarmuustekijöillä, mikä aiheuttaa käytännössä hyvinkin paljon jutun ja asian pitkittymistä, mitä kautta myös tulee kuluja lisää. Tässä esityksessä todetaankin nyt, että vain tarpeelliset ja kohtuulliset kustannukset korvataan. Ed. Mikkola kyllä hyvin perusteellisesti kävi asiaa läpi ja juuri niitä perusteita, millä siviiliprosesseja viedään eteenpäin, mutta voitaneen myös todeta toisaalta, että yksi hyvä peruste riittää asian eteenpäinviemiselle, ilman että siinä otetaan asia kovin laajasti esille.

Samoin on todettu ja myös käytännössä esiintynyt sitä, että ajetaan kanteita, joissa perusteena on varsin yksinkertainen ja selvä saatava. Intressi voi olla pieni, lähinnä kirjanpidollisista syistä voidaan 1 000 markan saatava poistaa, mutta oikeudenkäyntikulut kuitenkin saattavat nousta viisinkertaiseksi, 5 000 markkaan. Mielestäni on aivan oikein, että tällaisessa tapauksessa kuluja voidaan kohtuullistaa, niin kuin myös esityksessä todetaan.

Asiassa on myös se puoli, että monesti asianosaiset harkitsevat, uskaltavatko he lähteä ollenkaan käymään prosessia siviiliasioissa, kun tulos on epävarma ja kulut voivat todellakin nousta huomattaviin määriin. Tässä on myös peruste, että kuluja voidaan kohtuullistaa, jos on ilmeisen kohtuutonta oikeudenkäyntiin johtaneisiin seikkoihin ja asianosaisten asemaan ja asian merkitykseen nähden laittaa kaikkia kuluja asianomaisen korvattavaksi.

Ed. M i k k o l a (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En ollenkaan ollut sitä mieltä, että tämä uudistus olisi tarpeeton, vaan on tarpeellista palata vanhaan, koska vuoden 93 uudistus on täydellisesti epäonnistunut. Mutta tämä problematiikka on aika lailla erilainen. Nykyisin kannetta ei saa korjata, vaan sen täytyy perusteiltaan olla alusta saakka selvä. Ei voi tehdä kanteen kehittelyä, niin kuin ennen vuotta 91 voitiin tehdä. Nykyään ei voida tehdä niin. Tämä täytyy muistaa.

Mutta mikä on probleema? Tässä on kysymys vain siitä, miten kulut jaetaan asianosaisten kesken. Tämä ei vähennä kokonaiskuluja. Suurin probleema meillä on se, että tällä hetkellä muutaman kymmenentuhannen markan velkomuksista ei voi nostaa kannetta, jos on epäselvää, saako sen perittyä, tai jos peruste on epäselvä, koska omat oikeudenkäyntikulut nousevat niin suuriksi. Eräät keinottelijat tietävät tämän hyvin. He tekevät 20 000—30 000 markan velkoja tietoisina siitä, että ei nosteta kannetta, koska sen, joka haluaa niitä periä, ei kannata nostaa prosessia ollenkaan, kun on epäselvää, saako niitä perittyä. Tämä johtaa oikeudenmenetyksiin. Tämmöinen tauti on leviämässä. Tämä on kaikkein suurin ongelma oikeudenkäyntikulujen kohdalla.

Ed. K a r p i o (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! On hyvä, jos ed. Mikkolan kanssa olemme samaa mieltä siitä, että tämä lakiesitys on tarpeellinen ja hyvä, kunhan sitä vielä valiokunnassa käsitellään. Mutta juuri se peruste, kuin totesitte, että kannetta ei voida enää prosessin aikana muuttaa, voi johtaa myös siihen, että täysin selvän perusteen lisäksi sinne otetaan myös muita perusteita, joita koetetaan kehitellä ja sitä kautta asiaa pitkittää.

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Silloin kun tätä periaatetta muutettiin 90-luvun alussa, muistamani mukaan arvostelin sitä hyvin voimakkaasti lähinnä sen johdosta, että käytännön oikeudenkäytössä monta kertaa tilanne on se, että juttu on sen verran epäselvä, että lopputulos ei ole varma kantajankaan osalta. Silloin, kun epäselvä systeemi poistettiin eli aina hävinnyt joutui maksamaan vastapuolen korvaukset kaikilta osin, se on johtanut kyllä kohtuuttomuuksiin. Siinä voin yhtyä sekä ed. Mikkolan että ed. Karpion mielipiteisiin, eli tämä uudistus on erittäin tervetullut. Voimassa oleva laki on johtanut siihen, että eräät perintätoimistot käyttävät härskisti sitä hyväksi, kulukorvaukset nousevat hirvittävin suuriksi.

Aivan oikein tässä on todettu nimenomaan se, että oikeusministeriön tulisi antaa selvät, sitovat määräykset. Hieman ihmettelen myös tässä sitä, että perittävä summa olisi ikään kuin määrätty peruste sille, paljonko palkkion määrä on. Mielestäni vain työ ja toimenpiteet, jotka tarvitaan, voivat vaikuttaa siihen. Toivoisin, että lakivaliokunnassa nimenomaan tähänkin seikkaan otettaisiin selvästi kantaa.

Arvoisa puhemies! Toivon, että lakivaliokunta suuresta ruuhkasta huolimatta käsittelisi lakiesityksen hyvin nopeasti, jotta laki saataisiin voimaan. Nimittäin hyvin moni kansalainen on joutunut siihen tilanteeseen, että ei uskalla lähteä hakemaan itselleen oikeutta peläten suuria oikeudenkäyntikuluja.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Nämä puheenvuorot ovat aika pitkälti toistensa toistoa. Itse olen hyvin pitkälti samaa mieltä, mitä ed. Mikkola täällä esitti lukuunottamatta 14 §:n 1 momentin tarkoitusta. Ed. Mikkolan ajatus noista vaaroista, mitä laskutuksen suhteen tapahtuu, saattaa ehkä olla vähän liian pitkälle johdateltu. Mutta todella voittaneen vastapuolen vaatimukset on kohtuullistettava tarpeellisiin ja kohtuullisiin kuluihin silloin, kun on saatettu käyttää tarpeettomasti kaikenlaisia yksityisetsiviä selvittelemään asioita ja muuten. Jos niitä vaaditaan sitten korvattaviksi hävinneeltä osapuolelta, se on tietysti mahdottomuus. Tämä on nyt ehkä huono esimerkki, mutta kuitenkin. Samaten epäselvän tilanteen ja toisaalta kohtuuttomuuden vaatimus, jotka ovat yleisiä oikeusperusteita, myöskin ovat laskutuksen suhteen ihan perusteltuja.

Mutta minäkin kiinnitän huomiota siihen, että esityksen pääasiallisen sisällön kolmannen kappaleen lopussa sanotaan: "Ehdotuksella pyritään myös välilliseen vaikutukseen siten, että se estäisi ylisuurien asiamiespalkkioiden laskutusta ja ohjaisi niitä alenevaan suuntaan." Herranen aika, eihän tässä esityksessä ainakaan yhtäkkiä katsoen ole mitään sellaista elementtiä, joka tähän suuntaan tätä ohjaisi. Toisin sanoen se kaikkein tärkein asia ehkä yhteiskunnankin kannalta eli kohtuuttomien asianajopalkkioiden edelleen laskuttaminen ei ole mitenkään tässä mukana muuten kuin pääasiallisen sisällön kolmannen kappaleen lopussa ja vähän aikaisemmin mainittuna. Siis käytännössä tämä puoli ei muutu yhtään mitenkään, tämä asiamiespalkkioiden laskuttaminen. Se pysyy yhtä kohtuuttomana kuin ennenkin, mutta nämä muut asiat ovat perusteltuja. 14 §:n 1 momentin, ed. Mikkola, epäilen olevan vähän yliarvostettu teidän näkemyksissänne.

Ed. O l i n : Arvoisa puhemies! Eduskunta on käynyt hyvin mielenkiintoisen keskustelun. Oma kannanmäärittelyni kyllä kulkee ed. Mikkolan esitysten suunnassa. Mielestäni on jatkossakin tutkittava kaikki ne kysymykset, jotka liittyvät nimenomaan oikeudenkäyntien kokonaiskustannuksiin yhtäältä ja toisaalta sitten siihen, miten vähävaraisella ihmisellä ikään kuin taloudellinen kynnys valittaa toimii esteenä. Jälkimmäiseen liittyy jopa eräiden maamme kuntien hallintoelinten ratkaisut suosituslausumina, että kunnallisvalituksesta vähävarainen valittaja joutuisi maksamaan oikeudenkäyntikulut.

Ed. L a x : Arvoisa rouva puhemies! Kyllä minä yhdyn edustajiin Mikkolaan ja Oliniin siinä, että tämähän ei nyt liity pääongelmaan.

Haluan vain tässä aivan lopuksi todeta, että kun nyt vihdoin ja viimein on saatu suurten oikeudenkäyntimenettelyuudistusten lakisääteinen puoli toteutettua, niin jos ja toivon mukaan kun keskeisimmät toimijat tuomioistuinten yh-

teydessä elikkä tuomarit, asianajajat ja syyttäjät todella mieltävät uuden roolinsa tässä, lopputuloksena on kaiken järjen mukaan sekä osapuolille että ulkopuolisille avautuvat oikeudenkäynnit, ymmärrettävät tuomiot, jotka johtavat siihen, ettei tätä älytöntä valitusprosessia, rulettia, jatketa Suomessa tapaan, jota ei tunneta muualla Länsi-Euroopassa.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään lakivaliokuntaan.

7) Hallituksen esitys laiksi valtion eläkerahastosta annetun lain 6 §:n 2 momentin kumoamisesta

Hallituksen esitys 108/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan.

8) Hallituksen esitys laiksi vaikeavammaisille yrittäjille myönnettävistä veronhuojennuksista annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 109/1998 vp

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin valtiovarainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Illan myöhäisenä hetkenä perusteita puhujakorokkeelle tulemiseen löytyy, kun vähän tarkastellaan, mitä tässä hallituksen esityksessä sanotaan ja mitä ei sanota. Asiahan on sinänsä erinomaisen hyvä. Sehän tarkoittaa sitä, että vaikeavammaisille yrittäjille myönnettävää veronhuojennussysteemiä jatketaan nyt jälleen vuosi kerrallaan.

Tämän historiahan lähtee siitä, että kun tuli uusi arvonlisäverolaki vuonna 1994 ja sen jälkeen siirryttiin Euroopan unionin jäsenyyteen, meitä tuli koskemaan arvonlisäverotuksessa niin sanottu kuudes arvonlisäverodirektiivi, joka koskettelee juuri vaikeavammaisten yrittäjien toiminnasta sitä osaa, että koko toimeliaisuuden pitäisi olla verollista. Siis EU oman kilpailulainsäädäntönsä puitteissa ei tunne tällaista veronhuojennusjärjestelmää ollenkaan.

Sitten kävi sillä tavalla, että vuoden 1995 tammikuussa silloisen eduskunnan huomattava enemmistö ystävällisesti hyväksyi ponteni, jonka mukaisesti täytyy juuri käynnistyneen EU-jäsenyyden sisällöstä huolimatta olla sitä mieltä, että tässä suhteessa tämä kuudes arvonlisäverodirektiivi ei ole kohtuullinen sovellettavaksi sellaisenaan tänne Suomeen.

Arvoisa puhemies! Kun tämän hallituksen esityksen johdattelua ja perusteluita katsoo, niin tämä eduskunnan tahdonilmaisu ei jälleen kerran ole tietenkään tänne mukaan tullut, mutta yks hailee. Pääasia on, että tässä kuitenkin Suomen eduskunta ja Suomen nykyinen hallitus ja sitä kautta eduskunta pullikoi tätä EU:n kuudetta arvonlisäverodirektiiviä vastaan.

Nimittäin meillä säädettiin sitten vuonna 1995, että vapautettiin verosta kaikki sellaiset vaikeavammaiset yrittäjät, joiden toiminta olisi ollut vuoden 1994 kesäkuussa voimaan tulleen arvonlisäverolain mukaan verotonta, ja sitten sitä perusteltiin sillä, että lain tarkoituksena oli paitsi mahdollistaa vaikeavammaisten yrittäjien sopeutuminen verovelvollisuuteen, myös antaa viranomaisille aikaa selvittää, miltä osin arvonlisäverovelvollisuudesta aiheutuva kustannuslisä edellyttää vaikeavammaisten yrittäjyyttä tukevia toimenpiteitä.

Kun täällä, arvoisa puhemies, aikaisemmin tämän illan keskusteluissa on pohdiskeltu virkavaltaisuudenkin toteutumista valtion hallintojärjestelmässä, niin tässä on eräs mielenkiintoinen esimerkki siitä sovellutuksesta. Nimittäin se, että tällaiseen tilapäismenettelyyn on ryhdytty, oli syvästi poliittinen asia. Kunnioitettu nykyinen valtiovarainministeri totesi budjettiriihessä, että rajansa kaikella ja nyt on vaan sillä tavalla, että menetellään juuri niin kuin tässä hallituksen esityksessä ehdotetaan jälleen kerran vuodeksi eteenpäin meneteltävän ja virkamiesten tehtävänä on löytää sille hyvät perustelut.

Nyt vuosi kerrallaan niitä perusteluita on tullut. Niitä selostetaan sivulla 2, jolla pohdiskellaan ehdotettua muutosta ja käydään läpi kaikkia työryhmä- ja muita menettelyitä, joilla on saatu aika sopivasti kulumaan ja saadaan edelleen. Toivotaan, että seuraava hallitus on aivan yhtä ponteva testaamaan EU:n pystyssä pysymistä tällä pullikoinnilla kuin tämä hallitus on ollut koko toimikautensa. Erinomaisen hyvä asia ja vaikka vuosi kerrallaan. Pääasia, että tämä vaikeavammaisten veronhuojennussysteemi säilyy.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

9) Hallituksen esitys laeiksi kiinteistönmuodostamislain, kiinteistörekisterilain 5 ja 14 b §:n ja kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta annetun lain 49 a §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 110/1998 vp

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin maa- ja metsätalousvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. H. K o s k i n e n : Arvoisa rouva puhemies! Nyt kyseessä olevien kolmen lain muutosesitykset perustuvat tiistaina lähetekeskustelussa olleeseen maankäyttö- ja rakennuslakiin. Teoriassa, ehkäpä käytännössäkin, saattaa käydä niin, että nämä lakimuutokset ovat valmiit loppuun käsiteltäviksi ennen maankäyttö- ja rakennuslakia. Viimemainittu laki saattaa muuttua esimerkiksi valiokuntakäsittelyssä, tai saattaa käydä niin, että maankäyttö- ja rakennuslaki ei tule lainkaan voimaan, mitä toki kai kukaan ei vakavissaan toivo.

Teoriassa edellä mainitut seikat saattaisivat vaikuttaa käsiteltävinä oleviin lakimuutoksiin. En esimerkiksi ole lainkaan varma, että maankäyttö- ja rakennuslaissa ehdotettu detaljikaavojen yksi kaavanimike eli asemakaava, on kaikilta osiltaan onnistunut. Ranta-alueiden maankäyttösuunnitelma poikkeaa siinä määrin taajama-alueiden kaavoista, että rantakaava-nimikkeen säilyttäminen on hyvin perusteltavissa.

Käytännössä ei kuitenkaan detaljikaavojen nimike tee tarpeettomaksi tai turhaksi nyt käsittelyssä olevia lakimuutoksia. Jos maankäyttö- ja rakennuslaki ei lainkaan tule voimaan, eivät nämäkään lait tule voimaan, koska lakien perusteluissa sanotaan, että ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti uuden maankäyttö- ja rakennuslain kanssa. Ehkä kuitenkin on niin, että järjestys, vaikka huonokin, on hyvä olla olemassa myös lakimuutosten käsittelyssä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään maa- ja metsätalousvaliokuntaan.

10) Hallituksen esitys laiksi kalastuslain 88 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys 111/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti maa- ja metsätalousvaliokuntaan.

11) Hallituksen esitys laiksi luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetun lain muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 112/1998 vp

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin liikennevaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. V i s t b a c k a : Arvoisa puhemies! Päiväjärjestyksen 6) kohdassa eli oikeudenkäymiskaaren 21 luvun muuttamisessa olin samalla kannalla kuin hallituksen esitys, mutta tätä hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi luvanvaraisesta henkilöliikenteestä tiellä annetun lain muuttamisesta pidän tyrmistyttävänä. En voi lainkaan ymmärtää tällaista lakiesitystä. Joitakin osia on ehkä tässä sellaisia, joihin voi pitkin hampain yhtyä. Sen johdosta olisinkin odottanut, että ministeri olisi ollut täällä esittelemässä lakiesitystä, koska hän on varmasti omalta osaltaan jo kuullut, minkälaisen reaktion hallituksen esitys on saanut aikaan.

Ymmärrän tämän toisen puolen siltä osin, että tiedän, että autoilijoilla on määrätynlaista kateutta toisiaan kohtaan. Tällä tarkoitan sitä, että lainmuutoksella selvennettäisiin joukkoliikenneluvan ja taksiluvan nojalla harjoitettavan tilausliikenteen työnjakoa. Mutta sitten tässä sanotaan heti perään: "Harjoitettaessa tilausliikennettä joukkoliikenneluvan nojalla ajoja ei saisi ottaa taksiasemilta." (Ed. Aittoniemi: Se on ihan oikein!) — Kyllä, ed. Aittoniemi, mutta kun lukee perustelut ja ottaa huomioon käytännön elämän, mitä merkitystä sillä on, ettei saa ottaa taksiasemilta, kun kuitenkin päivystetään esimerkiksi ravintoloitten edustalla? Minun ymmärtääkseni tässä muutoksessa ei ole mitään järkeä.

Sitten mennään varsinaiseen asiaan eli 13 §:n 3 momenttiin.

En tiedä niitä perusteita, millä on päädytty tähän, enkä, arvoisa puhemies, tiedä, kuka virka-

mies on lakiesityksen kirjoittanut, mutta sisältö tältä osin on tyrmistyttävä. Tuntuu siltä, että lakiesitys on laadittu ehkäpä jonkinlaisten kokemusten perusteella, kun asuu hieman kauempana kuin Helsingin keskustassa.

13 §:n 3 momentti esitetään muutettavaksi siten, että taksiluvan haltija saisi olla vapaasti ajossa silloin, kun siihen ei ajovuorojärjestyksen mukaan ole velvollisuutta. Se tuntuu järkevältä, kun sen ensi kerran lukee, mutta ei enää, kun ryhtyy miettimään, mitä se käytännössä tulee aiheuttamaan ja myös millä tavoin tällä hetkellä asioita on hoidettu. Meillä taksijärjestelmä on tällä hetkellä sellainen, että se perustuu liikennelupien tarveharkintaan, enimmäistaksan vahvistamiseen sekä ajovuorojärjestelmän määrittelemään ajovelvoitteeseen. Ajovuorolista on yleensä vahvistettu. Sen jälkeen suurimmilla paikkakunnilla taksikeskuksella on työnjohdollinen väline, jolla hoidetaan ja seurataan, että ajovuorolistaa noudatetaan. Vilkkaina aikoina, kun työvuoro ikään kuin ajovuorolistan mukaan päättyisi, sen jälkeen annetaan oikeus ajaa lisää sen mukaan, mitä tarvetta on. Hiljaisimpina aikoina tietysti ajovuorolistassa vuoroja ei ole niin paljon.

Pelkään, jos tämä lakiesitys menisi läpi, mitä en usko — vaikka tuntuukin, arvoisa puhemies, hieman omituiselta, jos sanoo varsinkin pienen oppositiopuolueen edustajana, että en usko, että lakiesitys menee tällaisena lävitse, koska tässä ei ole mitään järkeä todellisuuden kannalta eli sen, millä tavoin asioita hoidetaan — että tämä johtaa siihen, että ajetaan periaatteessa vain silloin, kun on vilkas liikenne eli tulee rahaa, mutta silloin ei käytännössä hoidetakaan asioita, kun ajovuorolista olisi voimassa. Tähän tämä valitettavasti johtaa.

Minun mielestäni, jos se tarve, jota mitä ilmeisimmin tullaan perustelemaan hallituksen esityksen osalta, on se, että Espoossa ei ole saanut taksia riittävän nopeasti, yksi keino olisi ollut se, että koko pääkaupunkiseudun taksisysteemi olisi yhdistetty Vantaan, Kauniaisten, Espoon ja Helsingin osalta. Nykyinen yhteistoiminta pelaa käsitykseni mukaan sangen hyvin Espoon ja Helsingin osalta, Vantaan osalta jonkinlaisia ongelmia on ollut.

Arvoisa puhemies! Niin kuin totesin, olisin odottanut, että ministeri olisi ollut selvittämässä ja perustelemassa muutosesitystä, koska ainakin sen perusteella, mitä tätä lukee ja käytännön elämää hieman tuntee, vierastan erittäin suuresti tätä esitystä.

Ed. S a a r n i o : Rouva puhemies! Yleensä kai lakiesitykset annetaan eduskunnalle siltä pohjalta, että lain muuttamiseen on todellisia tarpeita. Tässä mielessä tietenkin tämäkin esitys on siltä osin perusteltu, että varsin paljon on arvostelua aiheuttanut taksilupien ja joukkoliikennelupien ikään kuin sekaisinmeno. Eräin paikoin se on aiheuttanut keskinäistä kateutta ja katkeruutta esimerkiksi taksimiesten keskuudessa. Tältä osin tätä lakia voidaan tietysti pitää edes yrityksenä puuttua tähän asiaan.

Mutta aivan samoin kuin ed. Vistbacka, toista puolta lakiesityksestä en ymmärrä lainkaan. Ehkä on syytä tässä yhteydessä lausua huoli myös liikennevaliokunnan työn kannalta: Tälle lainmuutokselle ei taida löytyä muuta puolustajaa kuin lain laatija eli esittäjä itse, koska sen muutaman päivän aikana, kun tieto valui julkisuuteen, että tällaista esitystä ollaan antamassa, ovat yhteydenotot olleet aivan yksiselitteisiä. Riippumatta siitä, mikä on ollut omistussuhde autoon, onko kuljettaja vai taksin omistaja, he ovat yksimielisesti tyrmänneet tämän esityksen täysin epäkelpona. Näyttääkin siltä, että tässä on enemmän jonkin näköistä väärinymmärrystä ilmeisesti lain laatijoilla koko systeemiä kohtaan, sen sijaan että tämä perustuisi todelliseen muutostarpeeseen. Tämä ei ole mitään muutosvastarintaan, vaan uskon, että esityksen tekijät ovat tältä osin erehtyneet, siis 13 §:n osalta.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Kysymys on siitä, että takseilla on tarveharkinta ja lupien myöntäminen perustuu siihen, katsotaanko tarvittavan vai ei. Linja-autoliikenteessä ei ole tarveharkintaa, ja nyt käy sillä tavalla, että linja-autot, jotka on ilman tarveharkintaa saatu liikenteeseen, käyvät napsimassa tarveharkinnan alaisilta taksimiehiltä ajot taksiasemilta. Pidän tällaista kohtuuttomana, ja on ihme, ettei vielä ole tullut isompaa tappelua. Täytyyhän reviirin rajat pitää, koska se kuitenkin on eri liikennemuoto, eikä niin, että vailla tarveharkintaa olevat linja-autot käyvät napsimassa taksimiehiltä asemilta ajot. Näin ollen on erittäin hyvä, että pannaan linja-autoiksi kutsuttavat autot kuriin ja järjestykseen.

Mitä tulee taksin saatavuuteen, en ymmärrä, mikä pykälä muuttaa taksin saatavuuden. Hiukan sanamuoto muuttuu 13 §:ssä, mutta käytännössä asia on sama kuin aikaisemmin. Olen pyytänyt, että selittäkää. Turha päätään on pyöritellä. Sanoo vaan, mikä on erilaista, niin saadaan keskustelu aikaiseksi.

Ed. P u l l i a i n e n : Arvoisa puhemies! Liityn siihen edustajajoukkoon, joka toteaa, että ainakin vapaavuorojen ajo-oikeuden rajoituksen poistamisen kautta tässä ollaan ajautumassa täydelliseen katastrofiin, sanoisin suoraan, jos siis ajatuksena oli, että silloin kun kapakat pistävät esimerkiksi pääkaupunkiseudulla neljän aikaan ovensa kiinni, saataisiin autoja enemmän tähän palvelutehtävään. Tämäkin jää utopiaksi, koska pitäisi lähteä kahden tunnin takia kotoa, rengin hakea auto ja ajaa tolpalle tai olla valmis palveluun, ja sitten kun ruuhka menee puolessa tunnissa tai tunnissa ohi, hänen tulee viedä auto pois ja mennä kotiin. Neljä tuntia on aikaa mennyt.

Kaikki ne taksimestarit, joita olen haastatellut, ovat sitä mieltä, että jos eduskunta hyväksyy lain, laki vahvistetaan ja se tulee voimaan, sen jälkeen esimerkiksi Helsingin kaupungissa toistasataa sekä isäntää että renkiä luopuu koko hommasta. Se saattaa tulla sellaiseksi joukkoliikkeeksi, että homma on mennyt aivan poskelleen. Tätä kaikkea se kauppakamariministeriys teetättää, hui hitto.

Ed. S a a r n i o (vastauspuheenvuoro): Rouva puhemies! Vastauksena ed. Aittoniemelle, kyllä tässä on melko suuresta systeemimuutoksesta kysymys, koska aiemmin on ollut oikeus ajaa ennalta tilattuja ajoja myös ajovuoron ulkopuolelta. Nyt sen sijaan voisi ajaa aina, kun huvittaa ja on halua. Minusta pitäisi nähdä jo se tosiasia, että jo tänä päivänä perjantai-lauantaiyönä Helsingissä ovat kaikki taksit ulkona. Tämä ei tuo mitään lisää, mutta tämä toisi erittäin paljon kermankuorijoita muihin ruuhka-aikoihin kuin öihin. Saattaa olla, että se terveyskeskuskeikkaajo olisi aamulla aika hankalasti saatavissa.

Ed. B r e m e r : Arvoisa rouva puhemies! Tässä on tottunut siihen, että liikenneministeriöstä tulee kerta kaikkiaan ala-arvoisia lakiesityksiä. Tämä taitaa kuitenkin tehdä uudenlaisen ennätyksen lajissaan.

Olen pahoillani siitä, että tässä on selvästi nähtävissä se, että liikenneministeri henkilökohtaisesti on johdatettu harhaan. Hänen tunnettu vihamielisyytensä nykyistä taksijärjestelmää kohtaan johtuu osittain siitä, että hän asuu Espoossa. Espoossa on 300 taksilupaa. Helsingissä on 1 300 taksilupaa. Jos Helsingin taksimäärät suhteutettaisiin Espooseen, Espoossa tulisi olla noin 600 taksilupaa. Liikenneministerin kohdalla henkilökohtainen ongelma poistuisi, jos Espooseen annettaisiin kaksinkertainen taksilupamäärä.

Nyt valitettavasti tämän tekstin isäntä on löydettävissä Kilpailuvirastosta ja tekstistä, hallituksen esityksestä, paistaa läpi, että henkilö, joka tämän ehdotuksen on tehnyt, ei ole tuntenut taksiliikennettä laisinkaan.

Joukkoliikennelupa ja taksilupa ovat kaksi eri asiaa. Joukkoliikennelupa annetaan pikkubusseille. Nyt on valitettavasti villiintynyt käytäntö, jonka mukaan joukkoliikenneluvalla toimivat pikkubussit voivat suorittaa taksiajoa jopa taksitolpilta. Näissä joukkoliikennelupien pikkubusseissa ei välttämättä ole edes taksamittaria. Mitä varten ylipäätänsä taksapäätöstä tarvitaan, jos tällainen käytäntö sallitaan? Mikä turva on ylipäätänsä taksimatkustajalla sen jälkeen, kun hän astuu taksitolpalla taksin näköiseen pikkubussiin, jossa ei ole edes taksamittaria? Tällainen matkustaja voi tänä päivänä joutua täydellisen saalistuksen kohteeksi ihan luvallisilla menetelmillä.

Tämä olisi pitänyt poistaa, ja se yritetään poistaa hyvin kömpelöllä hallituksen esityksellä. Nyt ehdotetaan nimittäin kiellettäväksi joukkoliikennelupien mukaisten pikkubussien meno taksitolpille. Jää edelleen se mahdollisuus, ja se hyväksytään tällä hallituksen esityksellä, että joukkoliikenteen pikkubussit menevät hotellien ja ravintoloiden eteen sellaisille paikoille, missä yleensä on iltaisin odotettavissa taksimatkustajia. Sitä ei kielletä tällä hallituksen esityksellä. Edelleen ei ollenkaan kielletä sitä, että invataksit yhä edelleen voivat mennä vapaasti taksitolpille samoin kuin näille tyypillisille paikoille, mistä taksimatkustajia saadaan iltaisin: hotellien eteen, ravintoloiden eteen jne. Invabussissa ei liioin ole pakko olla taksamittaria. Tämä on kerta kaikkiaan järkyttävä ehdotus jo tämän joukkoliikenne — taksi-asian osalta.

Kun mennään edelleen ajovuorolistan ulkopuolistenkin ajojen vapauttamiseen, perusteluna on, että huipputarveaikana tulisi parempaa palvelua. Onhan tämä surkeata käytännön tietoa. Nimittäin huipputarveaikoina esimerkiksi Helsingissä kaikki 1 300 taksiautoa ovat jo ajossa. Mikä siellä enää voi tulla lisää? Sen seurauksena hiljaisina aikoina, kun ajetaan ajovuorojen ulkopuolella, tulee ylitarjontaa, mikä taas johtaa siihen, että kuski, joka saa provisiopalkkion, saa paljon harvemmin ajoja, joutuu tekemään paljon pitempää työpäivää. Siitä syntyy väsymystä, liikenneturvallisuus vaarantuu. Se auttamatta johtaa harmaiden markkinoiden kuljettajien käyt-

töön. Mitään lakiesitystä ei voida toteuttaa niin kömpelösti, että edistetään harmaiden markkinoiden käyttöä.

En tässä lähetekeskustelussa mene pitempään tämän lakiesityksen heikkouksien esittelyssä. Lakiesitys tulee käsittelyyn liikennevaliokunnassa, ja niin kuin kuulin jo mainittavan, en ymmärrä, kuka järkevä kansanedustaja liikennevaliokunnassa ylipäätänsä voi olla hyväksymässä tällaista lakia. Minä olen pahoillani liikenneministerin puolesta. Hänet on kyllä johdettu täydellisesti harhaan, samoin kuin hallitus, tällaisen lakiesityksen antaessaan.

Ed. O l i n : Arvoisa puhemies! Liikennepoliittisessa keskustelussa täällä eduskunnassa olen havainnut, että edustajat Bremer ja Saarnio varsin usein osoittavat alan tuntemuksensa, ja uskoisin tämän kritiikin pitävän paikkansa myös tässä keskustelussa. Olen nimittäin ed. Bremerin kanssa samaa mieltä siitä, että taksiliikenteen, kuten muunkin liikenteen, lainsäädännön edistämisen tulee perustua asiantuntemukseen.

Toisaalta tulee mieleeni keskustelua kuunnellessani, että tässä asiassa, jossa nyt ilmeisesti on puutteita lakiesityksessä, heijastuu hallituksen työskentelytapa. Hallitus on hyvin lojaali ministereilleen, mutta varmasti edesauttaisi esitysten laatua, jos hallitus voisi käydä keskuudessaan laajemman keskustelun ja paikallistaa esimerkiksi tähän lakiesitykseen mitä ilmeisimmin liittyvät ongelmat, jopa mahdottomuudet.

Ed. P e h k o n e n : Arvoisa puhemies! Tässä esityksessä eritellään taksit ja joukkoliikenne. Kyllä totta on, että joukkoliikennelupa pienten bussien osalta, joihin mahtuu 16 henkeä korkeintaan, on monella paikkakunnalla muodostumassa taksiliikenteeksi. Kyllä tämä uudistus siinä mielessä on erittäin tärkeä, että tätä hajotellaan.

Mutta lakiesitys on minun mielestäni kyllä aika pitkälti taajamakeskeinen. Maaseudullahan asia on eri lailla. Taksiohjesäännöllähän nimismiehet hoitavat tämän asian. Taajamassa on yleensä taksiasemat, mutta haja-asutusalueilla ei ole. Siellä taksi tilataan asemapaikaltaan. Tiedän tämän ihan omasta käytännöstä, koska itse olen myös taksia ajanut. Eli se on vähän erilainen asia. Nythän haja-asutusalueilla on varsinkin koululaiskuljetukset. Siellä on pakko mennä pikkubusseihin ja semmoisiin. Korvaako tämä siellä taksia vai ei, en osaa sanoa, mutta minun mielestäni on joka tapauksessa tehtävä selväksi, mikä on joukkoliikennettä ja mikä on taksiliikennettä.

Sitten tässä on eräs mielenkiintoinen asia tämä liikenneluvan pituus. Se on joukkoliikenteessä kymmenen vuotta. Taksilla se on viisi vuotta. En tiedä, minkä takia tämä ero on, mutta kai liikennevaliokunnassa selviää tämäkin asia.

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Tässä on ihan selkeä asia se, että näitä busseja, jotka ovat tilausliikennettä vailla tarveharkintaa, estetään toimimasta taksiasemilla. Tietenkin voitaisiin kieltää niitä ottamasta mistään kyytiin, mutta se on taas mahdottomuus. Kaikkein pahin pullonkaula nyt estetään eli tappelu taksiasemilla. Muuten asia on ihan ok.

Minä haluan vielä sanoa, että 13 § muuttuu vain yhdellä ainoalla sanalla, jos sen oikein katsoo. Minä en ymmärrä, mistä te sellaisen kauhun saatte tähän asiaan nyt. Tämä tulee liikennevaliokuntaan. Liikennevaliokunta on täysin järjissään, niin kuin minä toivon. Se tulee juuri samanlaisena, ihan pieniä pilkkuja vähän muutettu, mutta tulee ihan lyhyellä mietinnöllä takaisin.

Ed. B r e m e r : Rouva puhemies! Taksiliikenteen perusteena pitäisi olla taksamääräyksen, ja ilman taksamääräystä ei saisi ajaa taksiliikennettä. Joukkoliikenneluvan autossa ei saisi olla taksamittaria. Ilman taksamittaria ei saisi ajaa taksiajoa. Silloin tämä asia ihan selvästi korjautuisi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään liikennevaliokuntaan.

12) Hallituksen esitys ajoneuvojen katsastusten ja rekisteröintien järjestämistä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys 113/1998 vp

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin liikennevaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. A i t t o n i e m i : Rouva puhemies! Sen verran sanon tästä asiasta, että kun aikanaan autojen katsastustehtävät annettiin nyrkkipajoille, epäilen vähän, että katsastustoiminta tänä päivänä on aika heikonlaisissa käsissä. Hymyillään kyllä kuin jakoavain, mutta autot menevät

minkälaisina hyvänsä läpi ainakin osassa katsastusasemia.

Nyt tämä on vallan erikoinen tämä systeemi: Ajoneuvohallintokeskus vastaa kyllä nykyiseen tapaan rekisteritoiminnasta, mutta ilmeisesti jonkinlaiset kyläasiamiehet perustetaan ottamaan vastaan rekisteröinti-ilmoituksia. Minä kysyn vaan itseltäni, en minä muilta kysy, mikä järki on tässä touhussa, että nykyisestä systeemistä erotetaan rekisteritoiminnat, palkataan käytännössä joku "eläkeläinen" ottamaan rekisteröinti-ilmoituksia vastaan. Näin ei tietenkään tapahdu — mutta tällä tavalla se tapahtuu joka tapauksessa. Tässä epämääräisesti sanotaan, että etsitään sopiva ajoneuvojen rekisteröinti-ilmoituksia vastaanottava instanssi. Mitä järkeä tässä on, minä en ymmärrä. Tämä on sellainen esitys, joka pitäisi ilman muuta asianomaisessa valiokunnassa heittää roskiin ja antaa olla nykyisellä systeemillään näiden hommien, koska ei muutoksia muutosten vuoksi.

Ed. O l i n : Arvoisa puhemies! Ed. Aittoniemi otti varsin kovan kannanoton katsastusasemien toiminnan laatuun. Meillä kullakin on jo useiden kymmenien vuosien kokemus katsastusasemien toiminnasta, ja voin osaltani ainakin vakuuttaa, että palvelualttius ja toiminta on kehittynyt melkoisin harppauksin. Mutta mikäli ed. Aittoniemi tarkoittaa sitä, että lainsäädännöllä kehitettäisiin tehtäväaluetta sellaiseen suuntaan, että markkinat eivät riitä katsastusasemien taloudelliselle toiminnalle, silloin hänen kritiikkinsä varmasti on oikean suuntaista.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään liikennevaliokuntaan.

13) Eduskunnan tilintarkastajien kertomus vuodelta 1997

Kertomus 12/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan.

14) Lakialoite laiksi sosiaalihuoltolain 49 §:n muuttamisesta

Lakialoite 74/1998 vp (Virpa Puisto /sd ym.)

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti lakivaliokuntaan.

15) Lakialoite laiksi tuloverolain 69 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Lakialoite 75/1998 vp (Arto Bryggare /sd)

P u h e m i e s : Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin valtiovarainvaliokuntaan.

Keskustelu:

Ed. B r y g g a r e : Arvoisa rouva puhemies! Hyvä kollegat! Suomi on menossa kohti tietoyhteiskuntaa tai tavallaan olemme jo siellä sisällä ja elinikäinen oppiminen on suuri tavoitteemme. Nämä ovat kaksi sellaista suurta ajatusta, jotka tässäkin lakialoitteessa ovat takana.

Tavoitteenani oli ja on luoda järjestelmä, jossa yritysten työntekijöille luodaan parempi tietotekniikan valmius. Se paranee, jos yritykset voivat hankkia ilman veroseuraamuksia työntekijöilleen tietokoneita nimenomaan myös silloin, kun kone ei suoranaisesti liity tämän yksilön asemaan yrityksessä eli itse laite ei ole työn tekemisen kautta kiinteässä suhteessa työhön.

Meillä on tällä hetkellä tietotekniikan puolella kirjastoverkko, joka on aika lailla kohtuunopeasti saatu kohtuulliseen kuntoon. Meidän koulumme ovat Suomenmaassa jo hyvää vauhtia kehittymässä aivan kansainväliselle huipputasolle, mutta väitänpä, että vielä on paljon koteja, joissa varsinkaan keski-ikäiset ihmiset eivät tietotekniikkaa hallitse riittämiin. Tällä lakialoitteella voitaisiin, uskon, parantaa nimenomaan sitä, että yritykset voisivat aktivoida ihmisiä tietokoneiden käyttäjiksi ja tietokoneita käyttämään. Tällä ei ole suuria fiskaalisia vaikutuksia budjettiin, ja väitänpä, että se olisi hyvä tapa motivoida ihmisiä työpaikalla työskentelemään.

Yksi suuri peruste tälle lakiesitykselle on myös se, että koneita pitää tarjota todella jokaiselle työntekijälle. Ihmisille, jotka ovat töissä, ei voi asettaa erilaisia ehtoja niiden saamiseksi. Tätä kautta tässä todellakin tarkoitetaan jokaista siinä työpaikassa olevaa ihmistä.

Toivon, että tämä saa valtiovarainvaliokunnassa hyvän vastaanoton ja sitä kautta pääsemme lähemmäs sitä tasoa, joka esimerkiksi Ruotsissa tämän asian ympärillä on. Ruotsissahan tämä lakiesitys on mennyt läpi hallituksen esityksenä ja siellä yritykset ovat aika myötämielisesti

ottaneet sen vastaan ja hankkineet tietokoneita työntekijöilleen.

Ed. Olin: Arvoisa puhemies! Vaikka keskustelu ed. Bryggaren aloitteesta ajoittuu näin myöhäiselle illalle, on todettava, että tämä on hyvin merkittävä. Tässähän on kyse itse asiassa jo pitkälle vakiintuneesta käytännöstä, eikä moni yrittäjä ja työntekijä ole tullut edes ajatelleeksi, että tähän liittyisi sellaisia velvoitteita, joihin ed. Bryggare viittaa. Osaltani toivon, että tämä lakialoite etenisi nopeasti. Silloin se koituisi varmasti suomalaisen yritystoiminnan ja työntekijöiden ja työnantajien hyväksi.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään valtiovarainvaliokuntaan.

Poisto päiväjärjestyksestä

Puhemies: Päiväjärjestyksestä poistetaan 16) asia.

---

17) Lakialoite laiksi tieliikennelain 83 §:n muuttamisesta

Lakialoite 78/1998 vp (Jouko Jääskeläinen /skl ym.)

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti liikennevaliokuntaan.

18) Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston Angolaa koskevaan päätökseen perustuvien velvoitusten täyttämisestä annetun asetuksen muuttamisesta

Asetus 3/1998 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti ulkoasiainvaliokuntaan.

19) Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus vuodelta 1997

Kertomus 7/1998 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 12/1998 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

Puhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna perjantaina kello 13.

Täysistunto lopetetaan kello 22.37.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen